

Lapszámunkat Árkossy István grafikus, festőművész alkotásainak reprodukcióival illusztráltuk.

Prof. dr. Szakály Sándor történész, a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár igazgatója, folyóiratunk szerkesztőbizottságának tagja 2019. november 25-én Somogy Megyei Prima Díjban részesült. Gratulálunk!

SZEMHATÁR

- 3 | Jánosi Zoltán: *A kifosztott Hymnus*
- 4 | Czigány György: *A Zenede hangjai*
- 6 | Karádi Zsolt: *Móricz és Karinthy*
- 12 | Szőcs Géza: *Táviratok jönnek-mennek*
- 13 | Csorba Csaba: *Az utolsó királykoronázás ceremóniamestere, gróf Bánffy Miklós*
- 18 | Karácsonyi Zsolt: *A tavasz ébredése; Holdárnyék, dzsungel*
- 20 | Urbán Péter: *Kiképzés*
- 27 | Kállay Kotász Zoltán: *Az út*
- 32 | Kürti László: *gyufát zörget; a halhatatlan doxa*
- 33 | Árkossy István: *Időutazás*
- 35 | Mezey Katalin: *Három-négy lépés előre, hátra; Magad vetted szemétre*
- 36 | Balázs K. Attila: *Pillanat*
- 39 | Báthori Csaba: *Song*
- 40 | Simon Adri: *„az író nem bölcs, nem hős, csak mesemondó” Beszélgetés Berta Zsolttal*
- 42 | Sütő Csaba András: *úsztat; fordul; hazafelé*
- 43 | Ágh István: *Arcunk az ég*
- 45 | Nagy Gábor: *Medalion; Szerelem; Szüret*
- 46 | Lajtós Nóra: *A cselekvő irodalom apostola*
- 48 | Cs. Varga István: *Máriás József 80 éves*
- 49 | Székelyhidi Zsolt: *Madár cím nélkül; Nő*
- 50 | Salamon Konrád: *Bakó Endre írásához*
- 51 | Ószabó István: *(Nem rejtőzik már); (Csonttollú); (Jusztin napján)*
- 52 | Győry Domonkos: *Dr. Gy. István vérbíró álmodik*

NYITOTT MŰHELY

- 53 | Stifner Gábor: *„A hitelesség a legjobb »marketingfogás«” Beszélgetés Horváth Sándor Domonkossal*

KÖNYVSZEMLE

- 61 | Pósa Zoltán: *A magyar élet látomásvalósága*
Serfőző Simon: Arcunk az ég. Összegyűjtött versek 1959–2019
- 64 | Árkossy István: *Rajzra, magyar!*
Nagy András: Ember tervez... Művészeti írások
- 66 | Bartusz-Dobosi László: *A Gandhi-kór és egyéb történetek*
Vörös István: A szabadság első éjszakája
- 69 | Udvardy Zoltán: *Inni a törött korsóból*
Andrásfalvy Bertalan: Jövők gyökerei. Írások a népművészetről
- 71 | Minya Károly: *A Bánk bán a magyarórán*
Magyaróra, 2019. február

MAGYAR NAPLÓ

A Magyar
Írószövetség
lapja

Megjelenik havonta
ISSN 0865291 0

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Postacím: 1900 Budapest

Előfizetésben megrendelhető az ország
bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél,
a www.posta.hu WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef>),

e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,

telefonon a 06-1-767-8262 számon,

levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető

a Magyar Posta Zrt.-nél: a www.posta.hu

WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef>),

1900 Budapest,

06-1-767-8262,

hirlapelofizetes@posta.hu

Belföldi előfizetési díjak:

Egy évre 7500 Ft, fél évre 3900 Ft.

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

**A folyóirat megrendelhető
szerkesztőségünkben is:**

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (örökös elnök),
Báger Gusztáv, Horváth Antal, Kalász Márton, Kó Pál,
Salamon Konrád, Szakály Sándor, Vasy Géza

Újraalapító főszerkesztő: Oláh János

Főszerkesztő: Jánosi Zoltán

E-mail: janosizoltan@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7035

Főszerkesztő-helyettes: Bíró Gergely (próza)

E-mail: proza@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7031

MUNKATÁRSÁK

Berta Zsolt

(Magyar Napló Könyvesbolt)

Mobil: (70) 421-9580

E-mail: magyarnaplokb@gmail.com

Berta-Havasajai Matild (ügyintéző)

E-mail: bertahavasajaim@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 410-5784

Bolla Eszter (szerkesztő, gyerekkönyvek, Oláh János szerkesztői ösztöndíjas)

E-mail: bollaeszter@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 410-3962

Bornemissza Ádám (tördelőszerkesztő)

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Ekler Andrea (tanulmány)

E-mail: andrea.ekler@gmail.com

Mobil: (30) 444-6573

Mirtse Zsuzsa (Könyvszemle)

E-mail: kritika.magyarnaplo@gmail.com

Nemes Attila (Nyitott Műhely, marketing)

E-mail: nemesattila@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 421-7962

Szentmártoni Anikó (szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)

E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7030

Szentmártoni János (ügyvezető)

Zsiga Kristóf (ügyvezető, könyvkiadás)

E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7033

Zsille Gábor (vers)

E-mail: vers@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 421-8147

Címlap- és belívterv: **Vincze Judit**

Grafikai kivitelezés: **Oláh Máttyás László**

A címlapon: **Horváth Sándor Domonkos**

(Fotó: Vadócz Dávid)

*Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg,
és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett,
válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk.*

A kifosztott *Hymnus*

Jánosi Zoltán
(1954, Miskolc)
irodalomtörténész, József Attila-díjas

A 197 éve született *Hymnus* letisztázott példányára a didergő, téli havakba süppedt Csekén Kölcsey Ferenc 1823. január 22-én tette ki az utolsó pontot. Imádságában összegezte a történelmi tapasztalatnak, a felelősségnek, a hitnek és a nemzeti esélynek mindazokat a vonásait, amelyeket 33 éves koráig személyiségébe tudott építeni. A mű történelmi koncentrátuma, az Istenre s a magyarságra figyelő szelleme ismertté válásának évétől (*Aurora*, 1829) egyre több honfitársának: százazreknek, majd milliiónak adott erőt, irányt személyes és közösségi ügyekben. A nemzeti egységre és az Istenbe kapaszkodás nagyszerűségére támaszkodó gondolata a magyarság legszebb arcát testesítette meg. Új civilizációt sürgető programja – s művészi értékei – révén méltán vált (1989-től) a vers születésnapja a Magyar Kultúra Napjává.

Kölcsey megírta aztán a *Hymnus* történelmi csapásainkat taglaló szakaszainál is komorabb verseit: a *Zrínyi dala* (1830), a *Zrínyi második éneke* (1838), a *Rebellis vers* sorait. Arról a szörnyű sejtéséről, hogy közeledik az idő, amikor „más hon áll a négy folyam partjára”, azt is papírra róva: „Járom rátok, gyáva népek, / s maradéktól átok.” Nemcsak Petőfi és 1848

lendületét, de Ady sikolyos, a nemzeti fogyatékoságokat véres nyíltsággal feltáró magyarságát (*A szétszóródás előtt*) is előkészítve ezzel.

S a *Hymnus* születésnapja után még száz év sem telik el, Kölcsey szülőhelye már a román állam része. A *Husztot* ihlető vár csehszlovák területen áll, s ahová követként az országgyűlésbe járt: Pozsony már a szlovák nép legnagyobb városa. A műveit gyakran ihlető Zrínyiek legtöbb földje a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságé, s Bécs határai is jócskán kitolódnak Magyarország irányában. Az üldözöttek felé nyúló kardok pedig egyre élesebbek és kegyetlenebbek.

Mintha 19. és 20. századi történelmünk sötét szakaszai mind Kölcsey *Hymnus*-át fosztogatták volna. A csekei lázadó bizalmát és hitét. Nem is csak kintről: leginkább belülről. Nemzeti egység? A kultúra és az Isten mint a történelem legnagyobb kihívásai? A trianoni békediktátum 100. évének küszöbén, a *Hymnus* születésnapján Kölcsey műve engem elsősorban önmagunkra figyelmeztet.

Jánosi Zoltán

Czigány György

A Zenede hangjai

Czigány György
(1931, Budapest)
költő, író, zenei szerkesztő,
József Attila-díjas

Méz és vér sötét fénye világol a fában
illata régi selyemcukoré
a hegedű visszafojtott lélegzetével
hirtelen nyitja szemét ránk a dallam

Ilyen szerelmed csuklóján az ér
halovány bujdosó és fekete patak
a mészport hullató fal temető is
ott évszázadok éneke hever

éjjel fém kottatartók dudorásznak
a lépcsőházban lakik hű portásként
lépcsőket jár le-föl az öreg C-dúr skála
a púpos Beethoven-szobornál
szeme nincs de a gipsz parázslík

mikor olyan mint volt leányi dallam
mikor már más boldog önkívületben
mikor fuldokolni kezd légszomjakban
amikor a trillák is porba szakadnak
kígyóvonaglássá lassult madárdal
amikor felhőkkel emelkedik föl
egy mélykék égbolt-sivatagba
Isten mosolyát onnan harmatozván

fehér nap az egykedvű délutánban
Johann Sebastian Bach parókája
bár alig lát a Mester serceg tolla
a szerteszórt időt szerkeszti
fűgákba az ablakpárkányon

mintha csak a falak lehelnék
még remegés csak az orgona-basszus
cipősarok a legelső pedálon

majd trombitaszóra riad fel
egy titkolódzó fuvolafutam

ki kell innen azt zárni
ki nem tud szolmizálni
(nem kap rétest estére)

nem hiába könnyező lány az
kit oboadallam vigasztal
más nincsen csak ami örökké
együtt van ami semmivé lesz

tündöklő test hajol a vízre
egykor volt mozdulatát forró
szelekké hervasztják a lázak
mikor már angyalokat szólít
mikor kilép minden időből
csak nevetése csattan parti sziklán

mikor a sarkára állított koporsóban
csak a nagybőgő hallgatása gyűlik
arany kerítésé lehetnek hárfák
egy képzelt barokk főoltár körül
kürt rézörvényeibe vész a hajsza
egymást kereső szomjas dallamok

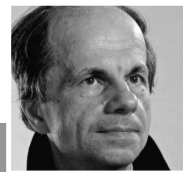
vágták tolonganak egy moccanásban
mikor az öreg kottásszekrény nyílik
vagy gyermekhegedű E-húrján motoszkál
sikolyt próbál a reszketeg vonó

katasztrófába gyorsul a szívverésünk
köré font dallamokban
talán mennyei szózat is van

ez volt az életünk

Karádi Zsolt

Móricz és Karinthy

Karádi Zsolt
(1956, Miskolc)
egyetemi tanár,
Nyíregyházán él

Móricz Zsigmond írotársaival folytatott emberi-művészi viszonylatai közül leghíresebb Ady Endréhez fűződő barátsága. Ady delejező, felszabadító erejéhez nem mérhetők, pontosabban, nem mérendők azon viszonyulásai, amelyeknek írásbeli nyomai vannak. A Nyugat nagy nemzedékének tagjai közül ezúttal Móricz Zsigmond és Karinthy Frigyes baráti viszonyára koncentrálok. A két író közötti szellemi kapcsolat mindenképpen figyelemre méltó, mert aligha lehet elképzelni két ellentétesebb karakterű szerzőt. És mégis: Móricznak Karinthyról szóló írásai, illetve Karinthy Frigyesnek Móriczot emlegető szövegei nem hagynak kétséget afelől, hogy erős hatást gyakoroltak egymás személyiségére és munkásságára.

Tény, hogy Móricz Zsigmond kevesebbszer írt Karinthyról, mint Adyról. Ennek egyik nyilvánvaló oka az, hogy Móricz Ady Endrét csaknem huszonhárom, míg Karinthy Frigyeset mindössze négy évvel élte túl; továbbá kiemelendő, hogy Móricz Ady halála után küldetésének érezte az oeuvre ébrentartását. Jelen tanulmányban eltekintek a Móricz–Karinthy-kapcsolat életrajzi vonatkozásainak rekonstruálásától; figyelmemet mindenekelőtt azokra a szövegekre fordítom, amelyekben a halál közvetlen közelében Móricz kísérletet tett arra, hogy – érzelmi megrendültségét nem szégyellve – megvonja a Karinthy-jelenség mérlegét. Az elhunyt művészetének és emberi alakjának túldimenzionálása a veszteség számlájára írható.

Az emlékezések és az összegzések vizsgálata előtt azonban fel kell hívni a figyelmet arra, hogy 1910 tavaszán a Renaissance hasábjain

Karinthy recenziót közölt Móricz Zsigmond új könyvéről.¹ Az ekkor megjelent *Csitt-csatt és több elbeszélés* című kötet kapcsán így fogalmazott: „Annak, amit nálunk egészen a mai napig és még ezután is »népies«-nek neveztek és neveznek majd: a mi fogalmaink szerint való népirodalomnak Móricz Zsigmond kétségtelenül mestere, tökéletes művésze, tökéletesebb, mint az eddigiek voltak. Ennyit meg kell állapítanunk *ezeknek* az elbeszéléseknek olvasása után – ennyit és nem többet. Forradalomról, új világ-felfogásról (a magyar paraszt meglátásában) szó sem lehet. Móricz Zsigmond felvette a fonalat ott, ahol Mikszáth, Tömörkény és a többiek elejtik: – fölvette és vitte tovább, fejlesztette, csiszolta, modernebbé és plasztikusabbá, művészibbé és egyszerűbbé dolgozta át azt a technikát, amivel irodalmunk a magyar paraszt éltét hagyományosan ábrázolta mindörökkön-örökké. Naturalista vagy nem bánom, impresszionista festő Móricz Zsigmond, aki festőállványát odaállítja a mezőre, forró napsütéskor az aratók közé, és természet után dolgozik.”²

Karinthy a rövid recenzióban Zola látásmódjához mérte Móriczét, akiről az írás végén megjegyezte: „Móricz Zsigmondot, jól tudjuk, komolyabb és nagyobb igényű ambíciók vezetik: becsületes, meleg, végigérett és végiggondolt parasztpsichológiát akar adni: különös kedvvel

1 Karinthy Frigyes: *Móricz Zsigmond elbeszélései*. Renaissance, 1920. május 25. In. Karinthy Frigyes: *Esszék, kritikák I.* Összeállította: Fráter Zoltán, Akkord, Budapest, 2002. 126–128.

2 Uo. 127.

és szinte szokatlan energiával mélyítve ekéjét minden pszichológiai kutatás melegágyába: a szerelmi élet sűrített légkörében világítja meg kedves parasztjait.”³

Látható, hogy Karinthy már ekkor észrevette, s mi több, éles szemmel vette észre a hagyományfolytatás mellett a naturalista szemlélet s az erotikus töltés hangsúlyos jelenlétét a korai Móricz-prózában. E felismerések, s a szintén 1910-ben megjelent *Sárarany* adta az ihletet az *Így írtok ti* „Magyar próza” fejezetében szerepeltetett paródiának. A „Móricz Zsigmond, a tősgyökeres” szerzőnévvel ellátott *Népiesch* című karikatúra *leadjében* az önmagát – a kötetben már korábban is – „kezdő író”-nak nevező alkotó azt állítja: „Júliusra beiratkozik a népies iskolába, ahol Móricz Zsigmond osztályfőnök úr vezetése alatt káromkodástant, asztamateremtetteológiát, kutyafalógiát, beszéd- és fürtelemtant és köpészetrájt tanulmányoz”.⁴

A *Sárarany*-paródia a kötet egyik legszemesebb írása⁵, Karinthy páratlan remeklése, amely korábban a Fidibusz hasábjain került az olvasók elé.⁶ Ő maga az *Így írtok ti* fejezeteit – miképpen a gyűjtemény második, bővített kiadásának előszavában 1921-ben megfogalmazta – irodalmi torzképeknek nevezte. A torzkép eszerint a bemutatott íróban az egyénit, a modort és modorosságát állítja középpontba, így

jellemrajz is egyben.⁷ 1921-ben, amint visszatekintett évtizeddel korábbi önmagára, úgy vélte: „alapjában véve szerettem azokat az írókat, akiknek torzképét itt találja az olvasó”.⁸ (A torzképpel kapcsolatban megjegyzendő, hogy 1934-ben Kosztolányi, amikor megjelent a *Még mindig így írtok ti*, s ő ehhez a kötethez írt *Előszót*, azt állította: Karinthy eme írásai a „rendszeres bírálat hiányát pótolták”.⁹ A Nyugatban, a *Karinthy torzító művészete* című esszéjében a *Miskárólól* azt írta: „Semmiféle tanulmány nem jellemezheti hiánytalanabban Móriczot”.¹⁰

*

Móricz Zsigmond egy nappal Karinthy halála után, 1938. augusztus 30-án, a Pesti Naplóban közzétett írásában – amely voltaképpen „levél odaátra” – emlékezett vissza arra, hogy annak idején a New York Kávéházban megmondta Karinthynek: „az *Így írtok ti* remek, egytől egyig pompás, csak éppen az az egy nem sikerült, amit rólam mesterkedtél”.¹¹ (Ebben a mondatban persze érződik némi ironia, hiszen ez a paródia a könyv kétségkívül egyik legjobban sikerült darabja. Ezt, azaz a stílusjellemezés telitalálatos megoldását nyilván Móricz is megérezte...)

Karinthynek Móricz Zsigmonddal való kapcsolatára – amely, ha nem is volt annyira mély

3 Uo. 128. (Karinthy 1924-ben elragadtatottan ír a *Szegény emberek* című elbeszélésről. Idézi: Szilágyi Zsófia: *Móricz Zsigmond*. Kalligram, Pozsony, 2013. 236. Vö. Karinthy Frigyes: *Szegény emberek*. Nyugat, 1924. 4. <https://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm> (Letöltés: 2019. 08. 22.)

4 Karinthy Frigyes: *Így írtok ti*. Szerk.: Fazakas István, Magvető, Budapest, 1992. 92.

5 Vö.: Bónus Tibor: *Paródia, technika és az irodalom médiuma*. In. *A magyar irodalom története II*. Főszerk.: Szegedy-Maszák Mihály, Gondolat, Budapest, 2007. 852.

6 Fidibusz, 1910. július 8. és július 15. Lásd: Karinthy Frigyes: *Így írtok ti*. Szerk.: Reményi József Tamás–Tarján Tamás, Ikon, Budapest, 1994. 17.

7 Karinthy Frigyes: *Így írtok ti*. 1992. Szerk.: Fazakas István, Magvető, Budapest, 1992. 6. (A torzkép és a paródia viszonyához lásd: Bónus Tibor: *Paródia, technika és az irodalom médiuma*. In. *A magyar irodalom története II*. Főszerk.: Szegedy-Maszák Mihály, Gondolat, Budapest, 2007. 847–849.)

8 Karinthy Frigyes: *Így írtok ti*. 1992. Szerk.: Fazakas István, Magvető, Budapest, 1992. 7.

9 Uo. 335.

10 Kosztolányi Dezső: *Karinthy torzító művészete*. *Móricz Zsigmond*. Nyugat, 1933. 3. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm> (Letöltés: 2019. 06. 10.)

11 Móricz Zsigmond: *Karinthy meghalt*. In. Móricz Zsigmond: *Tanulmányok I*. Szépirodalmi, Budapest, 1978. 915.

és bensőséges, mint a Kosztolányival ápolt barátság – jellemző a Szilágyi Zsófia említette adalék. A Móricz-monográfia *A népszínmű és a műkedvelés* című fejezetében idézi Karinthy-nak a Színházi Életben közölt, Móriczhoz kapcsolódó játékeit.¹² E lap számos cikke adott hírt a harmincas években az íróról. Karinthy Frigyes az 1930/49-es számban tette közzé azt a rövidke fiktív levelet, amelyet (a fikció szerint) a szerző hölgyektől próbált megszerezni, de azok nem váltak meg tőle; így Karinthy rögtönzött egyet:

„Riská, hé,
hámá mi lesz?
Zsiga”¹³

Ugyancsak Karinthy-játék a Színházi Élet 1932/41-es számában olvasható a *Koktél* című Móricz-recept: „Leányka, szemelt, muskotály, csóri csukamájolaj, mádi zsidó asszú, badacsonyi tüzelkű, ringató, plébános, móri, villányi, szegedi paprika, makói hagyma, debreceni kolbász, matyó kézimunka, kalotaszegi varottas, tulipánosláda, szarvasbögés, Atheneum.”¹⁴ Szilágyi Zsófia e koktélhoz hozzáfűzi, hogy ebből is kitűnik: ekkortájt Móriczot a közvélemény – azaz ezúttal a színházba járó közönség – „nemcsak parasztíróként, de az egész országot »átölelő«, írásaiba beemelő, súlyos, országos gondokkal küzdő alkotóként tartotta számon.”¹⁵ Szilágyi idézi Karinthy-nak egy másik, Színházi Életbeli írását 1934-ből, amelyben a szerző arról elmélkedik, melyik íróból milyen artista válna. Móricz szerint súlyemelő lenne, mert „regényalakjai, akikkel dobálózik, csupa súlyos egyéniség.”¹⁶

Móricz Zsigmond 1937. április 23-án ismertetést közölt Az Estben az *Utazás a koponyám körül* című Karinthy-műről. Az „Ennél érdekesebb és izgalmasabb detektívregényt még nem olvastam”-felütésű recenzióban elismeréssel szólt a betegség súlya alatt össze nem roppanó szerzőről, akinek írói megoldása számára is modell-értékű. Azt erősítette benne, hogy az írónak a valóban megtörténtet kell láttatnia, s nem azt, ahogy megtörténhetett volna. Mind ezen túlmenően Móricz azt értékelte igazán a kötetben, hogy Karinthy az individuumból beszélt: az individuumból, aki valamennyiünkben megtalálható.¹⁷

Majd nemsokára bekövetkezett a halál.

*

Karinthy Frigyes 1938. augusztus 29-én, hétfőn délután halt meg Siófokon, a Vitéz panzióban. Holtteste augusztus 30-án, kedden érkezett meg Budapestre. Szeptember elsején, délután négy órakor, a Kerepesi úti temetőben helyezték örök nyugalomra. Az Est Lapok és az Athenaeum nevében a gyászbeszédet Móricz Zsigmond mondta.¹⁸ A *Karinthy meghalt* című, főntebb már idézett írás még személyes, csapongó, szeszélyes, a friss gyászban Nagy Endre halálát felidéző levél. A szöveg személyes megrendülést nem palástoló vallomása („ha veled beszéltem, megfrissültem, megfiatalodtam”), fájdalmas sóhaja („Úristen, mi lesz most már az Enciklopédiával?”), keserűen évődő, karinthy-s, abszurd számonkérése („Hogy mertél meghalni, míg evvel el nem készültél?”), az elhunytat hőisével, Telma Titusszal azonosító gesztusa, amely az írás gondolati középpontja egyben, azt jelzi, hogy Móricz őszinte megrendüléssel

12 Szilágyi Zsófia: *Móricz Zsigmond*. Kalligram, Pozsony, 2013. 523–524.

13 Uo. 524.

14 Uo.

15 Uo.

16 Uo.

17 Móricz Zsigmond: *Utazás a koponyám körül*. Karinthy Frigyes legújabb könyve. In. Móricz Zsigmond: *Tanulmányok I.* Szépirodalmi, Budapest, 1978. 876–878.

18 Szalay Károly: *Karinthy Frigyes*. Gondolat, Budapest, 1961. 298–299. Vö.: Halász László: *Karinthy Frigyes*. Szépirodalmi, Budapest, 1972. 268.

Móricz szerint „szimbolikus mélységekbe világított le. Beleszédül az ember, ha [...] humorát átengedi magán.”²⁷ A (Nagy Endrét is) gyászoló író arról töpreng, mennyire reménytelen vállalkozás „szabályszerű, kerek életrajzot” alkotni barátjáról. Arról, aki nem hiába vonzódott annyira a természettudományokhoz, a gépekhez: ezekben ott érezni a logikát, míg az ember millió és millió lehetőség között válogat. Móricz állítja, Karinthyt az „életes problémák”²⁸ soha nem érték el. Soha nem izgatták a gyakorlati kérdések. „Ő ugyanis született filozófus volt: olyan magasan felette állott a jelennek, mint a tegnapnak és a holnapnak: és mégis ő tűzte ki legtisztábban az emberiség szerkezeti kereteit.”²⁹ Karinthy individualista volt, akinek ellenben „hívekre és hívőkre van szüksége.”³⁰ Móricz az életműből a „nyájas olvasót” teljesen hidegen hagyó *Mennyei riport* és az *Utazás a kopolyám körül* című könyveket emeli ki. Ez utóbíró írja: „az önviviszekciónak ez a példátlan remekműve csak majd ezután fogja megtalálni a maga táborát.”³¹

Az esszé kettős vallomással zárul. A „Boldog vagyok, hogy pl. Karinthy Friggyessel kortársak voltunk, s barátok lehettünk” kijelentést két sorral lejjebb emelkedett hangú vallomással folytatja: „S boldog vagyok, hogy abban a korban is otthon voltam, amelyet tündérekornak neveznek, mert annyira fiatalok voltunk benne.”³² Karinthyt oxymoron-szerű mondattal

27 Uo.

28 Uo. 938.

29 Uo. 938. (Vö.: „Karinthy ugyanis a legkomolyabb filozófus, aki a hétköznapi helyzeteket használja fel prédikációinak, próféciáinak és metafizikai fejtegetéseinek produkálására.” Móricz Zsigmond: *Arckép. Bevezetőbeszéd Karinthy Frigyes írói estjén a Zeneakadémián, nov. 6-án*. Nyugat, 1932. 22.) <https://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm> (Letöltés: 2019. 08. 23.)

30 Móricz Zsigmond: *Karinthy Frigyes*. In. *Tanulmányok I.* Szépirodalmi, Budapest, 1978. 939.

31 Uo.

32 Uo.

jellemzi: „Frici nem volt fiatal: ő mindig öreg volt és gyermek. Ebben volt a varázsa, gyermeki szívvel tudott öreg igazságokkal golyózni.”³³ Az írás abszurd képpel zárul, amely szerint az ember egyszer csak még a sírból is „kigurul, s tovább fut az emberi szívek bábjai közt, s rájövünk, hogy igen: ő volt az ezerarcú ember, aki ezer- s ezerféleképpen tudta kifejezni magát: azt az egyet, aki viszont kifejezhetetlen.”³⁴

*

E cikkekből is jól látszik, hogy a gépekért rajongó, a swifti iróniát magáévá tévő, páratlan intellektuális kalandokba bocsátkozó, ugyanakkor pénzzavarokkal küzdő, hallatlan termékenységű Karinthy filozófiai számvetéseivel, robbanékony íráskészségével mélyen megindította Móriczot. A róla fogalmazott emlékezések nem mentesek a rá jellemző szellemes szófordulatoktól sem. A realista Móricz és a költő, aki csak nevet ezen a szón, „de hisz benne”, egyszerre van jelen a textusok némely pontján. Móricz Zsigmond számára Karinthy Frigyes a világ felfogásának merőben más útját jelentette, mint Ady. Ha róla azt írta 1924-ben: „Életem egyik legsúlyosabb s legdúsabb élménye ő”,³⁵ akkor Karinthyról azt mondhatta volna: életem legjelentősebb filozófiai élménye ő. Azt tudjuk azonban, hogy Móricz nem volt filozofikus ihletettséggű író. Igaz, 1899-ben márt írt Schopenhaueréről, s később sem idegenkedett az elméleti jellegű munkáktól; 1908-ban negyvenoldalas dolgozatot közölt a *Bibliáról*. Ezt követően elvontabb témákat tekintve inkább a vallás kérdéseiről szolt (*A magyar protestantizmus problémája*, 1913, *A magyar reformátusság mai reformációja*, 1932),³⁶ jöllehet több színházi

33 Uo.

34 Uo.

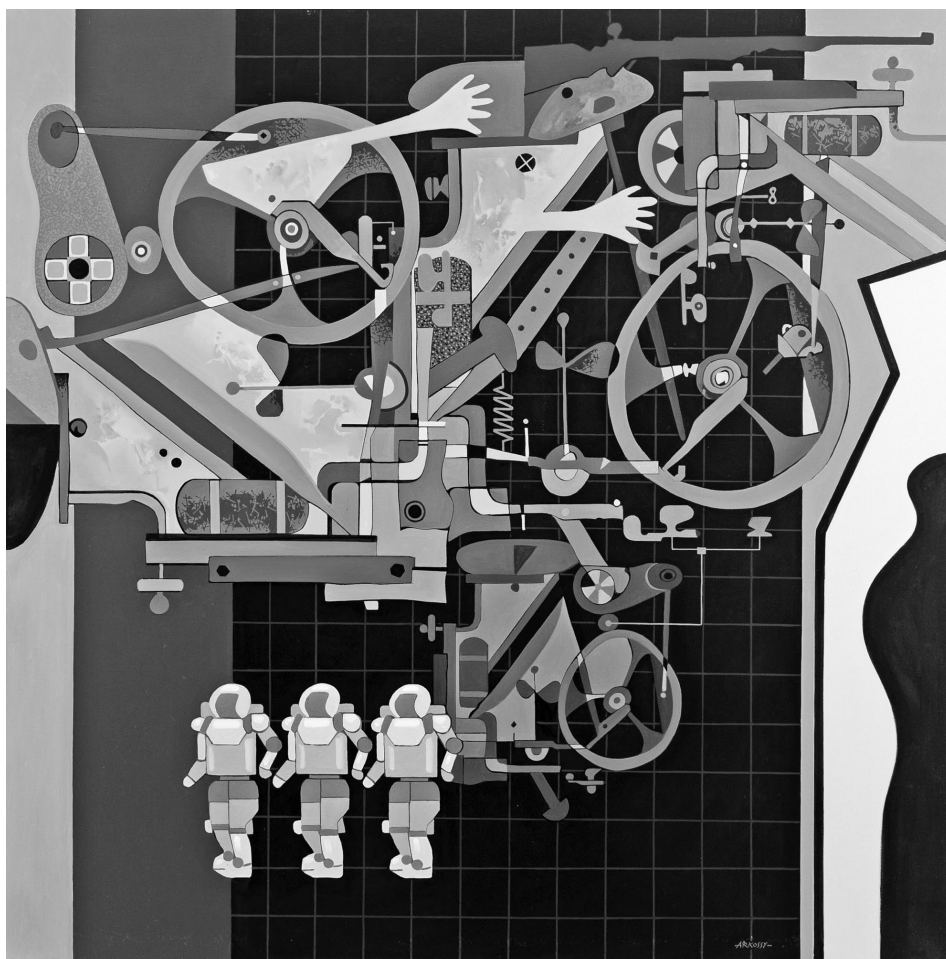
35 Móricz Zsigmond: *Ady Endre*. Uo. 496.

36 (Gondolati jellegű munkái közül kiemelhető: *Vasárnapi prédikáció az Énről*, *Vasárnapi prédikáció a Sejtéről*, *Vasárnapi prédikáció a Szerelemről*, *Vasárnapi prédikáció: Találkozásaim Istennel*, 1922). Korai pub-

témájú írásában található dráma- és irodalomtörténeti fejtegetések.³⁷ Az eleven gondolatáramlás, a szellem sziporkázó tűzijátéka számára Karinthy Frigyes volt. Mindaz ő volt, ami a *Karinthy meghalt* című, főntebb már többször hivatkozott írásban oly poétikusan, szinte szabad versként hömpölyög elő. Akkor, amikor a patetikusan, s ugyanakkor egy pillanatra mégis ironikusan hangzik fel az a szólam, amely már nem is próza, hanem lírába oltott apoteózis. A mindössze két mondatból komponált testes bekezdés részben Krúdyra, részben a szürrealistákra emlékeztetően, már-már himnikusan vall hajdani barátjáról, a filozófia s a forma virtuózáról, a gondolatát átlényegült világ értelme és értelem-ellensége felismerőjéről: „De itt vagy édes Titusz, Telma Titusz, frontok bolygó, megállíthatatlan sétálója, aki sebezhetetlen vagy, mint a gondolat: örök vagy: itt a fiatalok kenyérért halnak meg, szegények, elfogyott s az utolsó morzsákon veszekszünk, te már nem veszekedel, te szubli-

licisztikai írásai között is található néhány nagyobb terjedelmű, tanulmányértékű dolgozat: *Szatmár vármegye népe* (1908), *Bács-Bodrog vármegye* (1909), *Esztergom vármegye* (1910), *Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye népe* (1911).

37 Lásd például: *A magyar színpad tradíciói* (1905), *Újházi* (1915), *Bornemissza Péter Elektrája* (1930), *Hevesi Sándor* (1932), s főképpen az 1923-as Shakespeare-tanulmányok.

Gépek forradalma

málódtál, lényegültél, mennyire fáj, hogy nem tudnak rólad többet, csak hogy jó vicceket csináltál, ki vette észre, hogy vért okádtál, de úri formába öntve, mint alpári vicc: most született meg benned a kvalifikált éca. A Kozmosz egy pohár vízben, a pohár víz a harmatcsöppben, a harmatcsöpp a szójátékban: sátidrof, *halandzsa*, ha úgy tetszik, haha s az egész világ egy nagy halandzsa, ez gyönyörű, ez halhatatlan, ez sikerült.”³⁸

38 Uo. 915.

Szőcs Géza

Szőcs Géza
(1953, Marosvásárhely)
költő, drámaíró, műfordító,
Kossuth-díjas, Budapesten él

Táviratok jönnek-mennek

Fiumei kikötőben áll egy hadihajó!
Muszkaföldön lassan jár a posta!
De levelet kaptam a Hűvösvölgyből, tudod, attól a hűvös hölgytől!
Meg ne kérdezd tőlem azt, hogy vajon milyen alapon!
Először is lenge bájjal tovalibben kalapom!
Meg ne kérdezd tőlem azt, hogy...
Ha meghalok, ne kérdezd, hogy mért hideg a lábam!
Elvesztettem zsebkendőmet!
Megver anyád érte!
Ne lőj fiam, mert én is ott leszek!
Mindent jól megfontoltam és meggondoltam!
Feketén bólingat az eperfa lombja!
Párizsba beszökött az ősz!
Szent Mihály útján suhant meztelen!
Európa csendes, újra csendes!
Rózsa Sándor összevonja szemöldökét!
A gyertyák csonkig égnek!
Mikor a gyertyák porig égtek, még anyám eljárt a végét!
Kossuth Lajos azt üzente, elfogyott a regimentje!
Próféta lettél, szívem!
Fehér László lovat lopott!
Csapataink harcban állnak!
Alkonyodik, a bárányok elvéreznek!
Rózsa Sándor a lovát ugratja!

Lamberg szívében kés!
Latour nyakán kötél!
Buccow már közel Csíkcsicsóhoz!
Jaj, te székely!
Jajveszékelj!

Forr a világ bús tengere, ó baszk!
Akasszátok fel a királyukat!

Hol vagy?!
Az eltűnt idő nyomában!
És te?
Az elillant évek szőlőhegyén!
De hol van már a tavalyi hó?
Sohamár!
Sohamár!

Csorba Csaba
(1946, Sátoraljaújhely) régész,
történész, levéltáros, Mező-
csáton és Sátoraljaújhelyen él

Csorba Csaba

Az utolsó királykoronázás ceremóniamestere, gróf Bánffy Miklós

Egy különleges ünnepi ceremónia titkai

Budán a Nagyboldogasszony-templomban 1867. június 8-án koronázták királlyá Ferenc József osztrák császárt, és királynévá Erzsébet császárnét. Ferenc József 1916. november 21-én meghalt. Utódját, Károlyt is Budán kellett királlyá koronázni, ott, ahol elődjét.

Ferenc József császár és király temetésén, Bécsben, gróf Bánffy Miklós is megjelent. A gyászos hangulatot tovább fokozta, hogy az éjjeli vonattal a temetésről a brucki gyorsvonaton utazók szörnyű balesetet szenvedtek: százak sebesültek meg, a halottak között volt kiváló történészünk, Thallóczy Lajos is.

A magyar fővárosba visszatérve meghívást kapott Bánffy Miklós a december harmincadikai koronázást előkészítő értekezletre. 26 nap alatt kellett „csodát” tennie azokkal az anyagokkal, amelyek rendelkezésére álltak, s azokkal a művészekkel, akik nem voltak a fronton, hanem megmaradhattak a hátsószámban.

Az ország ládáját, amelyből jelképesen száz-ezer aranyat kap az uralkodó, magának Bánffynak kellett megterveznie az ötvös-tanár helyett.

Közben zajlottak a viták, hogy a református Tisza István miniszterelnök mint a nádort helyettesítő személy koronázhat-e. Végül az esztergomi érsek szava döntött, ezt követően elült mindenfajta ellenkezés.

A templom dekorációja ügyében is meg kellett vívnia Bánffynak a harcát az építész Schullek Frigyesssel. Az utolsó nap főpróbája után pedig még Károly király különleges kéréseinek

is eleget kellett tennie. Egyik ilyen volt példának okáért az, hogy láthatatlan zsámolyról ül-hessen föl a lova hátára.

A hajszolt tempó közben Bánffy viszont örülhetett annak, hogy közelről gyönyörködhetett a koronázási jelvényekben. Megmutatta az egyetlen külföldről jött uralkodónak, a bolgár királynak is, aki dühödten méltatlankodott, hogy miért egy „elragadó gyerek”, a hatéves kis szőke trónörökös (Ottó) mellé kapott helyet. A fiúcska ruháját egyébként a kor festő-óriása, Benczúr Gyula tervezte.

Bánffy megfigyelte azt is, hogy a koronázás perceiben a besütő napsugár fényárba vonta az ünnepélyes jelenetet, ám aztán hirtelen el is tűnt a fényesség – mintegy baljóslatú jelként...

Amikor a templomból eltávozott a közönség, bevonultak a fölavatandó „aransarkantyús lovagok” – mintegy félszáz frontharcos tiszt. Az elnyűtt, fronton viselt egyenruháikban vonultatta föl őket Bánffy, egyedüli ékességeik vitézségi érmeik, rendjeleik voltak. A sor elején a mankós, falásos rokkantak vánszorogtak, némelyiket tisztiszolgájuk támogatta, hogy aztán lerogyhassanak egy-egy székre.

A király egymás után ütötte lovaggá az egykedvűen, komoran álló embereket, akik elhozták a fővárosba a front szörnyűségeinek látható üzenetét.

A budai vár nagytermében fogadással fejeződött be a koronázás ünnepe. Mindenki fáradt volt már akkor. Mivel az uralkodó pár vonata

este 6-kor indult Bécsbe, a sok száz meghívott előkelő hölgy bemutatása a királynak és királynőnek rendkívüli gyorsasággal, valósággal „futószalagon” zajlott.

Bánffy Miklós későn ért haza. Közben eleredt a havas eső, az aszfalton sárrá olvadt a szürkéségbe borult városban, amely „újra rendez háborús képét öltötte fel”.

Bánffy a következőkkel zárta emlékezését: „azon az estén az egész koronázás minden pompája, dísze, öröme és szépsége mintha nem lett volna egyéb, mint régen elmúlt, félig már el is felejtett álom...”

Nem véletlenül kapta ceremóniamesteri megbízását Bánffy Miklós! Már középiskolás korában is szinte minden estéjét a színházakban töltötte. Tizennyolc éves korában írt színdarabját műkedvelők be is mutatták. Zichy János kultuszminiszter nevezte ki a budapesti Opera és a Nemzeti Színház intendánsává. Ezt a tiszteletet 1918-ig töltötte be. Néhány év alatt bebizonyosodott, hogy a magyar színpadművészet egyik legnagyobb mestere volt. Díszlet- és kosztümtervei világviszonylatban is elsőrangúnak számítottak.

Egy erdélyi arisztokrata indulása

Kolozsváron született, nagy hírű erdélyi református családban, 1873. december 30-án. Apja gróf Bánffy György (Kolozsvár, 1845. – Bonchida, 1929.), 1875-től a főrendiház tagja, arany sarkantyús vitéz, lótenyésztő és műgyűjtő, az Erdélyi Református Egyházkerület főgondnoka. Családi levéltárát az Erdélyi Múzeumban helyezte el. Kedvelt lakhelye (csakúgy, mint később fiának) Bonchida pompás várkastélya volt, Erdély legcsodálatosabb ékköve. Édesanyja, báró Bánffy Irma, aki huszonnégy éves korában (1875) meghalt, árván hagyva három éves leányát, Katinát (1871–1974) és másfél éves fiát, Miklóst. Apja nem nősült újra.

Bánffy így emlékezett vissza: „gyermekkorom legszámosabb emléke Bonchidához kapcsolódik. Itt töltöttük az év legnagyobb részét; rendszerint

május közepétől karácsonyig. Karácsonyra Budapestre költöztünk.” A fővárosban járt iskolába első elemától az érettségiig (1891). „Délelőtt tanulás, délután jégpálya, tornaóra, vívőlecke és újból tanulás. Este játék unokatestvéreinkkel.”

Bonchidán a legnagyobb élménye: a lovaglás – mindig egyedül. „A vakáció sem volt tökéletes. Magántanuló lévén: a tanulás tovább folyt nyáron is. Francia-, német- és angolórák, és zongoralecke.”

A nyár legnagyobb élményét számára a kalotaszegi Remetén töltött augusztusok jelentették: nagyapjánál, egy erdőszéli házban. A hatalmas hegyek rejtélyes vadonában igazi remetének érezhette magát.

A Monarchia politikusa

1891-től kezdte meg jogi tanulmányait a kolozsvári egyetemen, majd 1893-tól Budapesten folytatta. Jog- és államtudományokból doktorált. Hivatalt pályáját Fiumében kezdte 1889-ben, majd egy évvel később kiküldetést kapott Berlinbe.

Aztán 1901–1906 között parlamenti képviselő. Tipikus arisztokrata pályát futott be azzal, hogy 1906–1910 között Kolozs vármegye és Kolozsvár város főispáni tisztét töltötte be. 1910–1917 között ismételt tagja volt az országgyűlésnek, miközben a magyar színházi élet vezető tisztét is betöltötte. Neki köszönhető az Operában egyebek mellett Bartók *Csodálatos mandarinjának* és *A fából faragott királyfi*-nak színrevitele.

Külföldi (angol, olasz, francia) utazásain éles szemmel megfigyelt mindent: a politikai, gazdasági, társadalmi, művészeti életet egyaránt. Kapcsolatokat is teremtett (elsősorban – érthetően – arisztokrata körökkel). Nemcsak az idegen nyelveket gyakorolta, hanem elsajátította azt a sajátos, elemző gondolkodásmódot is, amit aztán később nagyon jól tudott hasznosítani diplomáciai tárgyalásain.

A világháborúban a keleti fronton elsősorban bizalmas politikai megbízásokat kapott a nemzetiségek ügyeivel kapcsolatban.

Budapesten élte meg a Monarchia összeomlását, Károlyi Mihályék politikai botladozásait. Károlyi rokona volt, gyermekkoruktól ismerték egymást. *Emlékeimből* című művében részletesen elemzi karakterét, politikáját.

1918. december 31-én Bethlen István megbízásából indult nyugatra, hogy a győztes hatalmakat felvilágosítsa a valóságos magyarországi helyzetről („Akkor még azt hittük, hogy ez érdekel valakit odakünn”). A lezúllott, piszkos Bécs, majd Berlin (a Spartacus-forradalom napjaiban), aztán (nehezen szerzett útlevelemmel) hajón Koppenhága, újra Németország, végül Hollandia (Hága) volt az általa bejárt kalandos útvonal. Utóbbi városban, elszegényedve, felújította képzőművészeti ismereteit, és festményeiből tartotta el magát.

Bécsből tért vissza Magyarországra, a tanácsköztársaság bukása után, a többi emigráns politikussal együtt, vonaton, 1919. augusztus közepén.

A Monarchia záróakkordja számunkra a trianoni döntés volt. Magyarország igazi tragikum azonban az lett, hogy nem az 1871 utáni francia mintát választotta (Mindig gondolni rá, és sohasem beszélni róla!), hanem épp az ellenkezőjét. Bánffy 1945-ben írott visszaemlékezésében (*Huszonöt év*) így értékelte: a „nem, nem soha” álláspont olyan elszigetelődést jelentett Magyarország számára, amelyből csak kár és hátramaradás származhatott. Szánalmas és eleve elhibázott kalandor akcióként értékelte Károly király visszatérési kísérleteit.

Casus belli I.

Művészetek és irodalom

Siemersné Wass Ilona grófnő szerint: „Miklós egyike volt a legtehetségesebb embereknek, akikkel valaha találkoztam. Társaságban szórakoztató, avatott zenebarát, szépen zongorázott, keringőt szerzett, melyet akkoriban minden mulatságon elhúztak a cigányok. Zenei tehetségét túlszárnyalta rajztudása és festői talentuma. Emellett kitűnően sakkozott és biliárdozott. Fialat korában szépen teniszezett, elsőrangú táncos volt. Mindent, amihez hozzányúlt, művészetté varázsolt. Barna, kissé buja, rajongó tekintete volt, inkább művészszeje, mint grófi.”

1906-ban a *Naplegenda* című drámáját „Kisbán” írói álnéven jelentette meg, hogy ne társadalmi rangja révén, hanem mint író méretesség meg. Ady Endre sejtette, kit rejtett a név, de a lényeg szerinte az volt: „Akárki, komoly

irodalmár”. Továbbra is használta az álnevet, egymás után jelentek meg drámái, majd elbeszélései ilyen megjelöléssel az 1910–20-as években.

Az 1932-ben napvilágot látó *Emlékeimből* című kötete (benne: 1916-os koronázás; Forradalmi idők) jelent meg először Bánffy Miklós névvel.

Barátjának, gr. Klebelsberg Kunónak köszönhette, hogy 1923–1927 között a Magyar Országos Képzőművészeti Tanács elnöke lehetett.

1926-ban megkapta a román állampolgárságot (személyesen Ferdinánd király előtt tette le az állampolgári esküt). Ekkor az annyira szeretett szűkebb hazájába, Erdélybe költözött, Bonchidára. Bár a birtokai legnagyobb részét kisajátították, sikerült a bonchidai uradalmat és a Kalotaszeg környéki erdőket megmentenie.

1939-ig nem vállalt politikai szerepet (állítólag erre ígéretet is kellett tennie). De talált magának elfoglaltságot: az Erdélyi Református Egyházkerület főgondnoka lett (mint korábban az apja), továbbá a Helikon írószövetség alapító tagja, 1928–1944 között az Erdélyi Helikon című folyóirat főszerkesztője. Az Erdélyi Szépmíves Céh által kiadott kötetekben megtalálhatók ihletett, jellegzetes illusztrációi.

1934-ben és 1937-ben Bánffy Miklós rendezésében mutatták be a szegedi szabadtéri játékokon *Az ember tragédiáját*, ahol sokkal inkább érvényesült a darab minden erénye, mint zárt színházban. A siker leírhatatlan volt. S egy jellemző apró adalék: tiszteletdíjat sem fogadott el a munkájáért.

Szépirodalmi munkásságából csupán a legfontosabbak említésére szorítkozhatunk. Az erdélyi arisztokrácia életét és túlhaladott világának csödjét monumentális regényciklusban dolgozta fel: *Megszámláltattál...* (1935); *És hijjával találtattál...* (1937); *Darabokra szaggattatol* (1940).

Az utóbbi kötet végén Bonchidán írta le a következőket (1940. május 20.): „Most elpusztul

az ország és vele az a nemzedék, aki mindent fontosnak tartott, ami formula, paragrafus vagy frázis. Aki az államélet valóságait el tudta felejteni és délibábok után futott, akár a gyermek. Aki tudatlanságában élt mindannak, ami a nemzetek talpköve: erő, önbírálat és összetartás.”

Diplomáciai sikerek és kudarok

Gr. Bánffy Miklós 1921. április 14-től 1922. december 19-ig volt gr. Bethlen István kormányának első külügyminisztere. Visszaemlékezéseit a következő mondatokkal kezdi: „Azon a délutánon, midőn a magyar külügyi tárcát vállaltam, egyetlen programpontra szögeztünk le: azt, hogy meg kell próbálnunk az utódállamokkal fölvenni a kapcsolatot, és legalább valamelyikkel barátságos szomszédi viszonyt teremteni.”

Akkoriban a két legfontosabb feladat az volt, hogy a békeszerződés értelmében a szerbek kivonuljanak Baranyából, valamint sikerüljön megtartani Burgenlandnak legalább egy kis részét. A kitűnő taktikusnak bizonyuló Bánffy Miklós érdeme, hogy mindkettő sikerült, bár csak hajszálon múlt. Bánffy Miklósnak 2013 decemberében állítottak reprezentatív, monumentális szobrot a soproniak városligetében, az Erzsébet kertben.

Mindent megtett a szomszéd népekkel való békés viszony megteremtésének érdekében is, de ezeket az erőfeszítéseit nem kísérte siker. Túlságosan nagyok, áthidalhatatlanok voltak az érdekellentétek.

Bánffy károsnak tartotta mind a „Revíziós Liga”, mind pedig az „Ébredő magyarok” mozgalmát, mondván: a hangos propaganda számmunkra csakis káros lehet.

A genovai nemzetközi konferencián sikerült megismerkednie minden számunkra fontosabb állam delegáltjaival. Kitűnően hasznosította emberismeretét („Ideggel csak akkor tudunk sikerrel tárgyalni, ha ismerjük gondolkodását és abba helyezkedünk bele.”). A konferencia azonban sajnálatosan eredmény nélkül oszlott fel.

Magyarországnak a Népszövetségbe való felvétele számunkra alapvető fontosságúvá vált. Bánffy diplomáciai egyezségének köszönhetően sikerült kivédeni a rosszindulatú rágalmat, s egyhangúlag a Népszövetség tagja lett hazánk. A népszövetségi tanácsstagok választásának összetétele is sorsdöntőnek bizonyult számunkra. Bánffy ügyes diplomáciai lépésekkel elérte, hogy a magyar kérdéseket jóindulattal kezelő Svédország delegáltját válasszák meg a jugoszláv küldött ellenében. Ezzel külügyminiszteri ténykedését be is fejezte, nem vállalt tovább állami szolgálatot.

Mikó Imre szerint, aki jól ismerte – egy ideig „titkára” is volt Bukarestben –, így jellemezte: „Realista, jobban mondva pragmatista volt a politikában, az erőviszonyokat és a nem az ideológiát nézte.”

Újabb erdélyi évtizedek

Az 1930-as években mondta Kós Károlynak: „ha nem vagyok Kolozsvárt, s levél jön, ami nem családi, válaszold meg és írd alá. Tanuld meg, gyakorold be az aláírásomat.” Így is tett. Mikó Imre szerint Teleki Pál nem tudta megbocsátani Bánffynak, hogy 1940 augusztusában is román államkeretek között gondolkodott. 1943-as bukaresti útjának keserű tapasztalatait egyetlen frappáns mondatban foglalta össze Mikó Imrének: „Amilyen okosak ők [a románok], olyan buták vagyunk mi [magyarok].”

Az ember tragédiájától az emberi tragédiáig

Kós Károly mondta 1977 nyarán, nem sokkal halála előtt Benkő Samunak: (1944-ben) „Bánffy Miklós is teljesen tisztában volt a bekövetkező változásokkal. Nekem előre megmondta, hogy a régi világnak egyszer s mindenkorra lejárt. Ő ezzel számolt. S nem tragédiázott a dolgok felett.”

A világháború végét Budapesten élte meg, de visszatért Erdélybe. 1945 után hetente rendszeresen találkoztak, Kovács László vendégként.

Magányosan élt Kolozsvárt, mert a bonchidai kastélyát a német katonák kirabolták, felgyújtották, s ami értékes berendezéséből megmaradt, azt a helyi lakosok hordták szét. Néhány éve kezdődött csak meg a helyreállítása.

Az új rendszerben az arisztokratákkal szembeni gyűlölet őt is elérte. Nyomorúságából 1949-ben kiengedték. Budapestre költözhetett feleségéhez. De már csak néhány hónapot élt, kórházban halt meg (1950. június 6-án).

Kós Károly szerint: „Bánffy furcsa ember volt. De okos ember volt, sokoldalú ember volt [...] én tudom, hogy milyen erős jellem volt.”

„Ő nagyon hangsúlyozta a különbséget az emberek között [...] Csak az igazi mágnást, a parasztot és a talentumos művészt becsülte [...] Bámulója volt mindenféle szakértelemnek. A paraszt mezőgazdasági ismereteit éppen úgy megbecsülte, mint az agrármérnökét [...] Nagyon értett lóhoz, tehénhez, disznóhoz s a növényekhez. A szőlőművelés és a borpincészet minden csínját-bínját ismerte [érdeklődési körét apjától örökölhette] [...] nem szerette a pálinkát. Bort is alig ivott. Viszont rengeteget dohányzott, egyiket a másiktól gyűjtötte... mégsem abba halt meg.”

Az erdélyiség jelképévé váló Kós Károly mondta a következőket: „Én őt nagyon szerettem. A feleségem halála után egyetlenegy temetésre mentem el. Az övére. Nem tudtam megállni, hogy ne menjek ki a Házsongárdba, amikor halála után több mint negyedszázaddal hamvait – kívánsága szerint – hazahozták.” (1976-ban helyezték el a kolozsvári Házsongárd Bánffy-kriptájában).

A Bánffyak 20. századi életét memoárkötetében leánya, gróf Bánffy Katalin írta meg *Ének az életből* címmel (megjelent 2014-ben).

Karácsonyi Zsolt

A tavasz ébredése

Karácsonyi Zsolt
(1977, Arad) költő, szerkesztő, kritikus, József Attila-díjas, Kolozsváron él

Ma nem védenek fegyverek, esernyő, gumicsizma sem,
nem fegyver, kamrában pihen rég kinőtt 44-esem.
Körül megint a háború, s ha nincs: csak láz, csak révület,
időm az ólomláda mélyén rakosgatja a betűket.
Valami újfajta teremtés esői indulhattak el,
és nem védenek fegyverek, esernyő, gumicsizma sem.

Felveszem nagykabátomat, leples bitangként futok át
a szomszéd boltba, ágaik nyújtják megint az orgonák.
Megcsap a szél, a télutó a zebrasávok közepén.
Ha nem védenek fegyverek, itt meddig maradhatok én?

Előbb-utóbb rám tör a Gép, a gépkocsi, a kamion,
ha nem lépek át: nyom marad a széles zebrasávokon.
A vidám órasmester év peremein bealkonyul,
amikor átlépek megint az összes zebrasávokon.
Nem tudok megállni középen, a Temenosz lángokban áll,
és megrepedt a termosz is, amíg a jó időkre várt.

Liliomok és hóvirágok hullnak a mennyből újra le,
most azért legyek optimista, mert ez még az év kezdete?
Tartson derűsen a tudat, hogy életben vagyok megint,
miközben távol, valahol, épp letépnek egy kankalint?!!!

Az égbolt ismétleg bezárul. A földi lét zsibong, huráz.
Erdély ma még enyém lehet, és talán holnap Honduras.

Holdárnyék, dzsungel

Mozdul az éjszaka már, alszol az ágyban,
tájat a hold tetovál sugarával a szádra,
rezzen a pálmafaág, rezzen az ajkad,
elhal a szó, amivel titkaidat kitakartad.

Leng a ligetben a láng – éjszaka: csillagos erdő,
holdat hord a palást peremén a varázsló.
Átfut a múlt horizontján hajdani éned,
ettől szól a jövőben rólad az ének.

Mozgássorrá nem szelidül, villan a mondat,
párkák ollójától hull haja holnap a holdnak –
nappal lesz majd, gyorsan eléred újra a formád,

tájegységed fényre kitermelt tigriseit.
Várj még. Nincs, aki téged ébrenlétbe segít.
Rejtett perced most csak a hold árnyai hordják.

Gésa és samuráj

Urbán Péter

Kiképzés

Urbán Péter
(1979, Budapest)
író, Budafokon él

1940. január közepe – február közepe

Ferenc gondolatai azon jártak, hogy a lassan elkészülő sportpályáról vajon sikerül-e megszerzenie a feltekereselt drót egy darabját, amivel a területet keríteni fogják. Beszélt egy emberrel, aki nem lakott messze a kaszárnyától, és átvette volna a drótot a tyúkjaihoz, ketrecnek. Ferencen kívül az ezredben szinte senki nem törte a fejét ilyen „csórásokon”, de éppen ezért kissé különbnek is érezte magát. Neki megvan a magához való esze. Nehéz lesz, mert sokan figyelnek, sok szem sokat lát, most azt latolgatta, mi lehet a büntetés. Bizonyára nem kerül haditörvényszék elé, ez annyit nem ér. Valamennyi zárkát kaphat érte, ez a kisebbik baj. A nagyobbik az lenne, ha rossz híre kelne, ha elhíresülne mint ügyeskedő. Vagy tolvaj. Attól kezdve mindenki a kapcájának tekinthetné. Akkor inkább mégis valami más módot keres, mert nagy baj lenne a kiképzőket meg a hivatásosokat, de még a földijeit is maga ellen hangolni. Nagyot sóhajtott, és számolgatni kezdte, mikor kaphat kimenőt, mikor engedik haza néhány napra vagy hétre. De neki gyermekei vannak, állandó kenyérgondokkal küzd, a fene essen belé, kit érdekel, mit gondolnak, neki kell az a drót. A szobácska üvegezett ajtaján és a mellette lévő ablakon vidáman sütött be a tél végének fényes, de csekély meleget adó napja.

*

Ferenc megúszta a dolgot a dróttal, egyvalaki vette csak észre, Bogár, aki attól kezdve már kevésbé volt barátságos a fiatal Erdődivel. Megve-

Részlet a szerző *Varjóröpte* című, hamarosan megjelenő regényéből.

tése talán jogos volt, mégis nagyon sértette Ferencet. Bogár ázsiója magasra szállt, amikor az egyik karpaszomántos őrmester kézlényomásra hívta ki a magas férfit, és rajtavesztett. Az őrmester legalább száz kiló volt, pirospozsgás arcú, kövér, erős ember, Bogárnál nem alacsonyabb, és Szluhának hívták. A legendásan erős Bogár ágyához állt, és erőpróbára hívta. A közlegény csendesen tisztogatta a bakancsát, nyugodtan fölneztet állá alá konyulód bajusza fölül, és úgy felelte:

– Csak ha magunk között csináljuk, úgy.

Szluha felhúzta a szemöldökét. Azt hiszi ez a madárijesztő, hogy legyőzheti őt?

– Miért csinálnánk négyszemközt, ha egyszer mindenki megláthassa, hogy lenyomom magát, mint a szúnyogot? – nevetett saját tréfáján a tisztas.

– Csak ha magunk között csináljuk. És nem bánom: ha kegyelmed legyőzne, akkor mindenki előtt is kiállok.

Szluha elbizonytalanodott, mert a földműves igen magabiztosnak látszott, még a bakancs törölgetését sem hagyta abba. Meg aztán ez a Bogár kitartja a puskát akármeddig oldalt is, előre is, mégsem sül bele soha. Talán jobb lesz mégis kipróbálni maguk között, és nem mindenki előtt megégetni az ujját.

– Egye meg magát a fene, hát legyen úgy – legyintett a karpaszomántos, erre Bogár szépen letette a fényesen csillogó bakancsot az ágya alá, összehajtogatta, és egy dobozba rakta a rongyot, visszatekerte a bagarolos cipőpaszta tetejét, a rongy mellé helyezte, majd becsukta a dobozát, és a bakancs mellé csúsztatta az

ágy lábához. Nyugodtan fölállt, megmosta a kezét a lavórban, és a türelmetlenül tébláboló őrmester után ment. Egy kisebb szobába indultak, ahol az írnokok szoktak dolgozni, de most üresen állt, és becsukták maguk után az ajtót. A fél körlet az iroda elé gyűlt, és izgatottan vitatkozva várta az eredményt. Az ajtó mögül egy ideig nem hallatszott semmi, majd tompa káromkodás, fújtatás, érthetetlen szavak. Aztán újra csönd, és újfent dohogás, bútorrecsegés, székláb súrlódása a padlón. Harmadszor is csönd, ezután az őrmester vágta ki az ajtót, és vörös fejfel csörtetett el. Bogár nyugodtan, szótlanul jött ki a szobából, mindenkiből egyszerre tört ki a visszafojtott izgalom, egyszerre kérdezték a közlegényt, hogy mi történt odabent. De Bogár csak a vállát vonogatta, és nem felelt. Később az őrmester kijelentette, hogy ne kezdjen senki ezzel a Bogár honvéddel, mert marha erős egy ember. Az érintettek nem nyilatkoztak, mégis mindenki biztosan tudta, hogy Szluha karját háromszor egymás után nyomta az asztalhoz a nagybajuszú közlegény.

Bogár erejének nagy hasznát látták a lövegek mellett, mert a lövedékek közel fél mázsás súlya megdolgoztatta a tüzéreket. A legénységet a tisztek egy idő után úgy rendezték össze, hogy minden csoportba jusson a legmarkosabbakból. Ferenc meglepődve tapasztalta, hogy Bogár után ő számít a legerősebbnek, élcelődtek is az ágyúsokon a repülősök, hogy egy golya meg egy pinty emelgeti legjobban a „malacot”, ahogy a lövedéket nevezték. Ferenc három, magánál egy-két évvel fiatalabb legényt kapott társul, akik tisztelettel néztek rá, amihez nem volt hozzászokva, de azért jólesett neki a fiúk bizalma. Mindegyik földije volt, egyszerű parasztyerekek, ötödiknek meg egy vasgyári munkásfiú csatlakozott a kompániához. Négyesben, ötösben akár a lőszeres autót is ki tudták emelni a sárból, ha megszorult. Tapasztalatból és paraszti ésszel mindig kitalálták a módját a legjobb fogásnak, a legkönnyebb emelésnek. A repülősök, a tankosok, de még

a nyalka huszárok sem mertek nevetni azon, ha akár az ő csoportjuk, akár Bogáré énekszóval vonszolta a féltonnás szerelvényt a löveghez.

A tél végén aztán jöttek a menetgyakorlatok, a világ végére is gyalog mentek, kutyagoltak a teljes felszerelés súlya alatt, lövegekkel vagy anélkül, földutakon, dombnak, hegynek föl és le. Kaptak egy ügynevezett gyakorló ágyút, ami csak egy ósdi kerékre erősített, két tonnás vasbeton kolonc volt, és arra szolgált, hogy a mezőn parancsra húzhassák, vonhassák, tolhassák, amíg csak bírta a lábuk, a karjuk. A menetgyakorlatok első hetében Bogár egyik nótáját vette elő a csapat, az ügyeletes tiszt azt daloltatta velük.

*Százados úr, sejehaj, százados úr ha felül a lovára,
visszatekint, sejehaj, visszatekint az elfáradt bakára.
Ugye, fiú, szép élet a katonaelet,
csak az baj, sejehaj, csak az a baj, hogy nehéz a viselet.*

*Diófából, sejehaj, diófából nem csinálnak koporsót,
a bakának, sejehaj, a bakának nem írnak búcsúztatót.
Ágyúgolyó lesz annak a búcsúztatója,
barna kislány, sejehaj, barna kislány lesz a megsiratója.*

Azért szerették a tüzérek, mert ágyúgolyó szerepelt benne, szívesen dalolták. Ferenc nem szerette énekelni, egyrészt mert a Bogár nótája volt, aki most már elég nyilvánosan lenézte őt, meg azért sem, mert a halálról szólt, babonából hát nem is énekelte. Nem meghalni, hanem hazamenni akart ő a katonaságtól. Az ezred ütemre lépkedett, nem volt hosszú nóta, már a vége felé járt, amikor valaki megtaszította Ferencet. Meglepve nézett fel, hát Bogár lépkedett mellette, és komoran nézett rá. Amint a nóta elhallgatott, megszólalt az amúgy csendes férfi:

– Te mér’ nem énekelsz?

Ferenc nem válaszolt. Mi köze hozzá? Nem mindenki dalolt mindent, megvoltak a sajátos szokások. Eddig senki sem szólt, amiért ő ezt a dalt rendre nem énekelte.

– Nem szoktam – vont vállat végül. Nem voltak jóban Bogárral, de nem volt közöttük nézeteltérés.

– Tolvaj is vagy, meg nem is énekelsz.

Ferenc arcába szökött a vér.

– Maga engem ne ócsároljon. Én magának nem ártottam.

– Majd ártok én neked. Lesz nemulass, meglásd.

Ferenc alulról nézett Bogárra. Lehet akár milyen erős, a bicska neki is a szívéig szalad. Ferenc híres verekedő volt a maga vidékén, sok harag szorult belé, most feltolult minden bánatalma, gondja.

– Kár volt fenyegetnie. Kettőnk közül most már az egyiknek csendben kell maradnia.

– Legyen úgy. Mérkőzzünk meg.

Csendben léptettek tovább, köröttük a többiek lélegzetviasszafojtva lesték, mi lesz a civódás vége. Egy ilyen verekedés izgalmasabbnak ígérkezett minden egyéb eseménynél.

– De tüzér módira! – vágta ki hirtelen Kapcsa, egy jó eszű, fekete sorkatona, aki mindig mókán járatta az eszét. A két vitázó figyelmesen fordult a feketéhez.

– Hát hogyan? – kérdezett közbe Tóth János, egy leppedő szájú, ritkás bajuszú legény.

– Nem egymásnak mennek, hanem a malacoknak. Aki többet bír, az győz, a másik meg elismeri.

Egy ilyen erőpróba nagyon a kedvére volt mind a két férfinak. Ha egymásnak mennek, ki tudja, az egyik bizonyosan ottmarad, de a másik is megsérülhet, azután jön a büntetés, komoly katonai ítéletet kaphat, aki életben marad, börtön vár rá, vagy rosszabb. És ki tudja, kinek a szívében, belében áll meg a bicska. Ha meg dolgozni kell, azért még dicséretet is kapnak, vér sem folyik. Egymásra néztek, Ferenc vállat vont.

– Így legyen! – bölintott Bogár, és előrébb lépett, hogy másik honvéd mellett kezdje a következő nótát. Szétnyílt számára a tüzerek sora.

*

Másnap az üteg állománya lőszerakodási feladatot kapott. A lövedékeket kellett új helyre vinni, a vasúton érkezett titkos szállítmány az új ágyúkhöz tartozott, a készletet tehát át kellett rendezni. A kijelölt kamrában négyszáz malacot tároltak, az üteg százfős legénységéből több szakaszt jelöltek ki a feladatra, köztük Erdődi és Bogár egységét is, összesen negyven embernek kellett párban a negyven méterre levő új raktárba hordani a lövedékeket. Kétórás elfoglaltságnak ígérkezett. Reggel a napostiszt előtt két honvéd jelentkezett, az égimeszelő Bogár, meg a szúrós szemű Erdődi. Az előbbi kezdett a szóhoz tisztelgés után:

– Hadnagy úr, szeretnénk mink pakolni ma a lőszert.

– Úgy tudom, maguk kapták a feladatot. Mit szeretne akkor?

– Nem úgy értem, hogy a szakasz. Csak mink ketten...

– Micsoda? Hogy a fenébe...? Maguknak element az esze, négyszáz malac, az fejenként kétszáz, abba beledöglenek.

– Az úgy volt, hogy nekünk vitánk van egymással – szólt bele Ferenc is. – Azt elrendeznénk ezzel.

– Aki hamarabb végez, annak van igaza. Oszt akkor le van tudva a dolog – bólogatott Bogár is. A napos irodájába a szomszéd szobából ekkor belépett az őrnagy, a tüzérosztály parancsnoka, mindhárom katona vigyázzba állva tisztelgett neki.

– Jól hallom? Maguk egyedül akarják át pakolni az új szállítmányt? Mert vitájuk van? – Az őrnagy nevetni kezdett. – Aztán mi történik, ha megsérülnek?

– Aki feladja, az veszített. Megsérülni meg az egész szakaszból más is megsérülhet, ha negyvenen pakolunk – dörmögte Ferenc. Az őrnagy homlokára tolt a sapkáját, úgy vakarta meg a fejét, mert a közlegénynek igaza volt. Így legfeljebb ketten sérülhetnek meg, de talán egyik sem. Úgy meg akárhányan is a lábukra ejthetik azokat a fránya lövedékeket.

– Legyen. Ilyet még úgysem láttam – bólintott az őrnagy.

Az udvaron hamar sürgés-forgás támadt, a párbaj (mert így nevezték el rögtön: tüzérpárbaj) híre szétszaladt a kaszárnyában. Az ablakokban mindenhol a pihenőben lévő honvédek fejei jelentek meg, az udvaron a tüzérek rendezkedtek. Nyolcan nagy gyorsan felseperték a teret, hogy kő vagy kavics ne kerüljön a rakodók útjába, Bogár komótosan megmosta az arcát és a nyakát egy hidegvizes tálban, hogy felfrissüljön, a tél végi napnak kevés ereje volt. Fényes, szép reggelük volt a katonáknak. Ferenc felgyűrte az inge ujját, és a zubbonyát keresztbe kötötte a vállán, hogy védje a lövedékek kemény acéljától. Két tiszthelyettes megszámolta a malacokat, kijelölték Bogár és Ferenc oldalát, a tisztek odébb gyülekeztek, ezüst és nikkell cigarettatárcájukon ütögették a füstölőnivalójukat. Azután a két férfi a kamrához ment, mindenki elhallgatott, egy kicsit vártak, majd az őrnagy bólintott, az öt figyelő tizedes pedig megadta a jelet:

– Rajta!

Bogár magasról vette le az első fémmalacot, könnyedén a vállára gördítette, és öles léptekkel indult a raktár felé. Ferenc alulról emelt meg egyet, guggolásból állt fel, a félmázsás lövedék cipelésénél nem a súly volt az igazi nehézség, hanem a fogás. A fényes, sima felületű lövedékek csúcsát nem szabadott megfogni, a hengeres test felemelése és lerakása okozott igazán gondot. Ferenc lemaradva kísérte Bogárt, láthatóan rövidebb léptekkel haladt, és nem sietett annyira. Nyugodt, tempós ütemben lépkedett a raktár felé. Bogár már fordult is ki az ajtón, amikor Ferencnek még volt két métere az ajtóig. Elhaladtukban szúrósan egymás szemébe néztek, a magasabbik kikerülte a cipekedőt, így diktálta a munka szabálya.

Ferenc fél szemmel látta, hogy a tüzérek nevetgélve, mosolyogva nézik, biztatják őket, és már titokban fogadásokat kötnek az elsőre.

– Bogárt nem lehet megverni! – hallotta valaki hangosabb szavát. Nem lehet? Majd ő meg-

mutatja. Egyelőre még nem nehezedett el a válla, érezte, hogy jó erőben van, rengeteget emelgettek már a lőszert, megszokta a formáját, súlyát. De egyszer sem emelt és vitt arrébb kétszázat, még ötvenet sem. Nem tudta, hogy képes lehet-e rá, ezért úgy döntött, hogy beosztja az erejét, amennyire lehet. Amúgy is így szeretett dolgozni, lassú tempóban, nyugodt erőbeosztással. A katonaságnál ezt nem mindig szerették, de Ferenc nem izgatta magát. Hallotta, hogy többen őt biztatják, és ez jóleső érzéssel töltötte el. Amikor huszadjára tette meg az utat, Bogár már négy lövedékkel vezetett. És a magas katona nem lassított, visszafelé könnyed futólépésben haladt, míg Ferenc a visszaúton csak sietősebben lépkedett, de ezt az időt használta ki pihenőnek egy kis szusszanásra. A harmincadik malacnál már érezte a karja és a lábai nehezedését, a válla pedig sajgott a súlytól. A harminc-hetedik fordulónál úgy jött ki a lépés, hogy Bogárral egyszerre értek a kamrához, a magas férfi hátulról érkezett, de mivel gyorsabban haladt Erdődinél, így kissé megelőzte, és az ajtóban összeért a válluk. Bogár enyhén arrébb taszította Ferencet, aki összeszorította a fogait. Ha nem lenne itt ennyi tiszt, most megütné hórihorgas ellenfelét, de így viselkednie kell. Egye fene. A belül fellobogó tűzből erőt merített, keményebben lépett, fogcsikorgatva emelte a következő terhet, de nem gyorsított.

Ferenc hatvanadik fordulójánál Bogár már a hetvenedik lövedéket vitte a helyére, de ez volt az első kör, amikor az égimeszelő nem futott, hanem sétálva ment vissza. A legénység azonnal heccelni kezdte, de a lekonyuló bajuszú tüzért nem lehetett kihozni a sodrából. Lépkedett tovább, lassabban és megfontoltabban, mint eddig. Ekkor Ferencet kezdték biztatni és heccelni, hogy váltson gyorsabbra. Úgy látszik, a szakaszából többen is rá fogadtak. De ő sem gyorsított. Amikor a nyolcvanadik fordulójához ért, már remegett a lába a súly emelésekor, de amikor elhaladt a cipekedő Bogár mellett, akkor hallotta, hogy a másik hangosan szuszog. Az

erejét mindig könnyedén viselő, megerőltetést ritkán mutató férfinál ez mindenestre meglepő volt. Talán mégiscsak elfáradhat? – született remény Ferencben, és hirtelen nagyon megörült annak, hogy ő alulról kezdte a lerakodást. Így most a középső állványnál tartott, ahogy Bogár is, csak annak a felső sora volt már üres, míg neki az alsó.

A kilencvenedik és a századik forduló között az őrnagy beküldte a tiszteket az irodába, hogy dolgozzanak. Mivel a közlegények feladata erre az időszakra a lőszerrakodás volt, így öneik most nem volt más munkájuk, de a rend és a miheztartás végett az őrnagy sorakozót vezényelt a katonáknak:

– Rendnek kell lenni. Ha már nem maguknak kell cipekedniük, akkor legalább fegyelmetten nézzék végig! És elég volt a fogadásokból, mert elkobzom a nyereséget, ha meglátom, hogy nem hagyják abba!

Az őrnagy távoztával és a legénység sorakozójával elcsendesült az udvar. Az ablakban figyelők is csendesebbek lettek, az ajtóban csak néha jelent meg egy-egy tiszt. Egy idő után csak a két dolgozó lépteinek hangja meg lihegése hallatszott. A századik forduló után Ferenc kezdte úgy érezni, hogy leszakad a válla meg a dereka, a karjai égtek, a legfáradtabbak mégis a lábai voltak. Fájt a talpa, a guggolástól égett mindkét combja. Igyekezett egyenesen tartani magát a szakasz előtt, de egyre inkább csak vonszolta a testét. Bogár sem volt jobb állapotban. A legrosszabb azonban az éhség volt. Elmúlt dél, és még egyikük sem evett semmit. A délutáni nap lassan kapaszkodott felfelé az égen, és bár nem volt magasan így tél végén, most mégis égette a két versengő tarkóját, miközben a jeges szél hűtötte a megizzadt testüket. Bogár előnye több mint tíz lövedék volt, de kezdett veszíteni ebből az előnyből. Most már valamivel lassabban vitte a helyükre a töltényeket, mint Ferenc. Viszont a visszaúton épp egyforma sebességgel közlekedtek, így a kisebbik honvéd hátránya csak nagyon lassan csökkent. A százhuszadik

forduló után csillagokat látott, viszont lassan kiürült a középső sor is, most felülről emelhet-le a malacokat. Ehhez kellett a legkevesebb mozdulatot megtennie. A százhuszonhatodik ágyútölténynél tartott, amikor Bogár először leejtette a súlyt. Hátrafelé csúszott le a válláról, a legénység egy emberként hördült fel. Még bent is meghallották az eseményt, több tiszt is ki-mérezskedett megnézni, mi történt, majd az őrnagy is megjelent. Bogár lihegve térdelt le a lövedék mellé, és csak másodjára tudta a vállára emelni. Láthatóan több erőt vett ki belőle ez a nem tervezett erőlködés, mint bármelyik korábbi emelés. Ferenc megkerülte a szerencsétlenkedő Bogárt, és a helyére vitte a vállán lévő lövedéket. Miután Bogár is a helyére cipelte a magáét, leült a raktár előtt egy tönkre, és néhány percig csak az izzadságot törölgette a homlokáról. De utána újult erővel indult a munkába, és még mindig hét malaccal vezetett Erdődi előtt.

A száznegyvenedik fordulónál Ferencből elszállt a fáradtság. A lába, karja nehezen mozgott, a válla sajgott, de a tüdeje, szíve ütemesen működött, és egyszerre úgy érezte, akármenynyire is nehéz ez a munka, mostantól már akár-meddig tudná folytatni. Ez aratáskor is így volt, az első néhány óra szenvedés után összerendeződött a mozgása, és attól kezdve akárhányszor képes volt meglendíteni a kaszát. Lihegett, egész testén hidegen csorgott a verejték, a lábai alig akartak engedelmeskedni, de neki már nem kellett hajlongania a felvételnél, csak a lerakásnál. Bogár is összeszedte magát, kissé lassabban mozgott, többet lihegett, már nem próbálta egyikük sem takargatni a fáradtságát és az összetört testét, csak dolgoztak tovább. A százhatvanadik fordulóra Ferenc nem is emlékezett, csak járt-kelt, mint egy gép, és vonszolta a vállán a terheket egymás után. A lőszer egyre fogyott, de még mindig jócskán volt a polcokon, amikor Bogár másodszor elejtette a töltényt, és maga is a földre esett. Ekkor már feltűnés nélkül az udvar egyik sarkában álltak a felcserek

és az egészségügyiek, az őrnagy küldte őket arra az esetre, ha baj lenne. Most izgatottan futottak az összeesett honvédhoz, aki oldalára tapasztott kézzel ült a porban. A legénység sorai is fölbomlottak, többen is kiléptek, a lihegő férfihoz oldalogtak, az egyik legény, aki nagyobb összeggel fogadott Bogár mellett, húzta volna fel a földről, de az ápolók nem engedték rángatni a sérültet. Ferenc is egy kis szusszanáshoz jutott, de úgy döntött, nem áll meg, mert akkor kiesik a ritmusból, és sokkal nehezebb lesz visszaállni a munkába. Ezért csak lassított, és figyelte az eseményeket, de azért vitte tovább a malacokat.

– A fene egye meg! – káromkodott Bogár.

– Túl csontos a vállam, az a baj. Nem fekszik olyan jól rá ez a rosseb ette kurvaanyja!

Ez is olyan, mint a bátyám, futott át hirtelen Ferenc fején, de maga sem tudta volna okát adni, miért gondolta ezt. Bogár azon emberek közé tartozott, aki mindig bízhatott rendkívüli fizikumában, és így szinte sosem kellett azon gondolkodnia, hogy mihez kezdjen nélküle. Most tanácstalan volt, mert még sosem került olyan helyzetbe, hogy egy munkát ne bírt volna végigcsinálni.

– Valami megpattant bennem. Nem kell segítség! Majd egyedül – lassan föltápászkodott, ivott egy kis vizet, megmosta az arcát, és újra nekiveselkedett. Huszonhét malac volt hátra neki, Ferencnek harminc. A délután is kezdett múlni, a nap lefelé vánszorgott az égen, éppen úgy, ahogy a két katona az udvaron. Ferenc teste is kezdte föladni, a karjából már alig bírta kimasszírozni a fájdalmat, Bogár minden forduló után megállt, és az oldalát dörzsölgette. De a lövedékek lassan fogytak. Bogár már alig haladt, újra és újra meg kellett állnia. Lassanként Ferenc vette át a vezetést, a száznyolcvanadik kör után a legénység ismét lelkesedni kezdett. Egyik-másik néha bekiabált, biztatták Bogárt is, de inkább Erdődít. Többen nagyon komoran néztek maguk elé, akik Bogárra fogadtak, mások meg vidáman heccelték Erdődít, akik órá

tették a pénzüket. A cipekedők egyre lassultak, már Ferenc is kénytelen volt megállni. Nagyon jólesett kicsit pihentetni a lábait, megdörögölte a combjait és a vádliját, gyorsan átgúrta a vállait meg a karjait is. Megropogtatta a derekát, megforgatta a felsőtestét, azután nagyot sóhajtvá folytatta a munkát. Már tízzel vezetett, és az utolsó tíz lövedék következett. Elterjedt a párbaj közelítő végének híre, és bentről ismét kiáramlottak a tisztek, a tisztések, meg a bent lévő pihenő bakák is. Az őrnagy a bejárat mellett maradt, onnan figyelte a két honvédet. A legénység hangosan szurkolt.

– Még hat van hátra! Emeld, emeld, most már ki fogod bírni!

– Ne hagyd magad, Bogár, még bármi lehet!

De a legtöbben most már nem is a versenynek, hanem a teljesítménynek drukoltak. Néhány perc múlva majd elmondhatják, hogy olyan ember van a szakaszukban, aki egymaga kettőszáz félmászás lövedéket cipelt át a kaszárnya udvarán. Az utolsó lövedéknél már ütemesen kiáltották Erdődi nevét. Az őrnagy is vidáman mosolygott, a tisztek tapsoltak, amikor Ferenc az utolsó töltenyt is a helyére emelte. Ekkor felbomlott a sor, hozzá szaladtak, mindenki körbeállta, a vállát veregették, még a vesztesek is gratuláltak, és a fejüket csóválták, ki hitte volna. A tisztek befelé indultak, de Ferenc kibontakozott a lelkesedésből. Megindult a tönkөн ülö Bogár felé, elé állt, majd intett neki:

– Gyere – eddig magázta, a tegezés jelezte, hogy mostantól egyenrangúak. Bogár felemelkedett, és utána indult. Neki még tizenhat malaca árválkodott a kamra polcain. Ferenc fáradtan megfogta az egyiket, Bogár megértette, és a másik oldalról kezdte emelni. Ketten vitték át a lövedéket, mert a munka még nem volt befejezve. A szakasz gyorsan felfogta a helyzetet, lelkendezve szaladtak a kamrához, és vitték át a raktárba a megmaradt tizenöt löszert, kettesével, vidáman nevetgélve, hogy a több órás munkát is megúszták, meg láttak egy nagyszerű tüzérpárbajt is. A szakasz tagjai a két hős vállát

veregetve indultak befelé, Bogár kezét nyújtott Erdődinek, a vitát befejezték. Az őrnagy megvárta a két fáradt embert.

– Bogár, maga menjen az ápolókhoz. Szép volt, maga is átvitt 184-et egyedül. Maga meg, Erdődi, dicséretben részesül. Az egész osztály dicsőségét növelte, amihez gratulálok. Ám mostantól vigyázzanak, kivel vitatkoznak össze, mert ezentúl nincs ilyen párbaj, meg ellenségeskedés! Maguk együtt fognak harcolni, hát becsüljék meg magukat és egymást is!

*

Estefelé az udvar sarkában, a raktár melletti kerítés tövében Ferenc csendesen szívta a kapadohányt, amihez itt hozzájutott. A bejáraton most lépett ki a fekete hajú Kapcsa, és Ferenc felé tartott. Amikor odaért hozzá, lopva körbenézett, azután a zsebébe nyúlt, és egy köteg pénzt vett elő.

– Itt van. De gyorsan számolja meg, mert nem lenne jó, ha észrevennék, és megtudnák, hogy önmagára fogadott.

– Miért csak mások nyerjenek az én fáradtságomon?

– Tudja azt maga. Megharagudnának. Elnyeri a pénzüket is, meg az őrnagy is megdicséri. A magam részét már levontam. Ügyes volt, hogy egy a háromhoz adta meg az esélyt, mindenki inkább Bogárra tett, maga most ezzel nagyot kaszált.

Három gyerekem van, azokat más nem eteti, csak én, gondolta Ferenc.

– Majdnem ötven pengőt. Negyvenet hazaadok. Tartsd a szád, mert jól mondod: megharagudnának!

– Minek beszélnek? – A fekete legény vállat vont. – Csak azt mondja meg, honnan tudta, hogy nyerni fog?

Ferenc mélyet szívott a cigarettába, a sötétben, hidegben felparázslott a csikk. Honnan tudta volna?

– Nem az a lényeg, hogy ki tud megemelni egy lövedéket.

– Hát mi?

– Az számít, hogy ki tudja megemelni a két-századikat.

Kapcsa nem nagyon értette, megvakargatta az üstökét, azután megint vállat vont, majd hirtelen sarkon fordult, és visszaindult a meleg kaszárnyába.

*

Bogár hasfalában sérvet állapítottak meg a kórházban, és mivel ráemelt, ezért meg is kellett műteni. Az ereje a későbbiekben már nem szolgálta olyan jól, mint korábban. Mivel nem tudott ettől kezdve nagyot emelni, lassan elfogyott a becsülete, egy hónap múlva át is helyezték a bakákhoz, egy lövészezredhez. Ferenc ázsioja ezzel szemben megnőtt, bár nem sokáig volt ő a legerősebb tüzér. Egy hónappal a párbaj után egy Gaál István nevű honvéd érkezett, éppen Bogár helyére a szakaszhoz. Ferenchez hasonlóan alacsony, de vele ellentétben nagyon vaskos, köpcös férfi volt. Apró bajuszkája felett tömpe malacorr vöröslött, szemei keskeny sávjából alig látszott ki szembogara, pirospozsgás képén mindig széles mosoly húzódott. Vidám, nevetős férfi volt, örök-ké jó kedélyű, akit leginkább a szoknyák érdekeltek. Mészáros volt abban a városban, ahol Pali állatorvosként dolgozott. Hatalmas izmok duzzadtak a karján, és egyedül képes volt megemelni olyan terheket, amiket két átlagos katona is alig bírt megmozdítani. Hamar kiderült, hogy testi ereje nagyobb Ferencénél, de utóbbi nem bánta. Őt nem izgatta, hogy első legyen, és sosem büszkélkedett a párbajjal. A kiképzés hosszú hetei alatt ennek emléke lassan elmosódott, ahogy Bogárról is megfeledkeztek apránként.

Kállay Kotász Zoltán
(1969, Piliscsaba) író,
újságíró, szerkesztő,
Piliscsabán él

Kállay Kotász Zoltán

Az út

– Mi újság a fronton? – cövekelt elé Janurik.

Gúny áradt a szavaiból, Boldog érezte ezt, de mint kutya a vizet, lerázta magáról.

– Elfogyott a piros paprika, hadapród úr – felelte fel se pillantva a kondérból.

A fűszer elfogyott, de Janurik arcára odalobbant a vörösség, hunyorgott néhány pillanatig, ám aztán szó nélkül odébbállt. Hosszan sorakoztak mögötte a levesre várók.

„Meddig még?”, kérdezte magától Boldog. Aztán válaszolt is az önmegnyugtató sietségével: majd megunják. Mert persze a hadapród a hangadó, de akad három-négy másik önjelölt igazságbajnok is... Ó, az igazság...! Háborúban?! Előbukik itt majd más furcsaság, egyenlőtlenség, holnap már a metszőbb, frissebb szúrja a szemet, és megszokják Boldog Mihályt a méteres merőkanalával a gulyáságyúnál.

Három nappal korábban éppen így toppant elé – aki akar valamit, mindig túl közel nyomakszik a másikhoz? – Komor őrmester, mondván, igaz-e, hogy civilben szakács?

– Csárdában dolgoztam... Régebben – válaszolt Boldog.

– Szakács! – nyerített az őrmester, és beosztotta Mihályt hátulra, a vonalak mögé két kilométerre, a konyhára. A főzés mellett trénszerkérrel neki kellett minden délben a leghátsó fedezék bejártatnia a levest és a kását, és kiporciózni.

Ez lett a baj. Újra és újra találkozott a társaival, akikkel korábban, nem is olyan régen még együtt hasalt az éjjel hideg, nappal fellangyosodó fekete sárban, együtt hallgatta a golyók ritmustalan füttyögését és cserdítéseit a sisakja felett, ez így ment a negyedik napig, éppen emel-

ték le csörlővel a kondért a kocsiról, bablevest hús nélkül, mert bár egy sérült lovat öt nappal korábban agyonlőtték a századuknál, Boldog már csak a fejével és lábaival találkozott, Kékessy főhadnagy úr elüzletelte az olaszokkal a nemesebb részeket, állítólag csokoládét, kávé, tejet és csomó egyéb alapvető cikket szerzett a tiszturaknak, három napig kapargatták a konyhán a lábszárcsontokról és a fejről a cafrangokat, de mára már nem maradt vakarnivaló. „Most ezen lesz a felzúdulás”, aggodalmaskodott Boldog, tekerte a csörlőt, és ebben a pillanatban örült ordítás, üvöltés tömte tele a fülét, mint amikor a tengeren hullám taréjlik magasra, majd alázúdulva eláraszt-elfojt mindent, felemelte a tekintetét, rohant mindenki, „áttörték a bolsik!”

Futott a többiekkel kondért hátrahagyva, merőkanalat elhajítva a szomszéd dombig, de már ott is oroszok sorakoztak, nekik szegezett géppisztolyokkal.

Felemelt kézzel a domb aljába lökdösték, végigmotozták mind a negyven-ötvenüket, fegyvert, löszert, kézigránátot elszedtek, akinél ilyesmit találtak, puskatussal hasba vágták.

Jó fél óra múlva lovasok érkeztek, vágottszeműek, vállukon puska, hónuk alatt pika. A bakancsukon piros hímzés futott körbe, nyakuknál prémes gallér, fejükön prémes sapka, feszítettek a nyeregben, mintha vurstliban mutogatnák magukat.

„Tatárok”, jegyezte meg az egyik magyar, majd a mellé álló továbbfűzte: „már megint tatárjárás”. Nevettek, jólesett a feszültséget oldani, aztán valaki: „nem tatárok, baskírok”, mire megint más: „az is lehet, hogy finnugorok”, „fenét, a finnek szőkék, ezek nem azok”, „hon-

nan tudod, a kucsmájuk alá látsz?”, „besenyők”, de a vágottszeműek főmuftija megalékelte a diszkurálást, és rájuk förmedt:

– Imejte tishinu!

Az egyik félig tót baka rögtön fordított, „aszondja: kussoljunk!”

Megint motozás következett, ezúttal csak egyvalaki hóna alól kotortak ki gyilkot, de nem csapták hasba, ez megnyugtatóan hatott, sorba rendezték a társaságot, és elindították.

Boldog arra ocsúdott, hogy Komor őrmester lépdel mellette, már amennyire a vonzóladását lépdelésnek lehet nevezni, comblovést kapott, a széttépett ingével úgy-ahogy elfojtotta a vérzést, fájdalmasan sziszegett, és közben lihegett is, mert jókora zsák tornyosult a hátán. Össze tudott pakolni? Abban a nagy kraválban...?! Mihály körbenézett, a foglyok felénél cókók, „csak én vagyok mafla, hogy semmim sincs?”, de nem álmélkodhatott, mert Komor közelebb hajolt.

– Cimborám, Mihályom... Kérlek... Vedd át a zsákom!

Boldog szó nélkül odalódította a vállára.

„Cimborám, Mihályom”, „cimborám, támaszom”, hajtogatta ettől kezdve az őrmester, kapaszzkodott Boldog karjába, közben bicegett, és a súlyát egyre jobban odaterhelte, „cimborám, támaszom”, bal vállon a zsák, jobb vállon Komor, „mi lenne, ha a saját pakkomat is vinném?”, képtelenség, az őrmesteré dupla nehéz, vág a húsba, csontig, „cimborám, Mihályom”, csimraszokodik, egyre jobban elhagyja magát.

– Mégiscsak tatárjárás ez... csak ők lovon, mi gyalog – dünnyögte valaki. Senki nem nevetett.

Csepergett az eső, közben kisütött a nap, és tapicskoltak előre az összefolyó tócsák fényösvényén. „Cimborám, támaszom...” Mezőn át, erdőn át, fák között, cserjék között kanyarogtak, hogy aztán ismét nyílt mezőn bukkanjanak ki. Mihály felpillantott... Végtelen sorban egyenruhás, imbolygó alakok... „Ennyi fogoly... És észre se vettem?”, de ez csak úgy átsuhant a fején.

„Cimborám, Mihályom...” Aki lemaradt, kiántorult a sorból, a tatárok visszabökdösték a pikákkal. „Cimborám, támaszom...”

Vágott a húsba a zsák szíja, mégis a jobb oldal bizonyult cudarabbnak, az őrmester lépésről lépésre nehezedő teherként húzta lefelé a sáros, majd – hány kilométer után? – poros földre, így meneteltek kora délutántól napestig, már vak-sötétben botorkáltak, amikor a lovasok álljt-parancsoltak. A szabad ég alatt, fűben fekvé éjszakáztak, majdnem újhold volt, pengevékony sarló rajzolódott csak az égre.

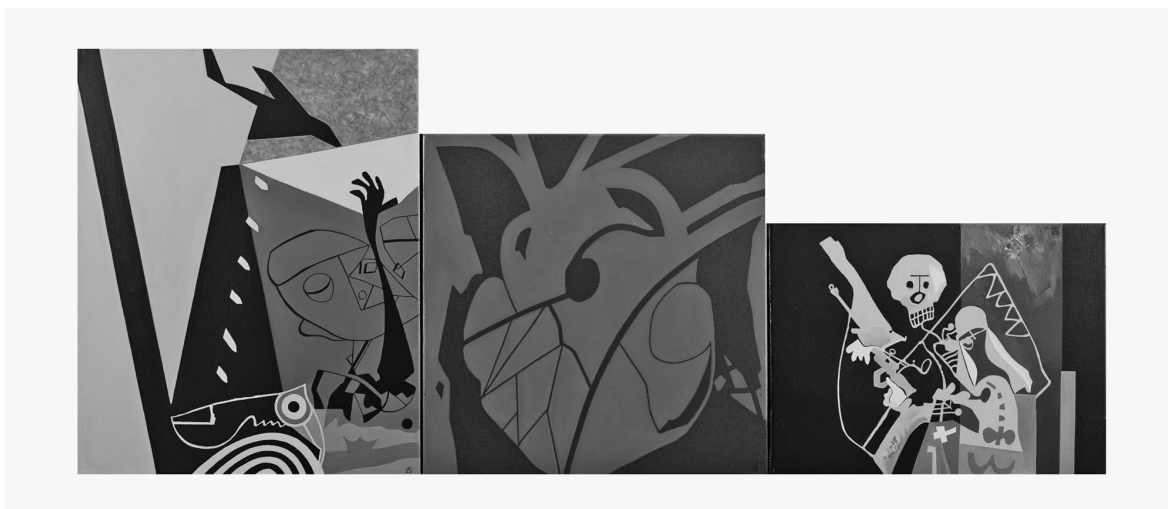
Még pirkadt, szürkén egybegomolygott minden, táj, ember, fogoly, fogvatartó, de a lovasok már kurjongattak, és piszkálták fel a földről az embereket. Keservesen igyekeztek ülésbefekvésbe belemerevedett, átfagyott tagjaikat mozgásba hozni; Boldog talpra kászálódott, és tápászokodott benne a remény is, talán ma más-sal, ezúttal más lesz a „cimborá”... Nem, ott komorlott az őrmester, és már kapcsolódott is, ahogy pályaudvaron csatolják a vagon a moz-donyhoz, kezével a vállára.

„Cimborám, Mihályom...”

Teljesen kivilágosodott, amikor másfél óra múlva megálltak. Motozás következett, ötlet-szerű; most látszott, hogy legalább két-három-ezer foglyot gyűjtöttek össze, a vágottszemű-ek egy része leugrott a lováról, és találomra odamentek emberekhez, tapogattak, zsebekbe túrtak. Komor hátizsákját is leparancsolták Mihályról, felnyitották, kiforgatták, takaró, fe-hérnemű, borotválkozókészlet, imakönyv re-pült a csalitosba, aztán csokoládéra és pálinkás-üvegre akadt a horgászó kéz, a tatár horkantott, az üres zsákot elhajította.

„Ezért cipeltem fél napon át?”

Negyed óra múlva indultak, Boldog közben a fűbe huppant, hamar meg is bánta, mert most gémberegettebben evickélt. Ekkor az őrmester jelent meg, pakkosan – az oldal-zsebek gondosan visszaszíjazva, legombolva –, és a hátizsák ugyanúgy dudorodott, mint ko-rábban.

Casus belli II.

– Mihályom... – kezdte, de amikor a másik arcába nézett, elakadt.

Csikorgott Boldog foga, ahogy vállára vetette a zsákot, Komor ezt nem hallotta, vagy nem akarta hallani, viszont egészen közel hajolt, és úgy suttozta: „Pénz van az aljában! Belevarrtam!”

Mintha e vallomás bénábbá tenné a testét, vagy csak merészebbé a lelkét, most már teljes súlyát Mihályra terhelte, vitette magát, csüngött rajta.

Egész nap meneteltek.

Este egy tanya szélén, magtár mellett táboroztak le, és mint a kesztyűbábok, amelyekből kivonják az ujjakat, összehuantak. Pár perc múlva a hosszú marhaitatóba vizet húztak a kísérőik, Boldog négykézláb mászott oda, de látta, hogy néhányan felpattannak, és teljes erőből futnak... Másfél napja nem ittak. A kellemes meglepetések sora ezzel nem ért véget, a tatárok kosarakból kenyeret osztottak, vas-taghéjú, dohos, talán penészes kenyeret, de mégis... „Hleb.” Boldog mellett az egyik századbeli társa, Szaladják Ignác, köpcös, szemüveges fiú, reszketeg kézzel kiejtette az ujjai közül az adagot, a vágottszemű felröhögött, és a bakancsa sarkával, mint egy ítélkező isten, „nem jár annak, aki meg se tudja fogni”, sárba tiporta a serclit, és jól meg is forgatta a lábát felette.

– Pocsétába ment – dűnnyögte Boldog.

Szaladják tíz körömmel kikaparta, és szájába tömködté az ázott ételtörmeléket.

Akik befértek, a magtárban, a többiek az oldalában dőltek le, tüzet megint csak a tatárok gyújtottak, a foglyok távol a lángoktól, hidegben éjszakáztak.

Reggel nem mindenki bírt felkelni. Fáradtságtól, átfagyástól, betegségtől gyengült emberek tucatjai heverték szerteszét, a tatárok rugdosták, bökdösték őket, aki semmilyen nőgatásra nem állt talpra, agyonszúrták.

„Cimborám, támaszom...”

Így is meg lehet halni, gondolta Mihály. Földre bukva... Kivégezve. Épp Szaladjákot döfködtek tőle néhány méterre, fájdalmasan odaszegeződött a tekintete, aztán meggyőzte magát, ezt nem kell végignéznie, kényszeredetten fel emelte a pillantását, és lám, az égen hófehér bárányfelhőket terelgetett a szél.

„És én...? Mikor?” Közben elindultak. „Holnap, holnapután?”

„Cimborám, támaszom...” Kolonc. Jobbról, balról. „Nem, már három lépést se...” Hagyta, hogy a hátizsák leszánkázzon a válláról, latyakba puffanjon. Az őrmester nem vette észre.

„Holnap?” Mintha csak a fejből lopnák ki a gondolatot, hogy apró változtatással prok-

lamálják, a közvetlenül előtte menetelő nyösöröggni kezdett, „jajnembirommár... jajkrisztusom... jézusmáriaszentjózsef...!” Minden léptéhez hozzálihegte a kétségbeesését, és jó három perc – három óra? három nap? – múlva egy dülöngélő, hórihorgas bajtárs meglepően éles hangon odacsattant:

– Viselkedjen már, drága jó uram! Nem csak maga fog itt meghalni!

„Nem csak én fogok itt meghalni”, kapta el a gondolatot Boldog, és ráfonódva vitetni kezdte magát. Egész álló nap ismételte a félmondatot, szítta belőle a – ki tudja, honnan eredő? – erőt, és csodák csodája, estére egy mező szélén álló pajtaig vitték a lábai, ahol pár perc múlva már szalmán feküdt. Kaptak vizet, csajkába sárga masszát; nem mindenki bírta felállni, hogy az ételosztó helyig menjen, no meg a későn kászálódóknak már nem jutott, Mihálynak még éppen, de a pajtában elfoglalták a helyét, mire visszatért.

Következő nap megint csak reggeltől estig meneteltek, rövid szünetekkel. Délután sínek mentén haladtak, ekkor végighullámozott a karavánon a hír mint biztos, kíséreltetől eredő értesülés, hogy este bevagonírozzák őket, és vonattal jutnak el az Urálon túli fogolytáborig.

Aznap este egy külszíni fejtésnél álltak meg, törmelékes, kemény talajra ültek, de a meredek mészkőfalnak neki lehetett dőlni, és szélárnyékot adott.

A tatárok tüzeket csiholtak, odagyűltek, némelyek guggolva, mások törökülésben, a vállukra színes takarót kanyarítottak, görbe, villogó késekkel húsokat szeleteltek, a letűzött pikák végén szórme lobogott, amikor motorkerékpár fékezett – időutazó a jövőből vissza a középkorba? –, s egy hibátlanra vasalt egyenruhás szovjet tiszt, talán őrnagy szállt ki az oldalkocsiból. Letelepedett, hosszas értekezésbe merült a főmuftival, kulacsból iddógáltak, aztán énekeltek, fájdalmasan szép, lassú lejtésű nótát, a végén azonban nevettek. A főmufti most felállt, egy nagyobb mészkőtömbre szökkent, és kihirdette

érthető, bár kissé palócos kiejtéssel, hogy dalversenyt rendeznek, és a nyertesnek, mivel ünnep van, az őrnagy elvtárs menlevelet ad... Levelet, amivel hazatérhet! Az előtte sorra kerülők nagyon szépen énekeltek, Mihály azonban a nótáját, amelyet még az öregapjától tanult, oly szívhez szólóan adta elő, hogy zokogás rázott mindenkit, az őrnagy az orrát törölgetve rögtön be is rekesztette a versenyt, és egy méretes árkusra lúdtollal rávezette, miközben fennhangon is kihirdette: „A hatalmas Sztálin császár jóindulatú döntése alapján Boldog Mihály honvédbakát ezennel...”

Az „ezennel” kurjantás volt, és arra vonatkozott, hogy talpra kell állni. A fűszálak hegyén harmat remegett, Mihály az elsírt könnyeket vélte felismerni bennük, de aztán végtelen keserűséggel tudomásul vette, hogy csak álmodott.

Amikor Komor megfogta a vállát, Boldog egész testén perzselő fájdalom és émelygős, letaglózó rosszullét ömlött végig. Le kellett hunynia a szemét, és erősen magára parancsolnia, „nem ájulok el!, NEM!”, így talpon maradt.

„Cim... cim...”, cincogta az őrmester. Kolonc. Mit akar ez a kolonc?

– Nem viszlek tovább – jelentette ki.

Komor zavaros, fókuszát vesztett tekintete Boldog arca felé csúszkált... Megkapaszzkodott a vonásaiban, keresett valamit... Fényt, mécslángot... tükröződést a szemében?

– Mihály arkangyal... – suttogta átszellemlőn.

Mihály szédülten nézett vissza. Hirtelen egy gyerekkori emléke rémlett fel, öt évesen az édesanyja cirkuszba vitte, az első sorban kaptak helyet, a porondmester két műsorszám között egyszer csak eléjük lépett, és éppen órá szegezve a tekintetét, szónoklatba kezdett. Halandzsávva. Boldog érezte, hogy világos és értelmes beszédet hall, a szöveget hozzá intézik, és rettenetesen felzaklatta, hogy mégsem érti. Nem érti...

Az őrmester bocsánatkérően lesunyta, majd ismét felemelte a fejét, a szeme azonban csukva

maradt, összeszorította a szemhéját, és a homloka ezernyi ráncba redőződött, kirajzolva az irdatlan erőfeszítést, ahogy az elméjében kutakodik.

– Már... jobban vagyok... gyógyul a lábam... tudok menni... csak kicsi segítség kell... nagyon kicsi... – ezzel felnyílt a szeme, és az elhangzott szavak őszinteségét tükröző tisztaság áradt belőle.

Az első tíz lépés után Komor ugyanolyan ernyedten terhelte Boldogra magát, mint korábban.

Dimbes-dombos, végtelenbe hullámzó vidék terült eléjük. Ha reggel valaki elmondja, milyen út vár rájuk, képtelenségnek tartja – de mégse bizonyult annak, hiszen mentek, lépdeltek, haladtak.

„Ez az egyetlen valóság”, lüktetett Mihályban. Ez a menetelés az érvényes és végérvényes. Bár ismét síneket láttak – a talpfák között magasan lengett a gaz –, és egyesek újból hajtogatni kezdték, hogy rövidesen vonatra pakolják őket, kényelmes vagonokba, Boldog leintette magában – szólásra nem futotta az erejéből, feleslegesnek is tartotta – a találgatókat, mint értetleneket, akik arca elé hiába emelik a kötőlákba mély árkokkal vésett törvényszövegeket, csak keszekusza jeleket látnak, amelyeket képzeletük rajzokká rendez... A régi világból eredő képzelgések... Elhull, ködbe vész az eddigi élet, Mihály huszonnyolc éve, mely most egyetlen nappá töpörödött, villanásnyi bevezetőjévé a mostani valóságnak.

Magasan járt már a nap, amikor az előtte menetelő föllépett, majd, mint túl magas küszöbről, lesédült valamiről, és csak amikor ő is átevickélt az akadályon, jutott el a tudatáig, hogy élő emberre tapodott, nyomta mélyebbre a sárba, nyöszörgő emberre, és ekkor a fülei – nem tömődtek még tele földdel, ólommal, alvadt vérrel? – utána hozták a hangot, szaggatott szótagokat, amelyek a folyamatosan megtiport tüdőből szakadoztak:

– ...gít... ség... se... gít...

A napsugarak lejjebb húzódtak, már tarkóra szurkáltak, aztán zuhogni kezdett az eső.

– Juliskám...! Mit beszélsz a szomszédoknak?! – buggyant ki hosszú idő után a szó Komorból. Mi ez? Menetelés közben elaludt, és álmában beszél? Vagy ez az álom: lázálom? – A gödröt nehogy kifecsegd!

Az eső elállt, aztán megint eleredt, Boldog bal vállán a seb, a hátizsák hátrahagyott emléke iszonytatóan égett, jobb lába a bakancsban labdává dagadt, és valószínűleg szintén vérezhetett, de hát ahhoz meg kéne állni, hogy felpolcolhassa, hogy lappadjon, és utána a bakancsot lehúzhassa, akkor kiderülne, vérzik-e, ilyesmi Boldognak utoljára egy napja jutott eszébe, de nem húzta le, mert ki tudja, vissza bírja-e rángatni. Komor a gödör miatt aggódott, az eső elállt, aztán eleredt, és vonultak tovább.

Az elméjében keresve ellensúlyt, amely a kínokról elvonja a figyelmét, és azt se engedi, hogy a vágy – minden erőfeszítést feladni, testet el ejteni, lefeküdni, elterülni az anyaföldön, átadni magát a sorsnak – szétterpeszkedjen benne, Boldog egy hatalmas gödröt képzelt maga elé, és a látványt – lehetőleg minél élesebben! –, ahogy a mélyéről minden egyes léptével hajsza nyit feljebb hág.

Az eső talán elállt, talán eleredt, bár inkább az előbbi, mert Mihály orrára egy szűnyog telepedett. Észre se vette volna, ha a szűnyog – fiatal, éhes suhanc, még az első vércsapolás előtt – oda nem csíp. Boldogot a kellemetlenség, ez a cseppecske az elszenvednivalók tengerében meglepte, és ösztönösen odalegyintett. A mozdulattól a karja kissé megemelkedett, az elmerevedett tagokkal rácsimpaszkodó őrmester fogást veszített... Leecsúszott, földre bukott, először négykézlábra, de a mögöttük haladók rögtön fölborították, és elhasalt.

– Jaj... Ne hagyj itt... Juliskám... – motyogta, mert kiáltani nem bírt.

Boldog Mihály azonban ezt nem hallotta. Minden megfeszített erejével a gödörből igyekezett kifelé.

Kürti László

gyufát zörget

temetéseken nem illendő vigyorogni,
 még a nagyanyádén sem, hiába hallod,
 hogyan dumálja szét a szertartást, hiába
 minősítget csokrokat, gyászhuszárképű,
 sápadozó rokonokat. és tudd meg,
 nem szép a család bizonyítékait méricskélned!
 mindenki úgy gyászol, ahogyan tehetségéből
 kitelik. de a siratóasszonyok táborára
 rábízhatod a hangulatteremtést. a teremtő
 nem ismer tréfát, ha oszlatásról vagy érdemek
 magasztalásáról van szó. temetőket dombra
 érdemes tervezni, akár a távoli jövőt.
 magaslati levegőn hozzáedződik a szervezet
 a hiányhoz. egy bizonyos életkor fölött
 már nem megy az ember lelkeket gondozni.
 egy bizonyos, a tengerszint alá nem érdemes
 testeket elföldelni.

„csak halottakkal ne barátokozz, kisfiam!”
 napjukon járd körbe a köddé vált rokonokat.
 a magaslati levegőn gyújts gyertyát,
 amikor nem hallja más, visszakérdezhetsz,
 különben meg a gyufádat zörgesd,
 hogy hideg szél fúj, indulni kéne neked is haza.

Kürti László
 (1974, Vásárosnamény) költő,
 szerkesztő, tanár, Bella
 István-díjas, Mátészalkán él

a halhatatlan doxa

felhúzó tengelye az elmúlt másfél
 évben négyhavonta eltörik. meg-
 megáll a behallhatatlan ketyegésbe.
 órásmesterem szakmai presztízse,
 szívzaja, titkos bizsergése.
 „nincs a városban, országban
 hozzá fogható” – mondogatja.
 fedéllapján sorszámozott
 vallomás.

„itt vannak ezek a régi óraroncsok,
 aranyat érő részletekkel: felhúzókorona,
 meg nézd csak, itt van neked a tengely!”
 sok mulandó, egykori gyönyörűség között.

A fáraó álma I.

Árkossy István

Időutazás

Műhelynapló
egy képsorozatról

Árkossy István

(1943, Kolozsvár) festő-
művész, grafikus, Budapest-
él, Szolnay Sándor-díjas

Értelem vagy érzelem? A műteremtés különleges világának igen régóta vibráló kérdése, amihez pszichoanalitikus szemüvegen át közelítve feltűnik, hogy az alkotás minden dogmán túl a teremtő személyiség tarka színárnyalatainak gyümölcse a racionalitás és az irracionalitás szélső pólusai közé kifeszített fonál valamely pontján. Öreg dilemma ez a mulandóság évszázados palettáján, hiszen még a reneszánszban, amikor a műveltség már önmagában is értéket testesített meg, Michelangelo kijelentette: „a művész az agyával fest”. Majd a későbbi korstílusok ettől merőben elrugaskodva igencsak meglepően fogalmaztak, mondván: „mindent felejts el festés közben, amit addig megtanultál”. Messze áll ez utóbbi kinyilatkoztatás attól az elsőként elhangzott leonardói gondolattól is, miszerint „a művészet tudomány”, ahol a mű csak a kellő

háttér- és részismeretek elsajátítása révén nyerheti el valódi értékhordozó minőségét. Ezzel tehát világossá válik, hogy az élet valóságtartalmának és a művészet látvány-, valamint illúzióteremtő képességének eredői észrevehetően egymásnak feszülnek. A változó korizlések pedig hol az egyik mellé soroltak be, hol szembe fordultak vele, ezért aztán a néző, a gyűjtő, a megrendelő is merőben más-más igényeket támasztott a művek alkotóival szemben.

Az időkép fogalma látszatra akár azt is sugallhatja, mintha a mulandóság valamiképpen mégiscsak megállítható lehetne sík felületen vagy plasztikus formákban kellő ihletésű művészi fortélyokkal, már, ha sikerül vizuális hálóba fogni a látomásokat és a megélt tapasztalatokat. Képzelet és valóság dialógusa lehet ez. Vajon így békül egymással az érzelem és az

értelem, s járhat a folyamat végül is valódi sikerrel?

Amikor felötlött bennem annak gondolata, hogy a reneszánsz nagymesterek arcképcsarnokának megfestése után, és a múlt számomra mindenkor vonzó világában megtett szellemi kalandozások során szerzett némi tapasztalatokkal felruházva ismét egy olyan területre merészkedjek, ami hasonlóképpen „idő-illatú”, újból kitárult előttem az Időkapu, én pedig örömmel beléptem rajta. A tudott és a tudatalatti kettőse egyidejűleg sarkallt, hogy gondolataimat a letűnt idők egykor volt díszletei elé invitáljam, hiszen gyakori szójárás: a történelem ismétli önmagát, mi pedig hajlamosak lettünk vajmi keveset okulni példáiból. Innen kiindulva éreztem esélyt, hogy az egykori tartalmak a szimbólumok prizmáján kivetítve némileg akár új értelmezést is nyerhetnek. Csak fel kellett gondolatban lapozni az események időrendi példatárát, ami gazdagságát tekintve kétségtelenül: kimeríthetetlen. Aztán, amint a kerék forogni kezdett munka közben, a műművet teremtett a maga mentében, ahogyan az az életben is történik: szülő gyermeket, majd ő újabb és újabb gyermeket hoz a világra, bomlik a lét fonala egyre tovább, az eseménysor pedig fut a saját sorsvonalán. Másként szólva: úgy fakad kép is a képből, miként a történelmi események indái hajtának ki egymásból, a világ tán előre megírt grandiózus oratóriumának hangjaira.

Az utóbbi évben elkészült, és 2020 tavaszán a Kolozsvári Művészeti Múzeum Bánffy-palotai termeiben első alkalommal nyilvánosság elé kerülő húsz darab, százszor száz centiméteres

vászon pedig arra hivatott, hogy osztozzon az egykori történések képnyelven előadható eseménysorán, az egyiptomi óriásdinasztiák kiállításának példájától kezdve, egészen felpörgött korunk *Start* címmel jelzett, mindennapjainkat átszövő versenyszelleméig. S idővel, ahogy egyre terült a festék, formát öltöttek a különféle idézetek: az inkvizíció motívumai vörös-zöld komplementer színekkel; „Néror, az örült”, ahogy felgyújtja Rómát; Mátyás után Mohács, a bukás erjedő folyamatának érzetével; Savonarola szellemi és testi lángolása; Jeanne d’Arc nemzeti hősként üdvözült fehér példája; a gépek vörösbe ágyazott forradalma; vagy a mindent feketébe öltöztető háború krónikusan visszatérő szelleme mellett, Szent István szintiszta alakja. A tárgykor képkeretbe foglalt tartalma időben lezáratlan, az összeállítás nyitott, ezzel biztosítva a lehetőséget, hogy történelmi áthallású motívumokkal felruházottan bármikor újabb festmény léphessen be a már meglévők sorába, tovább gazdagítva a ciklust. A vizuális megoldási rendszert szemlélve, formaépítkezési sajátosságként megállapítható a rajzi elem dominanciája, a tiszta vonalak által körbehatárolt színfelületek pontos megjelenítése, a tartalom szimbolikus üzenetének szándéka és az expresszív képalkotás. Eltérően az irodalomtól, ahol a szöveg minden esetleges áthallás mellett is csak a leírt formában olvasható, a képek világában ez a kötöttség többnyire fellazul, a motívum egzakt vizuális határain túl is képes érzelmeket kiváltani az értelmi skála többrétűségének lehetőségei által.

Budapest, 2020. január 3.

Mezey Katalin
(1943, Budapest)
költő, író, kiadóvezető,
Kossuth-díjas

Mezey Katalin

Három-négy lépés előre, hátra

Túsarkú cipőt öltött az idő,
abban sétálgat a szomszéd szobában,
előbb három-négy lépést tesz előre,
azután megint hármát-négyet hátra.
Innen ezt, onnan meg azt szed össze,
csomagol, ezt jelenti kopogása:
a holmijával a bőrönd telik,
készül a közeli távozásra.

Egyre gyorsabbak lesznek léperei,
ébredzek a sűrű kopogásra,
a gondolataim terelgeti
a három-négy lépés előre, hátra.
Nekem ketyeg a túsarok-metronóm,
engem ösztönöz az indulásra:
pakoljam össze én is a holmimat,
ne hagyjam itt, az idegen szobában.

Magad veted szemétre

Angol nyelvet
tanul az óvodás,
mert mire felnő,
ez lesz a szokás.

Magad veted
szemétre kincsedet,
mert a tolvaj
úgyis elviszi?

Balázs K. Attila

Pillanat

Balázs K. Attila
(1973, Barót)
író,
Székelykeresztúron él

Felülök, és hallgatózom a félhomályban. Halom az alvók önkéntelen neszezését magam körül, kintről beszűrődik valami tompa fény. Felállok, lassan átlépegetek feleségem és gyermekeim álomtól magatehetetlen testén. Átmegek egy másik helyiségbe, amelyben hasonlóképpen félhomály van. Hallgatózom. Mintha víz csepegését hallanám valahol, és mintha apró kavicsok koppannának valamilyen kőfelülethez. A helyiség megszokott bútordarabjait látom: minden a helyén van a derengésben. A konyha irányába indulok, hogy ellenőrizsem a csapot. Keresztben vágok át a szobán. A padlót takaró perzsaszőnyegre lépek, érzem a talpam alatt a bársonyos tapintású anyagot. Amikor a szőnyeg közepéig érek, legnagyobb meglepetésemre és riadalmamra először néhányat recszen a talpam alatt, majd beszakad súlyomtól a padló, mint egy korhadt, időtette deszkaajtó. Felkiáltok, próbálok a gödör peremébe megkapaszkodni, de menthetetlenül zuhanni kezdek a hirtelen beálló sötétben. Rövid idő alatt érkezem a gödör fenekére, nem ütöm meg magam különösebben, hiszen a velem együtt lesodródó szőnyeg tompítja az esésem. Arra eszmélek, hogy ott ülök valami ismeretlen gödör vagy tárnafélhomályában a saját házam alatt, ahol tudtommal még pince sincs. A házat az ezernyolcszázas évek végén építették, alapját kőből és habarcsból alkották meg, erős, negyven centiméter vastag téglafalai hatalmas szobákat rejtene, amelyek nyáron hűvösek, télen pedig jól

tartják a cserépkályhákból kiáradó meleget. Kissé összeszedem magam, és megpróbálom felfedezni a helyiség vagy gödör méreteit és architektúráját. Szemem lassan szokik a félhomályhoz. A kezemet végighúzom a padlón, és rájövök, hogy körülöttem és alattam is minden kőből van. Fölöttem nagyjából négy méter magasságban ott tátong a rés, amelyen át ide beestem. Túl magasan van ahhoz, hogy segítség nélkül kijussak innen. A feleségem nevét kezdem el kiáltani, egymás után többször is, először óvatosan, nehogy a gyerekeket is felébresszem, majd egyre hangosabban, aztán olyan hangosan, ahogy csak bírom. Nem jön semmi válasz. A kiáltások közt hallgatózom, hátha meghallanám a fentiek neszezését, hogy végre észrevettek, rájöttek, hogy nem vagyok a megszokott helyemen, és a segítségemre sietnek. De nem mozdul semmi, szinte teljes a csend, csak azt a csepegő-csörgedező hangot hallok most egy picit erőteljesebben, ami miatt felébredtem, és elhagytam a hálószobát. Innen hallatszik, a mélyből, mintha egy kőfolyosó végében csobogna a víz, és sodorná magával az apró kavicsokat. Fent nyugalom van és némaság, úgy látszik, a hangom nem elég erős ahhoz, hogy felébressze az alvókat, habár annyira közelinek tűnnek, csupán néhány méter választja el a szoba közepén tátongó lyukat, amelyen beestem, a hálószobától. Hirtelen úgy érzem magam, mintha több ezer évet repültem volna vissza az időben, és nem lennének házak, városok kö-

Az írás a szerző *Homokóriás* című, hamarosan megjelenő novelláskötetében szerepel.

rülöttem, és nem az utcalámpák világítanának be a szobába, majd onnan tárnám mélyére, hanem az ősrégi, hatalmasnak tetsző Hold. Én pedig egy barlangban lennék valahol a vadonban, ahonnan valami irracionális rettegéssel az eget kémlelném a barlangnyíláson át, ahol az éjszakának állat-arca, a sötétnek szörny-teste van, és a szürkületben ismeretlen, idegen lények motoznak a dolgok vetette árnyékok mélyén. Látni vélem a pislákoló csillagokat. Körülöttük a semmi baljós némasága. Nem látok tisztán a félhomályban, de ami alattam van, lehet akár állatbőr is – egy elejtett mamut vagy farkas bundája. Felállok. Szemem immár hozzászokott a félhomályhoz. Egy kör alakú, nedvességtől csillogó kővel kirakott helyiségben vagyok, amelynek falán tizenhárom ajtószerű nyílás található. A nyílásokban sötétség. Kezemm a nyirkos padlóra támaszkodom, érzem hidegét. Érzem a mezítlábas talpam alatt a síkos, idegen padlót, amint felállok. Lassan elpárolog belőlem a félelem, ahogy elindulok az egyik, találmra kiválasztott rész felé, amely az ismeretlenbe vezet. A folyosóban lassan elhal az áramló víz csobogásának zaja, úgy látszik, nem innen jön a hang, a járat maga is hol elszűkül annyira, hogy nehézkes az előrehaladás, hol több méter szélessé táguul. Aztán valamennyi idő múlva, amit nem érzékelek reálisan, legnagyobb meglepetésemre ismét ugyanabban a helyiségben találok magam, amelyikből elindultam. Kétkednék benne, hogy a helyiség ugyanaz, ha nem találnám meg a kőpadlón heverő szőnyeget. Megfordulok magam körül néhányszor, tájékozódni szeretnék valami szerint, de a körkörös szoba falán tátongó nyílások teljesen egyformák, a fejem fölötti résen keresztül pedig nem látszik semmi, csupán az egyenletesen derengő fény. Vajon melyik nyíláson indultam el az imént? Körülnézek, de a szőnyegen (állatbőrön?) kívül más mozdítható tárgyat nem tudok felfedezni a helyiségben. Ezt fogom használni hát. Összegöngyölöm, és mint egy hatalmas óramutatót, arra fordítom, amerre

a kőszobát ismét elhagyom. Mielőtt elindulnék, újra megpróbálom felébreszteni az alvókat, de az eredmény ugyanaz: csend van, fentről semmiféle zaj nem szűrődik ide. Dühös vagyok egy picit, ám kíváncsi is, amint belevetem magam újra a kőfolyosók labirintusába. Órák vagy talán napok óta bolyonghatok a ház, a város, vagy isten tudja, mi alatt, hiszen nincs semmim, amivel megsaccolhatnám az idő múlását, és mindig visszajutok a szobám alatti helyiségbe. Azokat a nyílásokat, amelyeken visszaérek, másképpen jelölöm, hiszen csupán egy óramutatóm van: a lehorzsolts térdemből szívárgó vérrrel. Az eddigi járatok egyhangúságát nem törte meg semmi, az alagutak mintha szikla belsejébe lennének vájva – elképesztően nehéz feladat lehetett a megalkotásuk. Óhatatlanul is eszembe jut, hogy amennyiben egy labirintusba potytyantam, akkor előbb-utóbb számíthatok arra, hogy találkoznom kell az útvesztő szörnyetegével. Hogy nem találkozom senkivel és semmivel, nem lep meg különösebben, de egy sejtést kezd el megerősíteni bennem. Kék hálófelsőm és nadrágom már elég megviselt állapotban van, és a furcsa az, hogy bár elég hosszú ideje bolyonghatok ideleln, odafentről a derengés mit sem változik, nem világosodik, és nem is sötétül a külső világ. Mintha megrekedtem volna egy elnyújtott pillanatban. Nem tudom, a szerencse hozta-e így, vagy a sors, de hatszor indultam el a különböző ajtókon, és hatszor értem vissza másokon, tehát jelenleg egyetlen járat maradt még felfedezetlenül, amelyen a logika szerint nem jutok vissza ide. A szőnyeg mutatóját az utolsó remélt kijárat felé fordítom, és torkomban dobogó szívvel lépek a nedvességtől síkos, utolsó kőfolyosóra. Fentről segítséget aligha várhatok, a szürkén derengő félhomály változatlan és hideg, akár egy hulló hályogos szeme. Nincs mire várjak hát. Egyedül maradtam a reménytelen bolyongások katakombáiban. Az alagútban lassan elfogy a fény, ahogy az enyhén, de határozottan lejtő járatot követem. Aztán látok mégis. Érzem a labirintust, az üregeket,

amelyeken végighaladtam, és amelyeken még végig kell haladnom. Mintha a falakból szivárogná a fény, és én mintha mindig is itt éltem volna. Mintha nem is ismertem volna soha mást. A csobogás, amit igen tompán hallottam az elején, most fenyegető morajlássá erősödik. Mintha valahol sziklákon törnének meg a tenger hullámai. Lehunyom a szemem, és megállok. Látom a fehéren tajtékzó hullámok taraját. Szikrázik, vakít a kék. A folyosó itt már elágazik, de tudom: mindegyik járat abba a központi térbe fut, amelybe magam is igyekszem. Vissza tudnék-e térni az alvókkal teli szoba félhomályába? Van ott még helyem egyáltalán? Nem tudom. Nem hiszem. Az elhagyottak képe nyomaszt, mellkasomban mintha kövek csikordulnának egymáson. Agyamban érzem lüktetni a vért. Minden izmot megfeszítve artikulálatlant üvöltök, míg a könnyem is kicsordul, és elfogy a tüdőmből a levegő. Magam is megrémülök a hangtól, ami elhagyja a torkom.

Aztán sokáig csak monotonon menetelek a végláthatatlan alagutakon át, míg végre elértem a termet, amelyet egy idő óta sejtek, hogy létezik. Kusza és zavaros álmaimban láttam már, amikor fáradtan és sárosan a vajatok falának dőlve aludtam. És most itt vagyok. Felnézek a sziklamennyezetre, és egy távoli résen át megpillantom az eget. A rés irányába vaslétrát vertek a kőbe. Szikáran merednek ki a rozsdabarna lépcsőfokok a függőleges fal repedéseiből. Forduljak most vissza, várjak vacogva a némán derengő lyuk alatt, remélve, hogy az alvók észrevesznek majd, és visszahúznak világukba, vagy másszak fel a fény felé? És végtére, bármelyiket is, miért? Vagy bolyongjak a szikla vájaitaiban örökre? Ezt aztán végképpen nem. Szőrrel borított karjaimra, lábaimra nézek. Hosszúra nőtt körmeim kocognak a vaskapcsokon, a meghatározatlan alakú égdarabka pedig egyre nő, amint torkomban dobogó szívvel végre mászni kezdek.

Maja üzenet

Báthori Csaba
 (1956, Mohács) költő, műfordító,
 irodalomtörténész, József
 Attila-díjas, Budapesten él

Báthori Csaba

Song

Gyöjj, szerelmem, gyön az éj,
 Hangya testem, holdvilág van!
 Csillagom lihegve kér,
 Leng a lelkem, lé a számban!

Csókom száll a szaharából,
 Fészke megzilált hajad,
 Macskamentát küld a távol,
 Tested egyetlen falat!

Ó hölgy! Életfogytiglani
 Étél, illatos titok, –
 Ki tud gombot oldani,
 Tépni szíjat és csatot?

Lélegezd be, keserűség.
 Lélegezd ki, eledel.
 Illatodra várok én rég,
 Vallásom is erre kell.

Fekete szem egyre kékebb,
 Én fekete tengerem:
 Míg aludni tér az élet,
 Önmagammal átszelem.

Johnnie Walker, tölts, szerelmem!
 Minden hormonom üvölt.
 Most csak mi vagyunk, mi ketten,
 s üresen kereng a föld!

„az író nem bölcs, nem hős, csak mesemondó”

Berta Zsolt
(1966, Budapest)
író, zenész, Márai Sándor-díjas

Karácsonykor látott napvilágot Berta Zsolt ötödik kötete, a *Szomjas Szűz*. Születésének körülményeiről, üzenetéről, az alkotás kulisszatitkairól beszélgettünk a szerzővel.

– „Úgy kezdődött, hogy újra összegyűlt nálam egy falkányi történet, és mielőbb papírra akartam vetni őket” – indítod *Szomjas Szűz* című új műved. Előző köteteid másoktól hallott vagy személyes történeteken alapulnak, és mondhatni, az élet írta őket. Igaz ez a *Szomjas Szűz* írásaira, a főhős Cseke András által elbeszélte történetfüzér-darabokra is? Mennyiben szállítják mások, s mennyiben te magad a történeteid?

– Mindegyiket az élet írta, azokat is, amelyeket én találtam ki. Lehetnek szándékaink, de csak magunkat adhatjuk, magunk pedig csak az és annyi vagyunk, amit megéltünk. Egy történetem sincs, aminek legalább egy foszlányát ne az általam megéltből loptam volna. Még abban a sztoriban is, amikor a csávót elrabolják az ufók. Más kérdés, hogy az a foszlány a fantáziámat milyen mértékben mozgatja meg. Van olyan mese is a kötetben, ami csaknem teljes egészében igaz, ami a lényeget illeti. De végül azt se bírtam úgy hagyni.

– „Amikor azt állítjuk egy műről, hogy nagyon elgondolkodtató, azt értjük rajta, hogy mindennel egyetértünk, amit állít, és bizony azoknak kéne erősen elgondolkodniuk felőle, akiknek más a véleményük. Amikor meg olyasmibe botlunk, ami nem

egyezik a véleményünkkel, arra azt mondjuk: ez egy baromság.” Cseke András tételmondatai ezek, amelyekre rögtön rá is tromfolsz: „Ebben a könyvben nincs semmi elgondolkodtató. Így is alig bírtam összehozni.” Úgy tűnik, mintha az elgondolkodtatás, vagyis az üzenet érvényességét, sőt lehetőségét tagadnád.

– A tételmondatok, ahogy nevezed, véresen komolyak, így látom, így gondolom. Az ember már csak ilyen, kettős mércével mér, a vélt igazának, érdekeinek megfelelően. Nem olyan nagy tragédia ez, sokkal nagyobb, ha nem vagyunk a tudatában, s valamiféle törzs vagy nemzet bölcse szerepben tetszelegve ítélkezünk, s tesszük nevetségessé magunkat a fent említett módon. A tromf viszont tényleg csak vicc. Esetleg felelősségelhárítás. Ami valóban abból ered, hogy szkeptikus vagyok az elgondolkodtatást, pláne üzenetek megfogalmazását illetően. Hiszen mindennek és mindenkinek van üzenete, egy beszélgetésnek is, egy férfi bátor kiállításának, egy nő odaadó gondoskodásának, sőt ha a pék süt egy kenyeret, annak is. Ebben nem különb a művészet, sőt igazából ezeket az élet-üzeneteket kell közvetítenie, nem pedig előállítania. Az irodalom különösen görccsösen igyekszik va-

lamiféle vén bölcs, fensőbbes moralista fényben feltüntetni önmagát, aki képes megmondani az embereknek a tutit. De szerintem az író nem bölcs, nem hős, csak mesemondó, azt kell elmesélnie, amit a bölcsök és a hősök cselekednek. Egy jó viccnek is van üzenete, ha nincs, akkor nem is vicces. És a vicceket aztán tényleg nem írók találják ki, azok teljes mértékben maguktól születnek, ahogy megy az élet.

– *A szöveg meg van tűzdelve áthúzott részekkel. A legelső ilyen önreferensen tájékoztat: „Ki is töröltem a felét. Amit nem töröltem, hanem áthúztam, azt nem kell elolvasni, csak magamnak hagytam benne, amolyan »szolgálati közleményként«.* Még is többnek tűnnek ezek a részek holmi szolgálati közleménynél. De mi a szerzői szándék? Cél volt-e az alkotás folyamatának bemutatása is, mondjuk, egy író belső dilemmáit követve nyomon, például azt illetően, hogy mi kerüljön a végleges szövegbe, és mi ne?

– Ahogy mondani szokás: pillanatnyilag jó ötletnek tűnt. Most már nem vagyok biztos benne. Az túlzás, hogy egy író belső dilemmáit akartam követni vele. De valóban az a kínlás szülte, hogy a történetek már megvoltak bennem, és zaklatott körülmények közt tudtam csak foglalkozni az írással, így valahogy nem találtam hozzájuk a hangot. Amikor végül rájöttem, hogy ebben a helyzetben a legjobb, ha az első regényem főhősét meséltetem, akkor valahogy ott maradtam mellette társszerzőként, s ketten ültünk a Szomjas Szűz pultjánál. Én titkos írói minőségben, és hát dobta magát, hogy amit én mondom, azt húzzam ki, illetve az ő szövegét, ami az élőbeszéd kicsit stilizált változata, hasonló húzásokkal csiszolgassam. De aztán mindez következetlenségekbe torkolt, amit csak azért nem számoltam fel, mert úgy láttam, jól erősíti a kötet kocsmái, életszerű nyersségét, hibáságát. A lemezhez mellékelt hanglemez dalai, felvételi módja és közjátékai ugyanilyen fésületlenek.

– *Gyakran zenészként jelenik meg az elbeszélő én a könyvben: megérkezik, és szeretne elgítározni*

egy dalt a Szomjas Szűzben. A könyvhöz tartozó CD része a szövegnek? Hogyan olvassuk/hallgassuk?

– A lemez és a könyv külön is fogyaszthatók, de egyszerre készültek, s a dalok többsége egy-egy történet. A helyszín is ugyanaz, a Szomjas Szűz, ahol vagy mesélnek a pultnál, vagy muzsikálnak, énekelnek. Elég szerves egység lett, de nem javaslom, hogy valaki a könyv olvasása közben hallgassa a lemezt. Utóbbi is erősen szöveges. Esetleg nők megpróbálhatják a kettőt együtt, az ő fejükben amúgy is minden össze van kötve mindennel. De erről jut eszembe, szerintem egy nap csak egy történetet érdemes elolvasni a könyvből. Mert majdnem mindig egyikből írhattam volna egy regényt is, azt hiszem.

– *Ami talán e könyv legnagyobb erénye, hogy jól van megírva: fordulatos, gördülékeny, olvastatja magát. A történetek általános jellemzője, hogy viccesek, még akkor is, ha szomorúak, nyomasztó a légkörük. Honnan táplálkozik e kiapadhatatlannak tűnő mesélőkedv és humorforrás, mi inspirál?*

– Látod, ezt nem tudom. Talán az élet, amiről már beszélünk. Ja, igen, hiszen az író egyedül dolgozik, de sohasem magában. Nem lehet kitalálni ennyi mindent. Másoktól kell hallani, ellesni, ellopni a javát. Még jó, hogy van egy rakás vicces ember, aki nem ír, csak szívesen és sokat beszél. Ha megnevettetnek, az arra inspirál, hogy én is megnevettessek másokat. Hát továbbadom a viccet, a dalt, a mesét, évezredek szerint. Egy párat menet közben magam is kitalálok, ahogy dobja magát a történet. De nem rágom a ceruzát egy jó viccért. Azt hiszem, ennyi az egész.

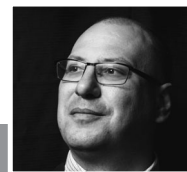
Simon Adri

Simon Adri
(1974, Szeged) költő, Budapestben él, Bella István-díjas

Sütő Csaba András

úsztat

Sütő Csaba András
(1979, Győr) költő,
szerkesztő, Lilla-díjas,
Nagybajcsón él

van, aki szembemegy az árral

áll a bal parton, szemben a folyóval, balra néz, gyorsul, beleszédül a forgásba, áramlásba, jobbra néz, lassul.

visszahőköl, torlódik a víztömeg az úszót megállítja a víz alá merülő botspicc, a damil megfeszül, az orsó kerregni kezd, csévéli, emeli a feje fölé, megsuhintja, érzi a kezéből elröppenő súlyt.

áll a bal parton, szemben a folyóval, balra néz, gyorsul, beleszédül a forgásba, áramlásba, jobbra néz, lassul.

van aki nem átall a folyónak fejjel nekimegy
ha betelt a pohár a nagy tömeg víz előtt
akárha falról similibda pattan

ősi ösztön húzza vissza.

fordul

a lépéseket számolod, átléped a járdatömbök közötti csíkokat. babonából vagy feledt szórakozásból, mindegy is. lábad nő, a beton összemegy, ez most nem hő-, embertágulás, a beton szűkül, a riasztó méretek emberi léptékbe mosódnak át, összemegy, mi óriási volt egykoron. másik évben, más évszakban, dekádokon ível át, ahogy a középre adott labdát hálóba bólintja, századot, ezredet vált, erre is születni kell.

hazafelé

otthon ültél, egész nap, hallgattad az esőt és a ház zajait. estére elállt, gyorsan száradt, elő-merészkedtél. elcsavarogtál, későn mentél haza. az ártérről előbb csak sejlett, azután látszott is a töltéskaréj felett a házak elnyúló kémény- és tetőkavalkádja, a pala- és cserépsorokkal, a bádoggal festett vagy mindszürke hengereivel, a fák, amik takarták, más fákba tűntek át, és a kerítések mentén felcsaholtak a vizslák és komondorok, lessziként suhantak a skótjuhászok, horpadtak és mocskot szedtek fel magukra a spánielek, hasukkal büntették a földet a kurtalábú tacsók.

Ágh István

(1938, Felsőöskéz) költő, író,
műfordító, Budapesten él,
Kossuth-díjas

Ágh István

Arcunk az ég

Serfőző Simon verseiről

Az összegyűjtött versek kötete hatvan év termését, 1959–2019-ig írt verseit fogja össze. Fél évszázadot, századvéget és ezredfordulót megélve törekedett tehetsége elrendelése szerint, sorsa és a magyar élet kimondására. Így lett az idők hű követője, rendszerek elszenvedője, lázadója, aki az igazság jegyesének született. Ha a költő a közelmúlt történelmének lírai hőse, akkor ő maga a kora is. Benne számolták föl a parasztságot, a magyar népi hagyományt, vele együtt hajtották világgá, a városszelekre a falvak jövőjét, kihalásra ítélték a vidéket az otthon maradt öreg szülők elmúlásával, és a hárommillió magyart, otthontalansággal, a hűtlenek és a vesztesek lelkifurdalásával verték meg. Erről szól ez a költészet az elsőtől az utolsó versig, a történelemnek kitett sors fő szólamával indítva és zárva az *Arcunk az ég* kötetet. A *Tanya* című verssel kezdődik, s az *Otthon voltam* valómásával fejeződik be. Így, elejétől végig, mint testet a gerinc, tetőt a szelemengerenda tartja fönn a hűség, mely által az elvesztett világeért kapja a művészi jóvátételt cserébe. A tanya felszámolásának országossá nőtt szimbólumától, az otthontalanságtól eljutott végül a létezés

Serfőző Simon *Arcunk az ég. Összegyűjtött versek 1959–2019* (Magyar Napló Kiadó, Bp. 2019) című kötete nyerte el 2019. december 12-én Az év legjobb könyve díjat a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának részéről. A fentiekben Ágh István laudációját olvashatjuk.

otthonosságáig. Ha valaki kevésnek találná ezt a költészetben, gondoljon az élet határtalan bőségére, amelyről Serfőző Simon lírájában azonnal meggyőződhet. Váci Mihály elhíresült *Mindenütt otthon* című versének ellentétéként nem az a fontos számára, hogy mindenkit szeretve érezze otthon magát, hanem hogy otthona legyen egyáltalán, Tamási Áron-i értelemben! Mert ez a helyzet hatvan éven keresztül, s azután is érvényes maradt, időszerű, vagyis korszerű Serfőző Simon költészete is, mondanivalóját és formai jellegét tekintve egyaránt. Ami már a *Tanya* című versben feltűnik mint meglepő elem: a világ emberi viselkedése. S ez a felfogás és kifejezési mód, amit antropomorftárgyiasságnak nevezhetünk, miként azt János Zoltán a versek után közölt nagy tanulmányában kifejti, megtalálva okát a magányos tanyasi gyerek viselkedésében. Én is állíthatom, hogy ez a jellegzetesség a költő személyiségéből és élethelyzeteiből ered, nincs köze ötlethez és kordivathoz, mégis kapcsolódik a modernhez, úgy, hogy valami ősi észjárás, világfelfogás, mítosz fordítja arrafelé. A *Gyerekidő* című regényéből érthetjük meg költői módszerét, amit tarthatunk egy magányos fiú különös elfoglaltságának is: társunkká változtatni környezetünket, pajtásunkká szelídíteni a tárgyakat, személyessé varázsolni mindent, a szerszámoktól a mezei vadakig. Lírája szerencséje ez, állandó lehetőség a lélek, a gondolat és érzélem kifejezésére. Nem az objektív líra, inkább Sinka

István juthat eszünkbe témáiról és prózába hajló verseiről, a hasonló világképről, noha megírásuk idején a szerző még egyetlen Sinka-verset sem olvasott. Ősi mágikus funkcióban létezik nála is a nyelv, amikor a ráolvasás maga a költészet volt, s még azt a folyamatot is követhetjük, amelynek során a rögnehez szavak finom, szívíg ható zenévé válnak. Így tartja be a tartalom és a forma egyensúlyát, hogy a beszéd megrendítő ereje ne gyöngítse el a zene finomságát, vagyis hogy ezek a tartalmak a legtermészete-

sebb, legidőtlenebb magyar nyelven szólnak, és megragadó képzettársítások, metaforák emelik verseit művészi magasságba. A magyar szavak, amelyek már csak a nyelvkincsben világítanak, akár a gyerekkori szerszámok, itt esztétikai értéké válnak, a múlt igazolásaként. A győztes küzdelem terepe, akár az ország, ahol visszaáll a világ szétdöntött rendje, legalább ebben a nagy: a teremtő költészetben. Minden a saját rendeltetése szerint érvényesül.

A régész

Nagy Gábor

(1972, Kőrmend) költő, irodalomtörténész, szerkesztő, József Attila-díjas

Nagy Gábor

Medalion

Anyám nem volt éppen falusi
nőideál, anyósa anyja ki is mondta,
régóta bökte már a csőrét,
Egyet döccenik a busz,
oszt eltörik a lába! Öregmama,
nyakát behúzó, kaján varjú,
fedezékből támadott mindig,
kendője koszorújában az arc
medalion, mártírium.

Szerelem

Amikor nagyapám összeállt a *Sükettel*,
ahogy faluszerte mondták,
már csak a szőlővel törődött,
hogy bor legyen. Apámnak savanyú,
mégis, sopánkodott nagyapám,
négy száz liter, s nem elég egy évre.
De így vagy úgy, a *süket*, Klári néni
aszúként, Béres-cseppként szürcsölte
nagyapám minden elejtett szavát.

Szüret

Hunyorítva a piros fürtök: megannyi
párzó bodobács, ribizliszüretkor
szükség volt minden kézre, *nem győzzük*
már, dohogott nagyanyám, Öregmama
legyintett, *mit ér ezeknek a keze munkája* –
egyetlen szóval mondta: *hőhe* –,
aztán már csak a két özvegy
férfi maradt, *száráról* szedtük mi is,
dédunokák, a *ribizskét*,
szürkületkor megfonnyadt
öregasszony-emplők lógtak itt-ott
a bokrokon, kezemen ribizlivér.

Lajtos Nóra

A cselekvő irodalom apostola

A 75 éves Görömbei András emlékezete

Dr. Lajtos Nóra
(1977, Püspökladány)
költő, író, irodalomtörténész,
kritikus, Debrecenben él

Görömbei András Tanár Úrra emlékezni kegyelmi ajándék. Azért, mert ez azt is jelenti egyben, hogy ismerhettem. Ha meg kellene mondani, milyen régi is volt a mi ismeretségünk, akkor nemcsak a vele való személyes találkozástól datálnám azt, hanem onnan, amikor egyike lehettem a nyíregyházi tanulmányi alapokról indult tanítványainak. Már a főiskolán sokat hallottam róla, kötelező szakirodalomként ismerhettem meg irodalomértését, ami olyan rokonszenves volt a számomra, hogy egyetemi tanulmányaim elvégzése után a közös doktori munkát csak vele tudtam elképzelni.

A gerincesség nem ismer kikapukat, kibúvókat a felelősségtudat vállalása alól. Görömbei András írásai sorra ezt az író- és költőmodellt részesítik előnyben, amely biztos azonosságtudattal, őszinte nemzeti lelkülettel és irodalomszerető emberi attitűddel rendelkezik. Írásainak mindenkor letisztult szemléletmódja, összetett világlátása, könyvtárnyi lexikális tudásanyaga szerencsés módon párosul a nyílt és őszinte szellemiséggel, valamint a világos magyar mondatszerkezettel. Képes volt mindent úgy közvetíteni olvasótársai felé, hogy a felvetett kérdések soha ne maradjanak megválaszolatlanul. S tette ezt a kifinomult stílus és eszté-

tikai igény magas mércéje szerint: a tiszta beszéd jogán.

Adyról egy szemeszteren át beszélni nem kis teljesítmény, de még nagyobb egyetlen órában összefoglalni egy költőóriás jelentőségét, annak szellemi és nemzedéki hozadékait. Erre csak olyan oktató vállalkozhat, akinek elég tág és kapcsolatokat feltáró szintézis képe van az adott szerzőről – mint amilyen Görömbei András Professzor Úrnak volt.

A Németh László-i bartóki modell, a Nagy László-i mindenség-igény vagy a Sánta Ferenc-i etikus tartás koordinátái jelölik ki azt az értékvilágot Görömbei András irodalomszemléletében, amelyben „cselekvő irodalma” működni tudott. „Iszonyú mennyiségű szöveg jelenik meg, de mélyre szállt a szellem minősége” – fakadt ki féltve egyik tanulmányában. Hitte és vallotta: Ady Endre, Móricz Zsigmond, József Attila, Nagy László, Németh László, Dsida Jenő, Kányádi Sándor, Gál Sándor, Buda Ferenc, Ágh István, Csoóri Sándor, Nagy Gáspár olyan vezércsillagai nemzeti irodalmunknak, akik életművükkel nem csupán fényt visznek a 21. század irodalmába, hanem egyaránt képesek rávilágítani egyéni és nemzeti korproblémáinkra is. Mert: a „műalkotás semmi mással nem pótolható létismereti értéket ad az embernek”.

Talán ezért is választotta mindennapi látványul Csontváry *A magányos cédrus* című reprodukcióját, amely az íróasztala mögötti falon függött, Nagy László szavaival hirdette: „Ri-

Születésének 75. évfordulóján tisztelettel, szeretettel emlékezünk Görömbei András Kossuth-díjas irodalomtörténészre, egyetemi tanárra, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjára.

kolthat a művész az égen kén s kobalt pávaiból,
/ törvény, hogy cédrussá váljon a milliogyökű
magány.”

Tudósi habitusa képessé tette arra, hogy Nagy László, Sinka István, Sütő András, Csoóri Sándor, Nagy Gáspár monográfusa legyen. Azé a kebelbarát Nagy Gásparé, akinek elvesztése mintha egy „szokványos” gyásznál jobban kibillentette volna lelki egyensúlyából. 2013 júniusának utolsó napján az égiekhez megtérő Görömbei András a már előtte járó Nagy Gáspárral unisono hangoztathatta talán: „Lassulj, szívem, hisz élni kéne még! / Átsétálnék még veled néhány szép nyarat, / vagy ülnénk tűnődőn öreg fák alatt, / és hallgatnánk halk éjjeli zenét...” (*Lassulj, szívem!*).

Visszaemlékezve, egy példásan igényes, ki magasló beszédtehetséggel, rendkívül tág világ- és magyar irodalmi látóhatárral megáldott professzor képe rajzolódik ki előttem, aki komolyan vette hivatását: oktatói, nezedéknevelői, kutatói munkáját, amelyre filológiai precízesség, pontos fogalmazás volt jellemző.

Búcsúztatásakor az egy szál fehér rózsát szorongatva arra gondoltam, vajon hány szirmúak voltak számára az utolsó napok virágai. Mert második, budai otthonában a *balladát táncoló* kedves virágaihoz szeretett megtérni. És a tövises 1970-es évek foglalkoztatták-e vajon végső napjaiban? Szeretetet, hűség, határok nélkülség. Ezek azok az érték kategóriák, amelyeket a legközelebb érzek hozzá. „Szelle-

mi nagyság, lelki nagyság, erkölcsi nagyság” – foglalja szintézisbe egy pozitív tulajdonságokkal teli ember érdemeit Bertha Zoltán.

A hú barát és munkatárs, Imre László professzor úr fogalmazta meg egy interjújában, hogy abban ismerszik meg egy ember elvesztésének mértéke, hogy mekkora űrt hagy maga után. Úgy gondolom, Görömbei András hiánya ezzel a fokmérővel abszolút mérhető.

Imre László a nagyra becsült pályatárs életművét áttekintő írásának záró mondatában arra hívja fel a figyelmet, hogy Görömbei András munkásságának életben tartása és továbbadása az utódok felelőssége és kötelessége. Remélem, hűséges Görömbei-tanítványként úgy sáfárkodunk tudásunkkal, hogy azzal méltó tiszteletet is tanúsítunk iránta eddigi és leendő írásainkkal, s így jutunk el a Tejút-sűrű, szép szavú, *cselekvő irodalomig*.

Galilei holdjai

Cs. Varga István

Máriás József 80 éves

Cs. Varga István
(1946, Kapuvár) irodalom-
történész, Egerben él,
József Attila-díjas

Máriás József 1965 óta írja irodalomnépszerűsítő cikkeit, széljegyzeteit, recenzióit, szaktanulmányait. Az elmúlt öt évtizedben több száz könyvről publikált könyvajánlókat, ismertetések, bírálatokat. Aligha van még egy olyan újságíró, aki a jó ügyek reményében ennyi könyvismertetést tett az olvasó asztalára. Hivatását ministráns korának oltárszolgálatához hasonlítja. Életre szólóan lenyűgözte a színpompás katolikus liturgia, a szentmise szertartásának fénypontja: az *Úrfelmutatás*. Bizonyára a szakrális dimenzióból sugárzik át, hogy Máriás József nagyon tudatosan figyel az irodalmi művek világ- és értékszempléletére, a művészi *emberfelmutatására*. Sorsa úgy hozta, hogy abahagyta – szerinte cserbenhagyta – a tanítást. Amikor elszegődött újságírónak, ez a pályafeladás, az új hivatás lelkiismeret-furdalást okozott neki. Talán ez váltotta ki benne azt az igényt, hogy könyvekről írjon ismertetések. Végül azt vette észre: ő már véglegesen *damnatu ad litteras* – írásra ítéltetett értelmiségi.

A munkakörváltásban segítségére volt a Kriterion 1969 utáni bőséges könyvtermése: a két világháború közötti erdélyi magyar irodalom – bár csonkán, de újra kiadott – számára is megszólító erejű könyvsorozata. Amikor pedig megismerte Németh László műveit és életpéldáját, elindult a folyóiratközlések útján, és „eljutott” a konferenciákig. Görömbei András, Bertha Zoltán, Jánosi Zoltán, Karádi Zsolt, Sarkady Sándor, Oláh András, Bobory Zoltán,

Bakonyi István és mások, így a Korunk és a Székelyföld szerkesztői is lehetőséget, bátorítást nyújtottak neki. Ez hozta el 1990 után a máig tartó kritikusi-irodalomtörténeti kibontakozásának lehetőségét a Hitel, a VÁRHELY, a Zempléni Múzsza, a Szabolcs–szatmár–beregi Szemle, a Pedagógiai Műhely, a Partium, az AGRIA, a VÁR lapjain.

Máriás József szabadon, előírás, szigorítás nélkül értékeli az irodalmi műveket, hagyatékot. Kritikai és irodalomtörténeti munkássága nem *apologetikus*, hanem *elemző*, filológiai pontosságra törekszik, válogat, tudatosít, közvetít. Az alkotó, a mű és a befogadó között eleven, ízlést formáló kapcsolatot teremt. A Magyar Elektronikus Könyvtárban több mint fél tucat gyűjteménye olvasható. Nyomtatott formában *Az írás: szolgálat* (2016) és a *Transzszilván délkörök* (2017) című kötetei jutottak el az olvasókhoz. Számos könyvet szerkesztett, s a romániai magyarság kultúrája és történelme mellett látóköréből nem hiányzik a felvidéki, kárpátaljai, délvidéki és a nyugati magyar diaszpóra irodalma sem.

A magyarság gondját vállalva nem „vidám és szomorúságos”, hanem *igaz* könyvekről ír: „nem vigasztalónak, hanem tanúskodásképpen egyről és másról, ami megesett velünk.” Álma nem lett könnyebb, gondja nem oldódott meg, de partiumi-erdélyi emberként róttá le adóját szülőföldjének. Hiteles írástudóvá, jel-emberré vált. Áldja és őrizze az Ég!

Székelyhidi Zsolt
(1973, Debrecen)
költő, író, zenész,
Budapesten él

Székelyhidi Zsolt

Madár cím nélkül

TD emlékéhez

Egy nehezen megírt
madár.
Megint a könnyű
is nehezen.
A tollak körül
hideg feszültség
siklik.
Haláli e hideg.
Egy madár nehéz
szárnyas szín.
Könnyen rajzolódó
súlyszó.
Egy lélegzetvételre
elcsúszó sor.
Egy tárva hagyott
ajtajú kalitka.
A szél megjárja.
Huzatos körök.
Egy nehezen elfogyó
húsú madár.
Pihék a földön,
puha keretben.
Csak a tollak repte.
Csak a tollak,
szintúgy súlytalan.
Könnyű könnyen.
Egy lélegzetszerű
mozdulat.
A suhogó hangot
egy emlék okozza.

Nő

Virágok nőnek a kezemből,
lassan folyó víz vagyok,
őrült lassan iszom az életet,
kint rekedt állatként fordulok
körbe, nézem a kezem,
szemem kékjét zöld
moha lepi be,
elvakultan keresek
valamit.
Téged.
Magamat.
Kifejlett éjszaka
rohan felénk,
megtesszük, amit lehet,
esszük, amit kivittünk magunkkal,
az erdő egykedvűen figyel,
nem nevet, nem szól.
Madarakat küld ránk hajnalban,
hogyan értsük, miért létezőnk.
Felkelésünk legyen megnyugtatóan
lassú és megfontolt,
feküdjük ki az összes dallamot,
hagyjuk magunkon
átmenni a hangokat,
vegyük magunkra az időt.
Virágok a kezemből,
őrült lassan élek.

Salamon Konrád

Bakó Endre írásához

Salamon Konrád
(1941, Pécs)
történész, az MTA doktora,
Budapesten él

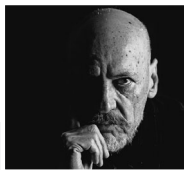
Örömmel olvastam Bakó Endre fontos, Sinka István és Veres Péter barátságáról szóló tanulmányát, amelynek egy mozzanatát szeretném néhány gondolattal kiegészíteni.

A szerző Sinka István pályakezdéséről szólva, helyesen írta, hogy azt „szeghalmi tanárok, fővárosi értelmiségiek – elsősorban Féja Géza – egyengették, s vésztői környezete is segítette, főleg egy tanító és egy fakereskedő”. Méltányos lenne megemlíteni, hogy a tanító Barsi Dénes volt, akit Bakó Endre is megemlített a Kelet Népe egyik alapítójaként. Barsi ugyanis Sinka és Szabó Pál társaságában a csődbe jutott Tiszántúli Figyelő munkatársa volt, s e lap adóságait az akkor házasodó Barsi Dénes feleségének, Váry Rózsának szerény hozományából fizették ki. Így a volt tulajdonos átadta nekik a lapot, amelyet Kelet Népe néven újraindítottak. A beköszöntő, programadó cikket Barsi Dénes írta: „A magyar írás nagy szintézisén át akarjuk a szemek tág horizontú rányitását a végzetes magyarság összes meztelen problémáira, ezért választottuk címül az első bátran, megdöbbenően, modernül látó magyarnak Széchenyinek igéjét: Kelet Népe”.

Bakó Endre: *Sinka István és Veres Péter barátsága*. Magyar Napló, 2019. 12. 37–43.

Az 1960-as évek elején sajnos Sinka István és Barsi Dénes kapcsolata megromlott. Sinka ugyanis megbocsáthatatlannak tartotta, hogy Barsi 1956-ról *Lázgörbe* címmel egy olyan – Tiszántúli nagyközségben játszódó – regényt írt, amiért 1962-ben József Attila-díjat kapott. Jellemző, hogy az őt felkereső Barsit elutasítóan fogadta, s ezt követően nem is találkoztak. 1966-ban, vagy '67-ben az Élet és Irodalom beszélgetést közölt Sinka Istvánnal, s ebben fogalmazott úgy a költő, hogy verseire felfigyelt „egy tanító” is. Ezekben az években a Dunaúvárosban élő Barsi Dénessel heti rendszerességgel találkoztam, aki elkeseredetten beszélt Sinka semmibe vevő kijelentéséről. Barsi a megjelenhetőség érdekében nem tett több engedményt, mint akár Veres Péter, s 1962-től 1968-ban bekövetkezett haláláig négy regénye és egy elbeszéléskötete jelent meg. Azt is tanúsíthatom, hogy a Kádár-korszak határozott bírálója volt. Ugyanakkor azt vallotta: a nemzeti elkötelezettségű emberek igyekezzenek a közéletben szerepet vállalni, hogy ellensúlyozzák a kommunisták kártevéseit.

Írásom nem bírálata, csak kiegészítése Bakó Endre tanulmányának, amely segít megérteni azt is, hogy a Kádár-féle vörös ellenforradalmi korszak értelmiségének milyen körülmények között kellett mentenie a menthetőt.

Ószabó István
(1952, Balmazújváros)
költő, író,
Debrecenben él

Ószabó István

(Nem rejtőzik már)

Nem rejtőzik már énbennem semmi.
nem akarok mást: még lenni.
porviharába szív: a menny por felettem.
örvényként fölránt, ki segít egy porszemen.

nem akarok mást: még lenni.
előbb sár. világgá lenni,
mit forgat korongja. és por megint,
amit beleveszít forgószele a porba.

(Csonttollú)

Csonttollút tartok ujjamon
csőre a földdel megfent kés.

elgondolkodom
múltamon.

a múlt szövet.
a múlt szenvedés.
daganat, ami nő.

húsunkba csíp
a csonttollú idő.

(Jusztin napján)

Jusztin napján, mikor összeestem,
mellkasomon angyalok ugráltak.
gégém porcain játszottak ujjaik;
szájon át fújtak életet belém.

Jusztin napján, éjidőn, egy parkban,
fekve, hanyatt...
a fénypászták forgó rotorjaira vártam,
hogy lassan megálljanak.

egy-egy napra néha meghalok.
lábujjhegyen jön, ágyban talál;
mint dögre lel rám a halál.

vért ont ki, vért,
alvadt rezge vért...
fejét mellkasomba fúrja szívemért.

Győry Domonkos

Dr. Gy. István vérbíró álmodik

Győry Domonkos
szül.: Horváth Sándor
Domonkos (1967, Győr)
jogász, könyvtáros, a győri
megyei könyvtár igazgatója

Beleköpöm a szót a szemükbe, enyém a szó, enyém a köpés joga. Pislognak, véráramukba olvad, és utána már nem néznek megvetően, csak félelemmel, hiszen nálam a szó, ami immár az övék is, én vagyok ők, ők pedig én, és minden a szőé.

Rám néznek, vénembert látnak, jelentéktelent. A férfiak közönyösek, a nők arcán türelmetlenség, mintha legyet hessentenének. Megvetnek, akik felismernek. – Gyilkos, gyilkos – morogják, de nem fordulok feléjük, korai lenne.

Versenyzek az idővel, egyetlen járdán haladhatok, a szó ellenségei bekerítenek, nem léphetek olyan utcákra, amelyeken azok neve virít, akikre szót köptem, megtörné a misztériumot, amit akkor se értettek, amikor ott álltak előttem. Nyakasan tartották magukat, csak én láttam a rándulásuk, amikor beléjük hasított a szó, feltételes módba helyezte őket, mert a szó akkor még így működött.

A csúcson álltam, sártenger nyílt hangom rezgésére, tollhegy törött a papírba, elpattant a vessző, a víz szivárgott, a jegyzőkönyv a záró sorra várt.

Aztán elhalványult a szó, és csak távolról figyeltem, ahogy az alárendeltjeim, a púderos jogtudorok ráolvassák mindenféle zsenge húsrá, de ez alig hasonlított az én köpéseimre.

Most, a taknyos orrúak korában újfent megduzzadt bennem a szó, erősebb, mint bármikor, pedig az irodámban más csücsül, már csak néhányan ismernek, nejlonszatyorral járok a vásárcsarnokba, felhajtott gallérral, az arcomat eltakarva. A csirkésnél összefutok az ügyvédek régi elnökével, nyugdíjas ő is, csókol, mutatja, nem érdekli, miket írtak rólam a változás után, megbeszéljük az aranyerünket, szemüvege zsí-

rosan fénylik, és biztosan elmondja a cimboráinak, hogy összetalálkozott a csarnokban lopakodó doktor Gyével, mire azok nagy hűket és hákat kiáltanak, mielőtt visszatérnek aprópénzben játszott partijukhoz. Nincs ellenemre ez a színjáték, egyszer majd én csókolom meg, és akkor felismeri bennem a Szóköpőt.

Sarokba szorítanak az utcák, az emléktáblák, az én nevemet kellene viselniük, én köptem a szót, most mártíroknak nevezik őket, pedig csak passzív alanyok voltak, senki nem beszélne róluk, ha nem vagyok. És mégis vádló ujjak szegeződnek, nem tudják, mekkora a szó hatalma, és amikor majd rájuk köpöm, megváltozik minden, összeállnak az értelemmorzsák, és megértik, hogy azt tettem, amit tennem kellett.

A szó hordozása hálátlan dolog, egy időben úgy hittem, furkósbot repeszti szét a koponyám, de a szó talán nem így tervezi, nem a véremmel, hanem diadallal tör fel a világba. Csak azok a táblák, szobrok és utcanevék ne préselnének egyre és egyre.

Valami nincs rendjén ezzel, én, a szó, a táblák, a szobrok, az emlékművek, a vádló ujjak, a hamis csillogás a szemüveglencsén, és most ezek az emberek a lépcsőház előtt. Kérdezi a riporternő, aki az unokám lehetne, szégyellem-e a pofámat a forradalom évfordulóján, és miért nem zabált még föl a lelkiismeret? Bámulok a kamerába, világosan érzem, itt az ideje, hogy beleköpjem a szót a világba, a szó dagad-dagad, jön föl a mellemből, de nem fér ki a torokomon, a levegő se jut be, se ki, feszül az ütőeremben, dörömböl a homlokomon, ott a nagy, zöld mikrofon, itt a szó, és ekkor szédülten ráébredek: a szó megakadt félúton, már visszanyelni sem lehet.

” A hitelesség a legjobb »marketingfogás« ”

Beszélgetés Horváth Sándor Domonkossal

Fotó: Vadócz Dávid

Ha a könyves világot tényleg temetni kellene, akkor a ma virágzó könyvesboltok helyén már réges-régen palacsintát, vagy mondjuk női fehérneműt árulnának – mondja Horváth Sándor Domonkos győri könyvtárigazgató, hozzátéve: mindenkinek a maga helyén –, így a könyvtárosoknak is új és újabb vonzó, az olvasási kedvet fölébresztő vagy ébren tartó megoldásokkal kell előrukkolniuk. Az általa szervezett, idén már 20. születésnapját ünneplő Győri Könyvszalonn sem működik témerek munka, és például az önkormányzat komoly anyagi támogatása nélkül. A könyveket és szerzőiket a legkisebb faluba is el kell vinni úgy, hogy valóban találkozzanak, egymásra találjanak az olvasókkal. „Ez tényleg szerelem” – vallja Horváth Sándor Domonkos

– Horváth Sándor Domonkossal, a győri dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár igazgatójával van beszélgetni valónk bőven. De hadd kezdjem azzal, amit idefelé, utazás közben forgattam a fejemben: hogy milyen érdekes, amikor azt kérdezi Vörösmarty Mihály a Gondolatok a könyvtárban című versében, hogy „ment-e a könyvek által a világ elébb?” Ám ezt a kérdést föltehetnénk úgy is, hogy vajon mi lenne a világgal a szinte fölmérhetetlen, könyvekbe zárt gondolat-kincsesládánál?

– Gyakran mondjuk, és igazunk is van, hogy vannak dolgok, amelyek alapjainkban határoznak meg minket. Gondoljunk akár őseink közül csak a nagyszülőkre, a szülőkre, gondoljunk azokra a jeles tanárookra, akikből, remélem, mindenkinek jutott legalább egy-kettő. Gondoljunk más, kiváló emberek ránk gyakorolt, és minket akár életünk végéig elkísérő hatására... Nos, ebből a felsorolásból semmiképpen sem

hiányozhatnak a gondolkodásunkat, fejlődésünket, vonzásainkat és választásainkat jelentősen meghatározó könyvélmények sem. Személyiségünk alakulásának a művelődés, a műveltség, a művészetek, és ezen belül természetesen az irodalom nélkülözhetetlen eszköze. És ne feledkezzünk meg arról sem, hogy olvasmányélményeink tesznek bennünket sok szempontból egyedivé is. Kocsmai filozofálgatások során talán el lehet dönteni, hogy akinek ez kimarad az életéből, az lehet-e boldog vagy sem, de én mindenképpen úgy gondolom, hogy az irodalmi élményekből önként vagy kényszerből kimaradó ember mérhetetlenül sokat veszít, még akkor is, ha ennek nincs tudatában.

– Mélyen egyetértek, ugye, erre szoktuk mondani, hogy kultúra, művészetek, irodalom nélkül persze lehet élni, csak nemigen érdemes. Amin ugyan csak gondolkoztam idefelé: hogy akinek mindez

Antall Istvánnal a Győri Könyvszalomon 2011-ben

kimarad az életéből, az elveszíti a találkozás lehetőségét egy nagyon pontos, félreérthetetlenül megfogalmazott erkölcsi világrenddel is. Merthogy azok az értéket képviselő irodalmi alkotások, amelyek mi most összefoglalóan könyvnek nevezünk, pontosan kijelölik a morálisan helyes, ahogy néhai nagymamám előszeretettel mondogatta: az Istennek és embernek tetsző élet ösvényét. Az olvasott embernek határhelyzetekben, nagy magasságokban és mélységekben, életének útelágazásainál rendre eszébe jutnak olvasmányélmények, vagy azok töredékei, és mintegy megfogván a kezét, vezetik a helyes irányba.

– Ez pontosan így van. És itt nem feledkezhetünk meg az egyetemes és a magyar irodalom azon szerzőiről, akik valóságos világítótoronyként szolgáltak az életük választópontjain bizony elbizonytalanodni, megtorpanni, a rosszabbik útra is rálépni hajlamos hétköznapi

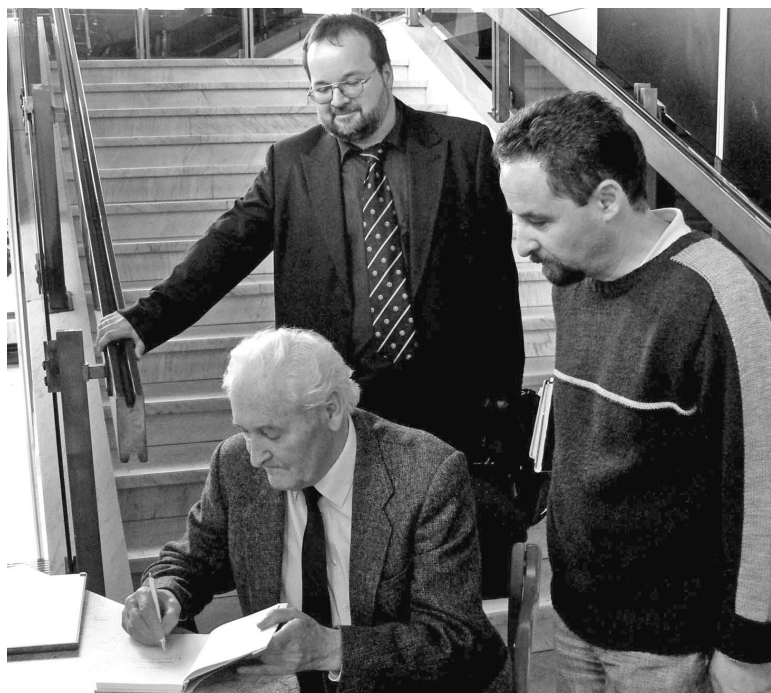
ember számára. Ezek a szerzők minden kor minden nemzedékének a polcára helyeztek olyan alapműveket, amelyek éppen ezt a funkciót látják el nagy hatásokkal. Korábban beszélgettünk régióink szülöttéről, a néhai Galgóczy Erzsébetéről, s arról, hogy például az ő *Vidravas* című munkája az „átkosnak” azokban az éveiben mit jelentett, vagy mit jelentett a világnak Orwell 1984-e például. Vagy ki ne hordozná magában Nagy Gáspárnak az Új Forrásban anno megjelent fel- és megrázó vádirat-versét, amely az értelmiség egyetlen képviselőjét sem hagyta érintetlenül. Buszon, munkahelyen, a mindennapi élet legkülönbözőbb színterein versolvasó emberek sokasága számára volt beszédtema, még ha össze is kellett dugniuk a fejüket, hogy illetéktelenek ne hallják, hogy Nagy Gáspár ihletésére a mártírok eltemetésének és a gyilkosok legalábbis néven

nevezésének erkölcsi parancsáról osztják meg egymással gondolataikat. Ezek által a művek által, amelyek közül most jószerivel taláalomra mondtam néhányat, jobbá vált a jóra egyáltalán hajlamos és képes olvasó.

– *Érdekes és érdemes végiggondolni azt is, hogy hány és hány prózai fordulatot, vagy még inkább verssort hordozunk magunkban, és szándékosan vagy önkéntelenül szőjük bele őket a beszédünkbe, bizonyítékául annak, hogy képesek vagyunk a szépet és a jót a szó igazi értelmében elsajátítani, és ez nemhogy nem plágium, hanem éppenséggel a nemes tartalmakat hordozó szöveg nyomtatott formában való közreadásának ékes bizonyítéka. Hányszor jut eszembe – s az évek haladtával sajnos egyre gyakrabban – Radnóti Miklós megállapítása, amely szerint mindennek „más távlatot ad a halál”, vagy amikor küzdök egy-egy számomra fontos gondolat megfogalmazásával, hányszor vágyom arra, hogy sikerüljön kimondanom „egy képben csak talán, s csupán a lényegét”... Szóval gondolkodásunknak és gondolataink kifejezésének az irodalom tényleg valósággal humuszként szolgál.*

– Bizony, ezek a belénk épült, sejtjeinkbe ivódott élmények, értékek, fölfénylő sorok meghatároznak bennünket, bizonyítván azt is, hogy az irodalom szerves része, lételeme az, amit modern műszóval recepciónak hívunk, tehát a befogadás folyamata, amely persze nem egyszerűen és csupán megértést, elfogadást jelent, hanem valóságot, társszerzőséget is. Hiszen minden recepció, minden olvasat egyedi, akár az ujjlenyomat. Azt olvastam a minap valahol, hogy az emberiség új, 21. századi „művelődési eszköze” a tévésorozat. Most anélkül, hogy egy pillanatig is vitatnám a filmkultúra elévülhetetlen érdemeit: egyrészt, a televíziós szappanoperák többsége finoman szólva sem tartozik e művészeti ág java termésébe, másrészt pedig a kész képekkel dolgozó film gyökeresen más hatásmechanizmussal dolgozik, mint a könyv, amely utóbbi sokkal inkább munkára sarkallja a műélvező ember képzeletét, agyát, szívét, lelkét. És ne legyen kétségünk afelől sem, hogy

egy valódi művészi alkotás kétségtelen értékei – ha talán eltérő mélységben és mértékben is – elérik a maguk hatását a legkülönbözőbb intellektusú, nem egyformán iskolázott, de olvasó emberek körében is. Az időnk véges, az elolvasásra érdemes könyvek száma lényegében végtelen, tehát kimeríthetetlen kincsesbánya áll a rendelkezésünkre. Az egészet feltárni egy kurta emberélet során lehetetlen – még akkor is, ha emlékszem: ifjabb könyvtáros koromban akár két-három kötetet is fölfaltam egy-egy szabadnapomon –, mindenesetre érdemes új és új aranyrögökért nyúlnunk. Annál is inkább, mert minden ellenkező híreszteléssel szemben jelen korunk is kitermeli a maga nemes anyagait, nem telik el év anélkül, hogy maradandó, halhatatlansággyanús írásművek születnének. Összefoglalva, mély meggyőződés, hogy az irodalom olyan kimeríthetetlen energiaforrás, olyan végtelen töltekezési lehetőség az egyetlen földi életében tájékozódni akaró, járható utakat kereső ember számára, ami párját ritkítja. Épp ezért az is kötelességünk, hogy alapos

Kányádi Sándorral (Győri Könyvszalon, 2008)

Profán című könyvem bemutatója Szávai Gézával (Győri Könyvszalon, 2016)

megfontolással, körültekintéssel közelítsünk a könyvek varázslatos világához.

– Különösen az utóbbi években, évtizedekben egész kórusok temetik-siratják a Gutenberg-galaxist. Van okunk csatlakozni ezekhez a vészterhes jóslatokhoz? Azt mindenesetre láthatjuk, hogy talán akkora kultusza a könyvnek, mint amilyen az én gyermekkoromban volt, vagy akár igazgató úr gyermeké idején is, ma nincsen. Vége van ennek a csillagrendszernek, átalakul, hullámvölgyben van, vagy még abban sem?

– A Gutenberg-galaxis nem egy folyamatosan táguló világegyetem, természetesen vannak megtorpanások. Az ön által említett korokban létezett az a sokat emlegetett állami könyvkiadás, amelynek a rendkívül alacsony könyvárak mellett természetesen hihetetlen árnyoldalai is voltak. Aztán jött a szabadság, igen sok min-

den bejöhett, ami korábban nem, s amit természetesen mind el kellett olvasni. De az igazság az, hogy napjainkban is hihetetlenül sok cím jelenik meg, rendkívül nagy a választék, a merítési lehetőség, tehát bármennyire kongatják is néhányan a vészharangot, a könyvesboltok nem jótékonyági intézmények, és már réges-rég palacsintát, vagy mondjuk női cipőt árusítanak, ha nem lenne fizetőképes kereslet a könyv iránt.

– És akkor még mindig jobb, ha nem valamiféle, általam most megnevezni nem akart junkfoodot, szemétkaját...

– Igen, de jegyezzük meg, hogy szemétnak minősíthető produkciók az irodalomban is vannak, bár ezt nem is illik irodalomnak nevezni, mégis, az igényes olvasó mindig megtalálja a magának valót. Sokan a világhálótól, az e-boo-

koktól, mindenféle elektronikus kütyűktől kezdtek el hangosan féltetni a literatúrát, azonban én azt tapasztalom, hogy ez is indokolatlan, sokkal inkább azt látom, amit egyébként a filmeknél is: hogy az illegális letöltések jelentenek ugyan veszélyt, ez ellen azonban szabályozási eszközökkel szerintem lehet védekezni, másrészt pedig ez a fajta lopkodás nem is elsősorban az úgynevezett magas irodalomra irányul. Megítélésem szerint ez nem lesz képes maga alá temetni az értékes nyomtatott betűt. Ráadásul ugyancsak világhálós világunk jelensége, hogy alapvetően a vers facebook-műfajként történő újrafelfedezése szembeűnő, számtalan példát látunk arra, hogy emberek megosztják, mások pedig örömmel olvassák és kommentálják a szebbnél szebb klasszikus és kortárs verseket, komoly népszerűséget szerezve ezzel szerzők sokaságának. Ezt is tegyük a mérlegre!

Még az én újdonsült kedvenceim között is van olyan, akinek versét először a világhálón, elektronikus formában olvastam. Azóta persze a kötetei ott sorakoznak a könyvespolcomon.

– *Igazgató úr nemcsak a dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár igazgatója, hanem gazdája, fő szervezője a ma már méltán híres Győri Könyvszalonnak is. Ez minden év novemberének eseménye, idén pedig kerék születésnapot ünnepel: a huszadikat. A Könyvszalón is hozzájárul ahhoz, hogy Önnek széles kitekintése, látképe van a régió kulturális életén túl az országosra is. Sokat mondjuk, ugye, hogy Magyarország vízfejű ország, Budapesten kívül nincs élet, ha van is, az provinciális, és kizárólagosan helyi érdekű. Én tudom, hogy ez nem így van, de Ön hogy látja?*

– Fogalmazzunk úgy, hogy nem teljesen így van. Mondjuk ki: kell egy kis bátorság értelmiséginek lenni, tudomásul venni azt, hogy ugyan

Reisinger Attila A háború foglyai című könyvének bemutatóján (Győri Könyvszalón, 2018)

más a vidék, mint Budapest, azért rendezvények, művésztalálkozók, művészeti események tekintetében Budapesten sokkal elkényeztetettebb a nagyjéremű, mint egy vidéki kisvárosban. Nem Győrre gondolok természetesen, mert Győr már egy kifejezetten nagyvárosi jelenség. Ugyanakkor azt tapasztalom, hogy amikor egy hét-nyolcezeres kisvárosba elviszünk például egy író-olvasó találkozót, akkor ott ezt a rendezvényt egy értékekre kiéhezett, szépszámú közönség várja. Éppen ezért van nekünk, könyvtáraknak, könyvtárosoknak hihetetlenül nagy felelősségünk a kultúra terjesztése területén.

– *Más a dolguk a vidéki könyvtáraknak, mint a budapestieknek?*

– Több a dolguk! A könyvtárosok a kilencvenes évek közepén még az információszolgáltatásra helyezték a fő hangsúlyt, és ez hiba volt, mert ezáltal a kultúráközvetítés egyfajta mostohagyerekké vált. A szűkös beszerzési keretek okozták azt, hogy valamiféle kényszerből

a bestsellerlistákat vásárolták a könyvtárak számára, ami bizonyos fokig érthető, értékelvű szempontok alapján azonban károkat okozott. Néhány éve, leginkább 2013-tól van az ötezres lélekszám alatti települések számára egy könyvtárellátó szolgáltató rendszer. Minden megyei hatókörű könyvtárhoz tartoznak ilyenek, Győr százhatvannyolc települést lát el. Jogszabály írja elő, hogy minden településen legalább négy rendezvényt kell szerveznünk. Alapvető felelősségünk, hogy ezt miként oldjuk meg: vagy kézműves programot szervezünk, amelynek jelentőségét persze nem becsülöm le, vagy egy író-olvasó találkozót. Erre egyébként a minisztériumtól közvetlenül kapunk pénzt, de ha önmagában csak ilyen régi típusú író-olvasó találkozót szervezünk, az lehet borzalmas is, ahol a könyvtáros plusz két fő, akit talán az utcáról lasszóval fogtak, ücsörög a nézőtéren. Ez szakmai mulasztás, azt mutatja, hogy a szervezők nem készültek föl kellőképpen. Nem elég a le-

Csender Levente mesekönyvének bemutatója (Ünnepi Könyvhét, Győr, 2019)

Családi nyaralás Sümegen (2019)

hetőséget megteremteni a szerző, a mű és a potenciális olvasó találkozására, azt megfelelően vonzó formában is kell tenni. Ha a könyvtáros például webes felületein rövid könyvismertetőket tesz közzé, minekelőtte tájékozódott a kortárs irodalom újdonságairól, új értékeiről, és ezeket ajánlja, az munkájának hatékonyságát meg tudja sokszorozni. Tehát a könyvtáros bizonyos értelemben kulturális tanácsadója is kell legyen a közönségnek. Annál is inkább így van ez, mert talán nem sokan tudják, hogy Magyarország legkiterjedtebb kulturális hálózata éppen a könyvtáraké. Könyvtár vagy könyvtári szolgáltató hely ma Magyarországon minden egyes településen van. Nyilvánvaló persze, hogy ezek különböző minőségben működnek, ez a minőség a fenntartó önkormányzat anyagi lehetőségeitől, de hozzáállásától, illetve a könyvtáros kollégák lelkes elhivatottságától – vagy annak hiányától – is függ. Az tény, hogy minden

egy-egy könyvtár valóságos szellemi erőműve lehet az adott településnek, vagy, ahogy én fogalmazni szoktam, a település közös nappali olvasószobája.

– *Igen, én el is követtem azt a hibát, hogy amikor ezt a könyvtárat említettem, nem tettem hozzá, hogy a nevében is benne van, hogy ez a könyvtári szolgáltatások mellett egyben közösségi tér is. És nyilvánvaló, hogy abban a közösségben, amely éppen egy könyvtárban gyűlik össze, óhatatlanul szóba kerül a kezemben tartott könyv, vagy a beszélgetőtársam kezében lévő, amit hozunk vagy viszünk, és szívesen vesszük a másik ajánlását, olvasótársunk pedig szívesen ajánlja azt, ami neki tetszett. Nem biztos persze, hogy egy könyvtári közösségnek csak erről kell és szabad beszélnie, de hogy szóba kerül – az bizonyos.*

– A mi könyvtárunk egy kicsit speciális helyzetben van, mert művelődési ház is tartozik hozzá. Mindegyik épületünkben van előadóte-

rem, és több művelődésszervező kollégát is alkalmazunk. Rendezvényeink száma pedig éves szinten háromezer-ötszáz körül van. Ebben persze az ünnepi könyvhét rendezvényeitől a nyugdíjasklubi találkozóig sok minden benne van, de ebből százhusz például a már említett Győri Könyvszalonn minden évi három napja, amely a Győri Nemzeti Színház összes termékét jól kihasználva kiadók, szerzők, rendezvények, művészeti előadások sokaságát produkálja. Látogatóinak száma sem kevés: husz-harmincezer. Természetesen ezt önköltséges alapon nem tudnánk megcsinálni, aki ezzel vidéken próbálkozott, az sajnos mind csődöt mondott. Nálunk a városi fenntartó igen komoly elkötelezettséggel és anyagi támogatással biztosítja, hogy immár huszadik éve ez egy sikeres, és immár országos jelentőségű rendezvény legyen. A könyvszalonn nagy-nagy tanulsága számunkra az is, hogy valószínűleg szélmalomharc az, ha egy-egy műfaj vagy művészeti ág egyedül próbál meg sikert elérni. Meg kell találni a kapcsolatot ezek között a műfajok és ágak között, s ez vonatkozik a könyvtár és a kiadók kapcsolataira, az irodalmi marketinges kapcsolatokra, a társintézményekkel való együttműködésekre is, és alkalmazunk úgymond nem szokványos eszközöket is. Egy-egy könyvbemutató előtt félperces videókat készítünk szakemberekkel, és ezt a világhálón közzé is tesszük. Kéthetenként tízperces Könyvjelző című műsorunk van a helyi rádióban, a Győr Plusz Rádióban. Ezen túl például Csenger Levente *A különleges Meditativo kalandjai* című kötetéhez kis rejtvényfüzetet készítettünk, ugyancsak profi szerkesztők és nyomdai szakemberek közreműködésével háromezer példányban. Egyértelműen ez is hozzájárult ahhoz, hogy a szerző részvételével roppant sikeres és jó hangulatú eredményhirdetése volt ennek a rejtvény pályázatnak Rábatonán, még decemberben. Tehát folyamatosan keresni kell az új és új lehetőségeket és eszközöket. Például Mirtse Zsuzsa könyvbemutatóján a Hangraforgó együttes, ez a kiváló győ-

ri zenészházaspár, Faggyas Lászlóval és F. Sipos Beával megzenésített néhányat a kötet verseiből, így szerzővel, beszélgetéssel, plusz zenével sokkal könnyebb felkelteni és ébren tartani a közönség valódi érdeklődését és érzelmi kötődését a szerzőhöz és a műhöz egyaránt. Volt olyan község például, ahol ezt a műsort az ötszáz főt sem elérő lélekszámból több mint kilencvenen élvezték végig. A polgármester a műsor előtt igazán kedvesen és őszintén köszöntött bennünket, minden mozzanatból látszott (ez Kajárpécen volt egyébként), hogy valóban szívesen látnak minket. Arról már nem is beszélve, hogy a műsor után a könyvtáros saját sütésű zserbójával kínált bennünket, s az is kiderült, hogy milyen lelkes és rendszeres olvasója például a Magyar Naplónak. És igen, ez is felelősségünk, hogy a népszerűsítés meg a közvetítés mellett olvassuk is az irodalmat, mert a mai hitelesség-deficit világban a hitelesség a legjobb „marketingfogás”.

– *Búcsúzóul nem fogom föltenni azt az álnaiv kérdést, hogy lehet-e ezt a munkát szenvedély, elhivatottság, hivatástudat, a dolog szívbeli szeretete nélkül csinálni, mert tudom, hogy nem lehet.*

– Tudja, az ember egy ideig azt hiszi, hogy ő, ő már profi, az egészet szakmaként csinálja, és fölösleges itt ilyen nagy szavakat és patetikus fordulatokat használni, aztán egyszer csak elolvas valamit, amitől kicsordul a könnye, s akkor rájön, hogy szakma ide, profizmus oda, azért csinálom, mert szeretem.

Stifner Gábor

Stifner Gábor

(1955, Szőny)

újságíró, rádiós szerkesztő-
műsorvezető

A magyar élet látomásvalósága

Pósa Zoltán
(1948, Debrecen)
író, költő, Budapesten él
József Attila-díjas

Serfőző Simon: *Arcunk az ég. Összegyűjtött versek 1959–2019*, Magyar Napló, 2019.

Korunk irodalmában, művészetében vannak olyan sorsok, életutak, amelyek tudatunkba égetett metaforaként hordozzák nemzetünk és jelenünk minden kálváriáját. És léteznek alkotók, akik képesek saját végzetüket magas színvonalon megjeleníteni, ahogy Serfőző Simon is teszi. Serfőző *Arcunk az ég* című, méretében is tekintélyes könyvének az alcíme – *Összegyűjtött versek 1959–2019* – nyomban elárulja, hogy hatvan év lírai termését tartalmazó összegzés. A kötet cím szerint az Isten képmására teremtett ember az égi lét várományosa – így emberi méltóságunk záloga Isten égi egyetemességének megtalálása.

Az 1942. október 24-én, Zagyvarékason született költő betanított munkásként, nagyingázóként végigjárta a szocialista magyarországi lét pokolbugyrait. Életének legterjedelmesebb korszaka Miskolchoz kötődik. Kivételes tehetségének kibontakozását 1966-ban jelent meg első kötete, a *Hozzátok jöttem* indította útjának. Két évvel később a *Napjaink* című központi je-

lentőségű vidéki folyóirat meghatározó személyiségévé, szerkesztőjévé vált, majd a rendszerváltozást követően a Felsőmagyarország Kiadó igazgatója lett, e munkát az utóbbi esztendőben Budapestre költözve is folytatja. Elsősorban költőként ismerjük, de kiemelkedő műveket teremtett prózában, drámában is. Serfőző Simon a Hetek néven ismert költőcsoport képviselője, melynek tagjai (az elhunyt Raffai Sarolta, Bella István, Kalász László, Ratkó József mellett az élők, Ágh István, Buda Ferenc, Serfőző Simon) a magyar irodalomnak nagyrészt vidéken élő, vagy onnan elszármazott, a hatvanas években kibontakozó emblematis, meghatározó személyiségei. Hasonlóképpen a valamivel később indult Kilencekhez (Mezey Katalin, Győri László, Kiss Benedek, Konczek József, Kovács István, Péntek Imre, s a sajnos immár elhunyt Oláh János, Rózsa Endre, Utassy József), akik a társadalom margójára szorultak, a legkitaszítottabbak, legelnyomottabbak nevében szólnak. A népi-nemzeti irodalom ikonjai,

Illyés Gyula, Németh László, Nagy László, Juhász Ferenc, Csoóri Sándor mitizáló hangneméhez képest új hangot képviselnek, lírai realista hitelességgel közvetlenül szólnak a nemzet kálváriájáról, és egyértelműbben vallják elődeiknél, hogy nemcsak a létező, hanem az eszmei szocializmus is megbukott az 1956-os forradalomban.

Serfőző Simon kötetének tizenöt ciklusba foglalt, megközelítően négyszáz versében elénk tárja, hogy a szovjetek felszabadulásnak keresztelt megszállása után elkezdődött a magyar vidéki élet szisztematikus felszámolása. A költő a magyar nemzet sorskérdéseiben gondolkodik, közelebről: a nép legelnyomottabb, perifériára szorított rétege, a szegényparasztság és a város peremén élő munkásság jajkiáltását szólaltatja meg (*Petőfi-keresőben, Egykék országa*). Utóbbi versben a szovjet elnyomókat, az államszocializmus képmutatását és az egyes emberek önzését együtt vádolja: „Nem fontolják értő gondjaink, / hogy itt neveltessen is élet, / hogy belátná az értelem, / föléli Magyarország e népet.” A jövődőt láttató fárosz kétségbeesésével, a látomásos költészetnél és a szocializmusban dívó parabolizmusnál konkrétabban vall a nemzethalál lehetőségéről: „Mindennapjaink: rablógazdálkodóink / kihasználják maradék erőnket. / Küszködik az évek mélyeiben, / a fiaiból kifogyó élet, / hogy ne élénk szegényen. / S nincs belátással az önzés. / Az iram vezényel” – írja ezt a költő az 1963–1990-ig tartó kegyetlen, képmutató világban.

Serfőző Simon újkori verseiből az is kiderül, hogy az utóbbi évtizedben elkezdődött biztató tendenciák, a legújabb kori vidékfejlesztés dacára sem sikerült még fölszámolni az ezredfordulós globalizáció, a migráció súlyos terheivel megfejelt vidéki élet és a fővárosi peremlét hátrányait. A *Nem ilyenek voltunk* című költeményben a fiatal nemzedékek szűklátókörű álkonkrétságba fulladó szemléletét ostorozza: „Mi nem ilyenek voltunk, / nem ilyen összecsukott

szárnyúak. / Nem ilyen lehajtott napraforgófejük, / nem ilyenek.”

A kötetben egymást váltogatják a kötött formavilágú, a belső ritmikára hangolt, a metrumokat szabadon kezelő formai elemek és az újszerű szókapcsolatokban lubickoló, lírai realista versbeszéd. Nem idegen tőle a játékos, könnyeden népdalos, groteszk mondókás tónus sem, például a *Földön járó, Úgy kellett, Játék* című versekben. „Két suhanc gally közül / melyik az erősebb? / Pókfonalat fognak / és nekigyürkőznek / Húzzák a két végét, / izmuk is kidülled. / Feszítik, rángatják / míg – belezöldülnek” (*Játék*). A gyönyörűségesen szomorú és árva vidék drámáját számos szikeéles, puritán és mellbevágó metaforában láttató költemény, mások mellett az *Őszvég* című vers vetíti elénk: „A tehénszuszogások ösvényein / a csordát / már nem hajtották ki / az átfázott gyepre. / Kőd robban / a hörcsöglakta földhátan, / ott már tél lehet.” E költészet bővelkedik az egyszerűnek látszó szavak különleges szókapcsolattá, metaforává szublimálásában, például a „tehénszuszogások ösvényei”. S legalább ennyire különleges e vers befejezése is. „Sietek, / összeterelem, / mint a libákat / hazahajtom a környéket”. Az utolsó három szó a látomások szintjére emeli a versremeklés egészét.

A falusi lét szépségét az ecsetre kívánczós táj, a szülői szeretet, a zárt közösségek összetartása, erkölcsmegettartó ereje hordozza. Drámáját és nyomorúságát mutatják föl a népteledő házak, a lepusztult környék, az ingázásból adódó eltávolodás fájdalma. Az otthon mindig is a szülőhely, és annak legerősebb kötőeleme, az anya iránti szeretet. Ez marad a költő számára, ahogy ezt a *Félország, félvilág* című mesés verslátomásban örökíti meg. Az anya képviseli elsősorban a gyermekkor legendáit, amelyekből a vándoréletre kényszerített költő egyre inkább távolodik, sőt elszakad: „Azóta se látsz. Félország, / félvilág eltakar”. És megfogalmazódik az alkotói hitvallás is: „De sorsodat, / gúnyás

szegénység / az országban / én sikoltom, / halálotat is majd / én tanítom”.

Az újkori költeményekben megerősödött élet-halál alapkérdéseinek, a létfilozófia gondjának versbeli kifejeződése is, például az *Útjában az időnek*, a *Túl sok a fény?*, a *Magaslanak fennen*, az *Itt élnem* című költeményekben. Idézzünk a legutóbbiból: „Pillantásom már a Napé legyen. / Ébredésem a reggeleké. / Lépteimmel utak haladjanak. / Szavam legyen a másoké” (*Itt élnem*). E egyszerű megaversben a „Déva vára ország” siratása mellett a keresztény ember túlvilág bizonyossággá erősödött menny-hite is kifejeződik: „Osszam szét magam, / életem azok közt, / akiktől kaptam: / a mennytől és földtől / akié voltam.” Ezekben a nagy versekben és az ajánlásokban Serfőző felmutatja a nemzet megannyi fájdalmát égbe kiáltó ikonokat, Adyt (*Ady Endre nagyváradi emléktáblájánál*), Nagy Lászlót (*Nagy László*), Csoóri Sándort (*Nagyon messze*), Csurka Istvánt (*Magaslanak fennen*).

Serfőző Simon legújabb verseiben az egyetemesség világirodalmi nagy példákkal egyenrangú versfoglatban jelenik meg. Filozofikussá csiszolt jelen idejű lírája a látomásosan összetett, Eliot-i, Ezra Pound-i költészetideált is megvalósítja sajátosan magyar köntösben: „A szó / ne engem emlegessen, / napsütésről beszéljen inkább, / amelynek mintha nyári fényessége / lenne az én ingem” (*Ne engem emlegessen*). Egy tatártól,

töröktől, némettől, Moszkvától, Brüsszeltől megfejelt Trianontól szenvedő ország poétája többet tud a mai fejlett Nyugat prókátorainál. Mi a saját történelmi és személyesen is átélt

stigmáink révén azt is átérezzük, amit a Jánosi Zoltánhoz címzett *Örök vesztesek* című versismegfogalmaz, bár a gyökértelenek közül sokan még ma is csak kóbor hazalátogatók lesznek. Ám nekünk, magyaroknak, velük ellentétben „megmaradtak a templomok, / s mind a temetők. / Minekünk még megmaradt / az itteni Nap, a fennvaló ég, / ami – ki tudja – / nekik megmarad-e még?”

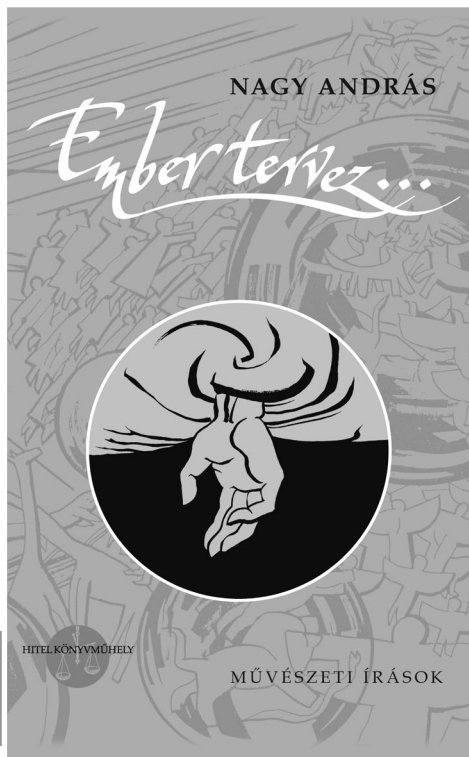
Jánosi Zoltán irodalomtörténész majd’ ötvenoldali kiváló tanulmánnyal teszi még megközelíthetőbbé Serfőző Simon költészetét. *A Harmatból sziklát görgetsz* című dolgozatból idézve: Serfőző Simon „a nemzet történelemből, sorsból lírává lobbant lelkiismereteként szól előbb a vidék Magyarországnak, majd a teljesebb hazának a századok óta a lét igazi értékei alá szorított emberi közösségei nevében.”

E kötet ritka különlegesége, hogy ha elhagynánk a ciklusok rendjéből kiderülő évszámokat, szinte lehetetlen lenne megállapítani, hogy az egyes versek az ifjú, vagy az érett korú költőtől származnak. Már fiatal korában a vérbeli költő szólalt meg belőle, s a jelenkori művek is az örök ifjúság lebírhatalatlan erejétől izzanak.

Pósa Zoltán

A fal

Rajzra, magyar!

Árkossy István
(1943, Kolozsvár) festő-
művész, grafikus, Budapesten
él, Szolnay Sándor-díjas

Nagy András: *Ember tervez... Művészeti írások*, Hitel könyvműhely, Nemzeti Kultúráért és Irodalomért Alapítvány, 2019.

Kondor Béla első verseskötete, a *Boldogságtörök* még jó régen, Kolozsváron került kezembe a művész magával ragadó életműve iránt kipatkozó érdeklődésem idején, pótolhatatlan grafikus barátom, Cseh Gusztáv jóvoltából, aki látva az anyaország művészeti és művészetelméleti törekvései iránt tanúsított elkötelezettségem, a könyvét ajánlásával ellátva nekem ajándékozta. Mert a képzőművészek életműve attól csak még izgalmasabbá válik, ha a képi látvány szavakba foglalva gondolati síkon is követhető, hiszen ezzel bepillantást nyerhetünk a vonalhalókat feszítő energiamezők természetébe, az alkotó személyes univerzumának titkaiba. A képes ábrázolóképes és az írásképes együttélése mindkettőt gazdagítja. Ez közelebb is hozhatja az ekképpen teremtő szellemeiket, így vált már-már legendássá Kondor Béla és Nagy László személyében a kétféle megnyilatkozás összefonódása, a vonal és betű összecsengő akkordjainak egész életművet átható harmóniája. És elővillannak más író- és képző-

művésznek is, például az éppen kondori ideál William Blake, de Van Gogh és Csontváry levelezése is irodalmi kincs, vagy Paul Klee filozofikus elméletekbe rögzített oktatói hagyatéka, netán a festő-tanár Bernáth Aurél prózaírókéhoz mérhető köteteinek sora. Az írás és rajzolás kéz a kézben jár, hiszen amikor a művészi alkotóerő vagy a telhetetlen gondolat saját műfajában már szinte szétfeszíti a személyiség határolta teret, élni akarásával más formaruhában keres nyilvánosságot – annál is inkább, mivel világfeltáró élményeink benyomásait stílusosan hol képekbe, hol pedig szavakba igyekszünk rögzíteni.

Nagy András író-képzőművészeink egyik eminens személyisége volt, akit csillagzata oly fényvel áldott meg, ami nem sűrűn adatik, hiszen szülei, Szécsi Margit költő és Nagy László költő, műfordító és képzőművész tehetségének sugaraival pásztázta végig alkotói életútját. A kiváló irodalomtörténész és ugyancsak költő Nagy Gábor előszavából – amely a szerző

művészeti írásainak kötetét vezeti fel – a grafikus és könyvtervező életművének elismerése mellett a HITELE-szerkesztő társ és közeli barát iránti tisztelet hangjai egyaránt megérintenek, tömören átfogó képből rögzítve az immár véglegesen lezárt életművet. Ám Nagy András kötetbe foglalt írásai nem csupán a könyvgrafikus titkaiba, dilemmáiba, gondjaiba avatnak be, hanem a teremtő elkötelezettség társadalommal szemben fennálló felelősségéről is szenvedélyesen vallanak. Ezért lényegülnek elmélkedései nemzeti érzéstől áthatott manifesztumokká, mindenkor kiemelve a Nagy Rendbe vetett hitnek és a történelmi helyzetkép tisztánlátásának elkerülhetetlenségét. „A gondviselés, a tényezők együttállása úgy hozta, hogy olyan környezetbe szülessék, ahol csak a jó minőségű értékrend érvényesül (...). Ez meghatározó. Elődeink kezét fogva állunk talpra, az ő tudásuk

tek védelmében. „A házaknak mindig volt szemük és befogadó szájuk, kapujuk, az ajtó fölött szemöldök.” Tömören, emelkedett stílusban veti papírra gondolatait, sorait áthatja a népművészet kifogyhatatlan energiáiból táplálkozó alkotás tisztelete, a Bartók, Kós, Kallós tiszta forrásból merítő életműve. Mélyenszántó elmélkedést olvashatunk a mozaik- és zománcművészetéről vagy Kondor Béla „hiányáról”, aki „elzúgott a szocreál-tenyészet lapálya fölött”. A *Nomád, nem nomád, nomád...* című fejezet erőteljes látomásai a Csoóri Sándor egyéniségét megidéző képek sora, amiből valósággal sugárzik a személyes kapcsolatukból fakadó hitelesség biztonsága, az ikon prózájában, lírájában való elmélyülés, ami elengedhetetlen feltétel is volt a kötetéhez készített címlapok tervezésének időszakában. A harmadik fejezet, a *Humanicum* parádés színeket villant fel a társművészetek világából, illuzórikus

jövőképet festve a tőle megszokott mély tárgyismeretek erényeivel, gondolati és nyelvi bravúroktól fűszerezve, a finom iróniától a nyers valóságig terjedő képformálás stílustárából válogatva.

A kötet egyik ékessége a Nagy András könyvtervezői életművéből készült képösszeállítás, ami a rajzok némileg szecessziós ízével, tiszta vonalvezetésével, átlényegült tartalmával jelzi alkotója kiváló grafikusai képességeit.

Végül, ráadásként, a betűkkel formálható színek néhány lapalji játékos anagrammájából is idéznék egyet, ez a 2. számú marokvers: „Falmelléki levélcsücsök, / azon ciripel egy tücsök – / lefülelni lecsücsülök.”

Árkossy István

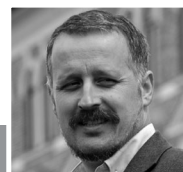
A fáraó álma II.

segít a közös nagy mű megértésében, életcéljaink megfogalmazásában (...). Nekem a mindennapi MIÉRT-ből bontakozik ki az értelmes élet.”

A kiadvány három tematikus fejezetre tagoltan közli az írásokat, az első *Rajzra magyar!* címmel olvasható, ahol nem véletlenül fogalmaz felkiáltó módban – az organikus művésze-

A Gandhi-kór és egyéb történetek

Bartusz-Dobosi László
(Siófok, 1971)
író, Pécssett él
Bertha Bulcsu-díjas

Vörös István: *A szabadság első éjszakája*,
Noran Libro Kiadó, 2019.

Metafizikus társadalomkritika. Ironikus irodalomtudomány. Kísértetidéző novellafüzér. Kora jövőkori migrációs sci-fi. Önmaga hűlt helyét feltáró mozaikgyűjtemény. Ez mind a legújabb Vörös István-kötet, *A szabadság első éjszakája*, amely nemcsak az alkotói gondolkodásmód közéleti síkját, hanem a sokműfajúság útvesztőiben is otthonosan közlekedő író tárja elénk. Azt, aki nem pusztán intellektuális értelemben, hanem lélektanilag is mélyfúrást végez a jelenkori társadalmi visszasságok és az embert, magát foglalkoztató öndefiníciós kényszerek világában.

„Felébredni egy éjszaka arra, hogy nem vagy, hogy nem vagy senki, hogy nem születted meg. Felébredni, nem felébredni” (*Nélkülem a világ*). Az embernek a történelemben betöltött, vagy inkább a társadalmi összefüggésekben „kitöltött” helyének megkérdőjelezése messze több mint irodalmi játék. Pszichológiai önértékelés. „Ezt a helyet, ezt a kis helyet, melyről eddig azt

hittem, hogy betöltök, amit nagy munkával és kevés eredménnyel, meg kevés munkával és nagy eredménnyel kiverekedtem magamnak, ezt a helyet, ezt a sebet az idő végtelen nagy térbeli perzsaszőnyegén, ezt a szakadást el is kell tüntetnem...” (*Nélkülem a világ*).

Az én helyettesíthetőségére, jelentéktelenségére, a tömegkultúra térhódításának veszélyeire utaló ironikus történetek kunderai humorral és egyben fájdalmas szembesítéssel közelítenek az emberi kicsinyességből és életállapotokból fakadó különféle határhelyzetekhez. Vörös a kötetben, mint valami interkulturális időutazó, világokat köt össze négy ciklusba rendezett „kiskatéival”. A „Milyenek a...” kezdetű, s rendre kérdésfeltevéssel indító „bokornovellái” a török világtól egészen a jelenkor „tanács-talan köztársaságáig” ívelnek.

A *Milyenek a szegények?* ciklus a társadalom peremére került kisemberek sorsát járja körül, kezdve az állását vesztett tanártól a hajléktala-

nokon, a Pest–vidék ellentét mentén kettészakadt országon át egészen a perlekedő szomszédok kicsinyes önfejűségéig.

A közéleti tematika után a szerző a *Milyenek az ételek?* ciklusban önmaga felé fordulva, a saját, „bakonymérői” gyermekkorának tapasztalatain keresztül mélyíti el a jelen helyzet feloldhatatlannak tűnő ellentéteit. A fejezet textusaiban fellelhető vallomások önéletrajzi-ság fokozott jelenléte egyfajta alkotói tanúságtétel szándékára vall. Arra a felismerésre, hogy a világszemléletbeli változások legfőbb feltétele saját tágabb és szűkebb értelemben vett közösségünk és természetesen önmagunk minél jobb ismerete, a változtatásra, változásra való nyitottság és ennek nehézségei. „Az, aki lehettem, nem tudott teljesen eltűnni, az, aki lenni készültem, csak nehézségek árán vette át a helyét” (*Rántotta*).

A *Milyen a történelem?* egy világtörténelmi pillanat erejéig, a török világtól a holocaust borzalmain át a kommunista diktatúra nevetséges személyi kultuszának hazugságaiig ívelve nagyobb távlatot nyit, de csak azért, hogy aztán a *Milyenek a migránsok?* címmel egybegyűjtött írásokban újra visszatérjen, sőt rámutasson a jelen társadalmi, politikai problémáinak gyökereire. A kötet mögött felfedezhető tudatos szövegszervező koncepció a keretességben és a szerzői hang egyre radikalizálódó szókimondásában nyeri el beteljesedését.

Nem hallgathatjuk azonban el abbéli sajnálkozásunkat, hogy e radikalizálódás közben a szövegek talán öntudatlanul és túlzóan „átaktuálpolitizálódnak”, és ezzel kissé didaktikussá is válnak. Ami azonban a kötet gyengesége, egyben a javára is válik, hiszen ennek köszönhetően törnek utat maguknak a Vörösre oly jellemző ötletgazdag, artistikus nyelvi és gondolkodásmódbeli megoldások. A „Gandhi-kór”, az „önfeláldozási együttható”, az „Albert Schweitzer-állandó” (*A Gandhi-kór*), a „tiszadamaszkuszi egyetemen” megnyílt „társadalmi

tervezés és szeretettudományi szak” (*Kilátás a luxus dönerezőből*), illetőleg az „Európai Identitásvizsgáló Központ” (*A tiszadamaszkuszi vörösbor*) szövegeket olyan szemléletformáló látásmódot közvetítenek, amelyek egy el- és befogadó egyetemes történelmi világ képét vizionálják az olvasó elé. Vörös ugyanis, az általa felismerni vélt, önmagukból kiforduló ideológiákat egy újabb csavarral visszafordítja, s egy lehetséges, gyökeresen másfajta alternatívát kínál. Egy olyan világot, ahol a hagyományosan lineáris történelemszemlélettel szemben az általa megkreált „ideológiai sci-fi” világába kerülünk, ahol ennek az új világnak az egyetemein, „Hajdúkémbridzs és Zalaokszford” tanszékein, a legfontosabbá a „felnőtt- és öregképzés vál[ik]” (*Üvöltés Hajdúkémbridzsben*). A valójában a rendszerváltó nemzedékkel szemben megfogalmazott kritikai szöveg az időközben megvalósult fejlődésbeli ritmusváltás figyelmen kívül hagyását veti a jelen politikai elit szemére, s innen eredezteti a bajok forrását.

No persze nehéz a tisztánlátás. „A dolgok titokzatos rétegekben bújnak meg egymás mögött, alatt, van olyan, amit színről színre nem is láthatunk a szemmaró fedőrétegek miatt” (*Rántotta*). Ez azonban nemcsak a nyelv, hanem a szándék tökéletlenségéből is fakad. „Nálunk nem szokás egyenesen beszélni” (*Két kupica pálinka*), sőt, „Az igazságot senki se tudja soha. Mindenki keresi, de nem akarja igazán megtudni” (*Hruscsov pincére voltam*).

Kivéve talán magát Vörös Istvánt, akiből az „igazmondási lebenyt” (*Nostradamus nemet mond Brüsszelnak*) még nem távolították el, sőt, maga is, mint az „igazságtudomány professzorai” – e kötet erejéig legalábbis biztosan – igyekszik javítani a „hazugság igazsághoz keveredésének arányszámát”-t (*Az anakonda és a szójabórány*). Teszi ezt úgy és akkor, amikor szerinte „...összeomlott a gandhiánus békediktatúra. És a világból végre jobb hely lett. Véget ért a béke-terror” (*Jobb hely lesz a világ*).

S hogy ez mit jelent? Az eddigiekben megismert fordított Vörös-logika mentén haladva úgy sejtjük, hogy a szerzői ténymegállapítás legkézenfekvőbb formában a borítóra álmódott metaforikus kenyérmotívumban kerül megfogalmazásra, amely egy, mégis szeletekre van vágva. Akárcsak a magyar társadalom, amely megosztva, generációs és politikai hadállások szerint különül el egymástól. „Az öregek a századelőn azt kezdték észrevenni, hogy a fiatalok nem veszik át tőlük a stafétabotot, nem

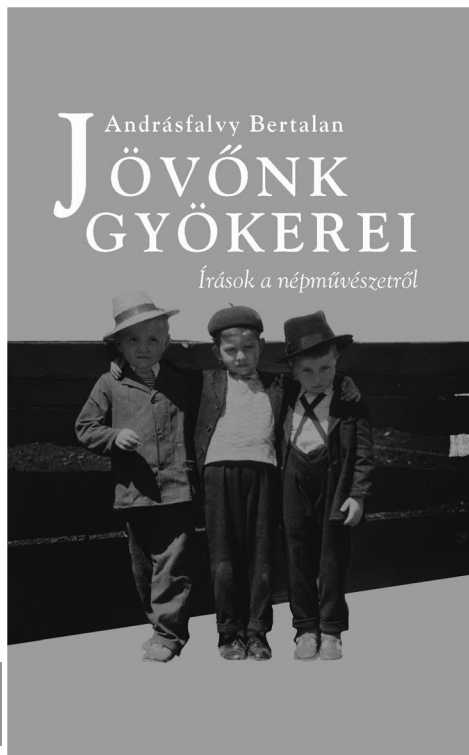
érdeklő őket a hagyatékukból szinte semmi” (Üvöltés Hajdúkémbridzsenben).

Bármennyire is szeretnénk mást mondani, a kötet végkicsengése pesszimista. S bár a ciklus- és kötetzáró „riport” címe *Jobb hely lesz a világ*, a textus mást sejtet. Mi azonban inkább a novella címének, mint tartalmának akarunk hinni, s állítjuk: az ilyen kötetek által valóban jobb hely lesz a világ!

Bartusz-Dobosi László

Alkímia

Andrásfalvy Bertalan: *Jövők gyökerei.*
Írások a népművészetről, MMA Kiadó, 2019.

Inni a törött korszából

Udvardy Zoltán
(1964, Budapest)
újságíró, szerkesztő

„Mikor Isten megteremtette a világot, akkor az élet forrása ott volt a lábánál, és minden népnek adott egy edényt, és minden népnek más és más edényt adott, hogy abból a közös forrásból igya az élet vizét. A mienk eltörött.” Andrásfalvy Bertalan *Jövők gyökerei* című tanulmánykötetében Ruth Benedict antropológusnak egy öreg indiántól hallott példázatát idézi. Egy ilyen idézet után lázasan lapozgatni kezd az ember: hol hangzott el ez az előadás, *A hallgatóság nélküli népművészet?* A forrás sokat mond: 1980, Bern – Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem előadásai. A szovjet megszállás utáni első, szabadon választott magyar kormány művelődési és közoktatási minisztere ekkor a pécsi Janus Pannonius Múzeum néprajzi osztályvezetője. Az országban utolsó szakaszához ér egy máig feltáratlan genocídium, a magyar vidéki lakosság tervszerű, milliós elűldözése, kiszorítása földjeiről, egy nemzet kiszorítása az ezeréves életformából, saját magából.

A népi játékok értéke kapcsán olvashatjuk e kötetben Kodálytól: „Ez ősi játékok fenntartása elsőrendű kulturális és nemzeti érdek. (...) Aki nem játszott a gyermekkorában e játékokat, annyival is kevésbé magyar” (*Szeretet a néphagyományban*). Tudjuk: gyermekeink már nem játszásk, nem éneklük az iskolai szünetekben az 1970-es évek kisdíákjainál még mindennapos körjátékokat, és nem értik, mit jelent, hogy Adj, király, katonát!

„Napjaink társadalmának legnagyobb hiányossága az emberi kapcsolatok gyengesége egymással, a természeti környezettel és Istennel. E kapcsolatok hiánya vagy elégtelen volta miatt az ember elmagányosodik” – emeli fel ujját egy 2014-ben megjelent tanulmányában a Széchenyi-díjas magyar néprajzkutató, egyetemi tanár, akinek e gyűjteményes kötete nem csupán egy történelmünket – és jelenünket is – megvilágító antropológiai, etnográfiai gyűjtemény, hanem több annál. Nem csak arról van szó, hogy megtudjuk, ki volt a koldusbíró, mit

Régészeti lelet

jelentett a mátkázó vasárnap, vagy – kitekintve más népi kultúrákra – hogy miért volt meg minden lappnak még a madár röptére is a maga *joiykuja*.

Többet kapunk ennél: kitekintést a török, tatár betörések korszakaira, sűrűn adatolt kitéréseket a gyimesi csángók kultúráján át a román, sőt az albán közösségek táncrendjéig (*Gondolatok a táncról és a tánckedvről*). Megtudjuk, mely földrajzi, kulturális határokig járnak kizárólag körtáncokat, és hol engedheti meg magának egy pár, hogy kettesben táncoljon. „A táncot (...) az emberi kapcsolatteremtés legfontosabb, legközvetlenebb eszközének tartjuk. (...) Aki nem tud kapcsolatokat teremteni, az elmagányosodik, kiszolgáltatottá válik, és

ezzel nő önzése is. Pedig emberi kapcsolatokra mindenkinek nagy szüksége van, a szeretet parancsa, az adni és kapni létfontosságú. Különösen nálunk és ma, amikor a magyarországi népesség egészségét tükröző mutatók arról tanúskodnak, hogy szinte minden betegségben (...) betegebbek vagyunk minden európai nemzetnél”. Nem véletlenül hivatkozza meg a tudós egy másik tanulmányában Kopp Mária és Skrabski Árpád felmérését a magyar lelkiállapotról.

Az igényesen megtervezett, szellősen tördelt kötet tematikus beosztása bőven teret ad annak is, hogy a nagy tudású néprajzos számos olyan munkájával is megismerkedjünk, amelyek szemléletmódja elképzelhetetlen volt a Kádár-korszak renegátan nemzet- és vallásellenes világában. Ma is kuriózum a népköltészet és a vallás, illetve a művelődés kapcsolatrendszerének vizsgálata. Tükröcserepek ezek, melyekben meg-megcsillan valami egy nép, mi több, Európa egységes, valamikori arcából, a régi egészéből.

Egyedi hangvételt kölcsönöznek a szerző írásainak erős, rövid történetei – arról például, hogy miképpen kezeli egy vak legényke állapotát egy gyimesi falu, vagy arról, hogy miképpen temették el azt az asszonyt, akinek nem volt egyetlen olyan barátnője sem, akit ő a gyermekágy alatt gyámolított, és kinek gyermekét „mátkaként, komaként” nevelni segített volna.

Andrásfalvy gördülékeny, leíró stílusa Claude Lévi-Strausst idézi, míg az erős verbalitás Huizinga szemléletére utal. E komoly, összefoglaló jellegű kötet is hozzásegít ahhoz, hogy a Ruth Benedict által citált, darabokra törött edénynek legalább a szilánkjait megpróbáljuk összeszedgetni. Hiszen, ahogy a szerző fogalmaz, „nem lehet valaki se magyar, se orosz, se román, se német, valaminek lennie kell. (...) Egyszerre csak egy pohárból lehet inni, valahonnan emberséget meríteni csak egy eszközzel lehet. És azért kollektív ez a művészet, mert a formát közösen alakítjuk ki.”

Udvardy Zoltán

MAGYARÓRA

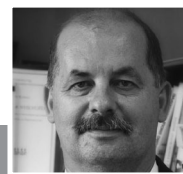
A magyar nyelv és irodalom barátainak, tanárainak lapja

Bánk bán-búvárlatok

I. évfolyam 1-4. szám
2019

A Bánk bán a magyarórán

„A magyar nem tantárgy, hanem szívügy.”

Minya Károly
(1963, Kisvárdai)
nyelvész, egyetemi oktató,
Nyíregyházán él

Magyaróra, 2019. február

Új lappal rukkolt elő az Anyanyelvpolók Szövetsége: az Édes Anyanyelvünk mellett megjelent a Magyaróra első száma. A korábbi Magyartanítás sajnos megszűnt, ezért született meg az az ötlet, hogy annak hagyományait újraélesztve, ugyanakkor újszerűen, nemcsak magyartanároknak, hanem a magyar nyelv és irodalom barátainak egy izgalmas lapot nyújtson át. A folytonosságra garancia a szerkesztőbizottság elnöke, Adamikné Jászó Anna, valamint a felelős szerkesztő, Balázs Géza. Ugyanakkor a címváltoztatás arra is utal, hogy mind szemléletmódjában, mind felépítésében megújult a kiadvány, hiszen a folyóirat tematikus. Ennek 1–4. száma összevonva jelent meg 2019 őszén, és mindjárt „darázsfaszekbe nyúlt”, hiszen az egyik legtöbbet vitatott kötelező olvasmányt járja körül, a *Bánk bánt*. Mindezt alátámasztja az, hogy az egyik szerző, Major Hajnalka az *Esztelenség, legjobb tragédiánk vagy a nemzeti hagyomány kegytárgya? A Bánk bán tanításának története* című tanulmányában így

fogalmaz: „Nincs a tananyagban még egy mű, amelyet ennyi vita kísért volna, mint a *Bánk bánt* az elmúlt (több mint) kétszáz évben.”

A folyóirat fejezetcímei jól tükrözik a sokszínűségét és megszerkesztettségét: 1) A „klasszikus” Bánk bán; 2) A „modern” Bánk bán; 3) Bánk bán a magyarórán, 4) Bánk bán a magyarórán túl. Mind a huszonekét írás izgalmas, és ami fontos: praktikus, mert a tanításhoz nagyon sok új ötlettel szolgál.

Körömdi Tamás írása a *Bánk bán* háttérül szolgáló valós események történeti szempontú összefoglalását adja. Blankó Miklós a mű operaváltozatáról szólva megállapítja, hogy retorikai szempontból sokkal látványosabb nyelvi eszközökkel él, legyen az az érthetőbb szórend, az ismétlések vagy a didaktikus, rövid felkiáltások.

Úgy vélem, a kiadvány legjobb írása Czibula Kataliné, aki sajnos már nem élhette meg a lap megjelenését. A *Bánk bán korszerű problémái – középiskolás fokon* című írása arra irányítja rá

a figyelmet világosan és egyértelműen, hogy a mű olyan társadalmi és egyéni problémákat, nehéz emberi választásokat ábrázol, amelyek képesek érvényesülni a mai olvasói közegben is. Ezek a következők: a magyarok és idegenek, a nők és a társadalmi szerepvállalás, drogproblémák és áldozathibáztatás, karrier és ma-

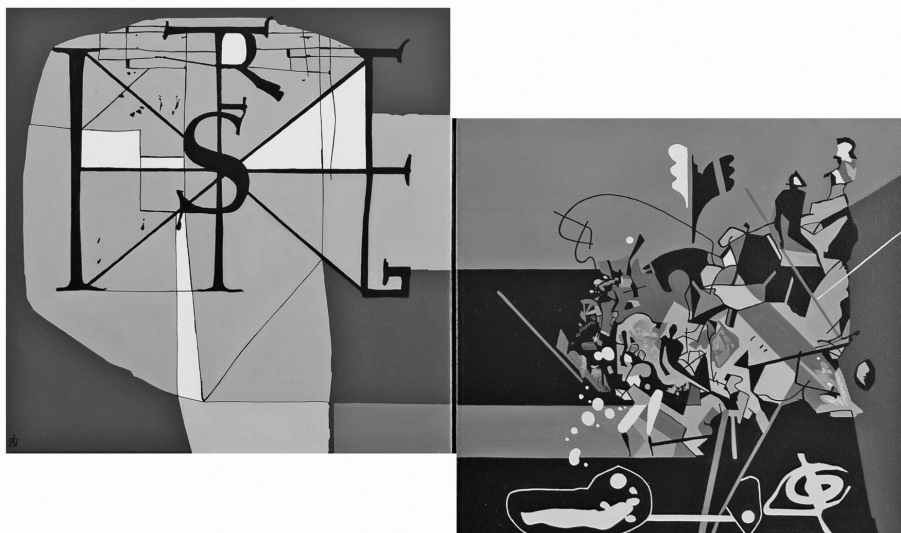
akik szívesebben ragaszkodnak a megszokotthoz, mint hogy valami újjal nézzenek szembe. Azonban az teljességgel igaz, hogy az eredeti mű archaizmusai megnehezítik az olvasást a diákoknak. Ezen még úgy is lehet segíteni, hogy a középiskolás diákokkal értelmeztetjük ezeket a kifejezéseket egy projekt keretében.

Erről már Deák Takács Szilvia számol be tanulmányában, amelyből azt is megtudhatjuk, hogy a tanórák célkitűzése az volt, hogy a tanulói aktivitás segítségével a klasszikus és modern összejátszatását végezze el. Így a Tankocka nevű feladattal, a learningapps segítségével az adott témában egy Legyen Ön is milliomos! játékot állított össze egy tanuló. Például: Találd ki, hogy mit jelent a megadott szó! Szugoly. A) falmélyedés B) eldugott hely C) szurok D) padlás. A mindmaps online térképkészítő program segítségével elkészítették a dráma szereplőinek a gondolattérképét. Ezenkívül a kulcsszavakból szófelhőket alkottak a diákok, valamint átiratokat, például Petur monológjából. Olvashatjuk az írásban a szereplők Europass-önéletrajzát, és azt, hogy mi is az a „Rambo-dráma” QR-kóddal.

A gyakorló pedagógusok tapasztalatszerzésének is teret ad a lap az Én így tanítom... a *Bánk bánt* rovattal. Sőt, a Feladatötletek még gyakorlatorientáltabbá teszik az új folyóiratot.

A következő szám áprilisban jelenik meg, a témája: Retorikatanítás és -tanulás a kommunikáció évszázadában. A szerkesztőség várja a magyartanárok, irodalmárok, nyelvészek és szakmódszertanosok írásait.

Minya Károly

Szent István II.

gánélet. Mind-mind napjainkban is égető kérdésként merül fel, mi sem bizonyítja tehát jobban, hogy Katona korszakos és maradandó drámát írt.

Nagyon érdekes interjút készített Mészáros Márton Nádasdy Ádámmal annak apropóján, hogy a nyelvész-műfordító elkészítette a *Bánk bánt* újraírását, prózai újrafordítását. Két átdolgozás ismert: az egyik Illyés Gyuláé 1967-ből, a másik Szabó Borbáláé 2010-ből, aki modernizálta a szöveget, és dramaturgiailag is változtatott rajta, hiszen színházi felkérésre készült. Nádasdy szerint ezeknek a megítélésekor figyelemmel kell lenni arra, hogy Arany és Babits is elkerülhetetlenül modernizálta Shaekespeare-t, hiszen háromszáz évvel őutána dolgoztak, így érthető, hogy Katona szövegét is maivá lehet tenni. Természetesen ez ízlés kérdése is: vannak,